

elki-

evangélikus
Lelkészi
szakfolyóirat

őaszton

LIX. ÉVFOLYAM 6. SZÁM

1984. JÚNIUS

TARTALOMJEGYZÉK

CSENBEN ISTEN ELŐTT

Feltámadás: halált győző reménység (Szabó Gyula) — — — 321

TANULMÁNYOK

Tanítványnak lenni (Dr. Groó Gyula) — — — — — 326

Bél Mátyás és az egyháztörténet (Dr. Fabiny Tibor) — — — 333

Isten és ember kommunikációja (Dr. Inotay Lehel) — — — 341

Lönrot az énekköltő (D. Koren Emil) — — — — — 345

Közelharcban a neurózissal (Dr. Bodrog Miklós) — — — — 351

Keresztényen etika — tulajdon és szegénység (Ford. Tóth Márta) 355

Kerényi Jenő bibliai szobrai (Dr. Szigeti Jenő) — — — — 363

ÖRÖMHÍR GYERMEKEKNEK

Aki parancsolt a tengernek (Asbóth Lászlóné) — — — — 365

Hallás — és engedelmesség — — — — — — — — 366

A hálás samaritánus — — — — — — — — — — 368

Jézusban mindig bízhatunk (Nagyné, Ferenczy Erzsébet) — — 371

IGEHIRDETŐ MŰHELYE

Szenháromság után 2. vasárnap (Missura Tibor) — — — — 374

Szenháromság után 3. vasárnap (Povázsay Mihály) — — — 376

Szenháromság után 4. vasárnap (Szimon János) — — — — 378

Szenháromság után 5. vasárnap (Bolla Árpád) — — — — 381

LELKIPÁSZTOR

Felelős szerkesztő és kiadó: Dr. Nagy István

A szerkesztés munkájában a szerkesztő bizottság vesz részt

Előfizetési ár: havi 35,— forint, fél évre 210,— forint, egy évre 420,— forint

Csekkszám: Lelkipásztor Kiadóhivatal, Budapest 516—220507

Szerkesztőség és kiadóhivatal: 1088 Budapest VIII., Puskin u. 12.

Telefon: 142-074

Egyetemi Nyomda — 84.2375 Budapest, 1984. Felelős vezető: Sümeghi Zoltán igazgató

Indexszám: 26 451

ISSN 0133—2821

Csendben Isten előtt

Feltámadás: halált győző reménység

A megadott igetanulmány téma XI. a 12 egységet felölelő sorozat-tervben. Németül: Auferstehung — Hoffnung überwindet den Tod. A hangsúly kedvéért így mondhatnánk magyarul: Feltámadás — reménység győz a halálon. Valamennyi témában dominál ugyanis a reménység! Szinte megszemélyesítetten, ahogyan a bölcsesség az ótestámentomi bölcsesség-irodalomban. A kiemeléssel azt láttatja a téma, hogy mire képes a valódi reménység egyesek és közösségek életében. De mikor valódi a reménység — kérdezheti a kíváncsi vagy akinek izgalmas a kérdés. Akkor, ha alapja Urunk feltámadása, feltámasztása. Ettől elválaszthatatlanul pedig — és a szíveinkben gyökeret ver ten — a magunk, szeretteink, hittestvéreink, embertársaink feltámadásának teljes bizonyossága.

Tudjuk, nem a mi reménységünk diadalmaskodik a halálon! Az csak elúzi bénító, néha bilincsbe verő félelmét. Éppen azzal, hogy megragadja, megéli Krisztus Urunk diadalát. A diadal az övé, a reménység a mienk. De az utóbbival mienk is a győzelem. Ebben gyökerezik bizonyossága, és ebben rejlik töretlen alázata.

Témánk alapigéje Mt 28,1—10, a Máté szerinti bizonyoságtétel Jézus Krisztus feltámadásáról. Tüzetes írásmagyarázat helyett az üzenet fővonalait vegyük számba. Isten a sokakat kárörömmre hangoló, a sokakat gyászba, csalódásba, félelembe kergető golgotai eseményekre Urunk feltámasztásával választott hűsvét hajnalán. Bizony nem a tetszhalott ébredt, nem holttest-rablás történt. Az eléggé ismert körülmények ezeket teljesen kizárják, azért csak gyermetség a feltételezésük.

a) A feltámadás Isten hatalmas és irgalmas cselekedete önmaga és a Fia igazolására, de főként a világért, az emberért, az egymást váltó nemzedékekért. Vegyük komolyan: Isten nemcsak adta Fiát a világért, hanem fel is támasztotta érte.

Urunk feltámadása győzelem, reménység, jövőndő mindazoknak, akiknek a halál nem „menedék” a feladat, a küldetés és a felelősség elől, hanem ellenség, félelem. Akik beléje vetik reményüket, azoknak egyetlen és elég garancia Urunk feltámadása a halottak feltámadására.

b) Mind az angyal, mind pedig Krisztus Urunk hűsvéti igehirdetése az Úr feltámadásával úzi el a félelmet. Mégis nagy különbség van az angyal és a Krisztus személyes bizonyoságtétele között. A bénító félelem csak az Úr személyes megszólítására, üzenetére adja át a helyét egészen az örömmel. A reménység lelke mindig az volt, hogy benne a bizonyosság és az öröm ölelkezve szorítja ki emberszívekből a félelem kínját. A félelem kín volt és az is marad.

c) Igen fontos, mondjuk ki: nélkülözhetetlen a hívő emberek, férfiak, nők bizonyoságtétele. De mindig csak előkészíti és sohasem pótolja magának az Úrnak az önmaga megbizonyítását. Ütegyengető szolgálat

ez a javából a mi világunkban is. Soha nem reménytelen szolgálat. Mindig magára az Úrra építő szolgálat. Ezért nem hiányozhat belőle a „reménység” és az őszinte alázat. Az utóbbinak semmi köze sincs a képmutató, a megjátszott és számító alázatoskodáshoz.

d) Halált győző reménység kizárólag Jézus Krisztus feltámadására épülhet, valamint arra, ami ettől immár elválaszthatatlan, a személyes feltámadásunk bizonyosságára. Ügyeljünk azért arra tudatosan és gondosan, hogy győztes reményünk egyetlen és mégis kettős bázisát, támaszpontját el ne temesse a gyakran ismétlődő feledés. Ne engedjük odatapadni a visszatérő naptári húsvétek napjaihoz sem. Mindennap adjunk alkalmat az Úrnak, hogy ébressze és élessze szíveinkben a bizonyosságot.

e) Krisztus Urunk mindig munkába állítja azokat, akiknek kétség-telen az ő feltámadása. A lesztek tanúm megbízatását jelen idejűre váltja a személyes reménység ajándékozásával. Így: tanúm vagytok. Szóval, időszerű és szakadatlan cselekvéssel, áldozattal, szeretettel. Az időszerű cselekvést senki se tévessze össze a kedvteléseivel vagy hobijával.

f) Valóban igen fontos szolgálat volt az asszonyok hírvivése. Akkor régen bizony megelőzték a férfiakat. Ez a körülmény időszerűsíti a nők, asszonyok egyházi szolgálatának alaposabb végiggondolását és tüzetesebb körvonalazását.

Krisztus csakugyan feltámadott!

Ezt nem bizonygatnunk kell, hanem határozottan hinnünk és hirdetnünk. Még kevésbé bunkózzuk vagy becsmételjük azokat, akiknek nem adatott meg a feltámadás felől való bizonyosság többlete. Erre is áll: dobbal nem lehet verebet fogni. Az ilyenféle magatartás ellenkezőnek azzal a meggyőződéssel, hogy a húsvéti hit minden esetben aján-dék. Ez a keresztyén alázattal sem férne össze.

A feltámadás bizonygatását és a feltámadást nem hívók pocskondiázását mellőzve a személyes bizonyosságunkat erősítsük! Illetve erre adjunk sok lehetőséget Istennek. Gyakran éppen azért nincs foganatja sok etikai erőfeszítésnek, mert hiányzik mögötte a reménység támaszpontja, a meggyőződés bázisa. Az a szikla, hogy Krisztus csakugyan feltámadott, tehát élő Urunk van. Ilyen tekintetben egy cseppet sem mellékes, hogy igazában mire is épül, mire támaszkodik a húsvéti hitünk. Határozottan szögezzük le: Isten nélkül nem volt, nem is lesz semmilyen feltámadás sem. Tőle függetlenül ez mindig képtelenség volt, az is marad.

Az előbb mondottakkal szoros összefüggésben mondjuk ki: A feltámadás eseményének magának nem volt hiteles tanúja. Az üres sír önmagában pedig nem olyan meggyőző prédikáció, amelyikre ráépülhetne a feltámadás-hit. Az a húsvéti hit, amelyik egyben reménység is, csoda volt és csoda marad, mint Urunk feltámadása és lesz annak alapján a halottak feltámadása. Ahol pedig vannak csodák és még ismétlődnek is, ott egy lélegzetnyi időre sem hiányozhat Isten maga. Igaz volt ez az első húsvét hajnalán és igaz lesz a világ végső húsvétján. Az ő csodája az élet. Minden élet, de különösen a képét viselő emberé. Csak ő tehet — senki más! —, hogy elsőként kiemelte a halálból a juhok nagy pásztorát. Csak ő teheti majd végül is, hogy a romlandóból, a mulandóból örökkévalót és romolhatatlant hozzon elő. Így igaz, hogy a feltá-

madás Isten-kérdés volt kezdettől fogva és sarkalatosan az marad mindörökké.

Máté és minden bibliai bizonyágtevő tanúságtételében Isten cselekszik. Akkor is, ha a döntő eseményekben közvetlenül a küldötte, az angyala, vagy angyalai cselekedtek. A világtörténelem legcsodálatosabb hajnalán az egyetlen bizonyos valaki, az egyetlen cselekvő, az egyetlen kétségtelen Isten maga. Őhozá illő a követe, és annak körülményei. Akkor is így van, ha őhozá képest az a mennyei küldött is csak szerény szolgálja.

Az Úr bizonyágtétele volt és marad döntő mindvégig

Bizony Isten-kérdés a feltámadás kérdése. Emberek számára kétségtelessé, hitelessé mégis mindig akkor vált és akkor válik ezután is, ha a feltámadott Úr személyesen és személyre szólóan azzá teszi. Nem kisebbítjük ezzel az angyal-szolga húsvéti tettét, de még a két asszonyból álló első húsvéti gyülekezetnek tartott prédikációját sem. Nagyon fontos volt mindkét szolgálata! Általa már zsugorodott két szívben a félelem, hogy egyre nagyobb helyet kaphasson az öröm.

A nagy fordulatot, a teljes bizonyosságot mégis maga az élő Úr jelentette, mert vitte és adta. Csak az a meleg szívű, csak az a féltőn szerető, az a jól ismert őzhetta el és őzheti el mindenkor a félelmet. Ebben az összefüggésben különösen is fontos, hogy tudatosan lássuk: Minden fajta félelemben, mindenki mindenkori félelmében a „halál” valósága rettent. Eppen a rettentésével teszi kétségtelessé, hogy nem természetes dolog, hogy az élet fonákja és valóban a bűn zsoldja. Ezzel már azt is jeleztem, hogy a halál több annál Isten ígéje szerint, mint amit az orvos megállapíthat a szívverés megszűnésével.

Ahogy a halál több mint a meghalás, a „ne féljete!” biztatásában is többről van szó összetartozók, felelősek, egymással törődők megszokott bátorításánál. Amikor közvetlenül Krisztus biztatása ez, nemcsak üzenet már, hanem teremtés is. Krisztus szavával, ígéjével megteremt emberek, szívek békéjét. Ezért olyan páratlanul nagy felelősség az evangélium hirdetése. Nagyon fontos ugyanis, hogy minden igehirdető úgy szólja a „ne féljete!” biztatását, mint Krisztus Urunk közvetlen biztatását. Semmiképpen sem úgy, mint ami csak a mi erőtlenségünk. Az igehirdetőknek vinniük és adniuk kell az Urat! Nem róla mondanak valamit, hanem Őt magát hirdetik meg egészen a szívekig. Mi következik ebből? Az, hogy az evangélium hirdetéséhez is nagyon kell az élő Krisztus. Persze lényeges az érem másik oldala is. Az igehirdetés hallgatóinak úgy kell hallani az üzenetet, mint az Urét. A reménység bizonyosságának békessége nem születik meg másként, csak az Úr teremtő munkájából és ajándékából. A szív tartós békességét nem lehet elválasztani a feltámadásban gyökerező reménységtől. Felelős tehát minden gyülekezet azért, hogy az ígét akarja-e hallani, és annak van-e hitele, foganatja, gyümölcse a mindennapi életben.

A reménységben való megmaradásunk útja

Nincsenek kipróbált és bevált receptjeink. Abból azonban soha ne engedjünk, hogy mindennap újra szembesüljünk az élő Krisztussal. Úgy, hogy őt hatalmas Urunknak és szerető testvérünknek tapasztaljuk meg. Három pótolhatatlan segítséget kaptunk erre.

a) Az evangéliumot mindennapi kenyérnek. Mennyi időt szánunk erre naponként? Sokunknak nincs szabadnapja. Fenyegét bennünket az elfáradás, elgépiesedés, kiszikkadás. Egyetlen menekvésünk van: „akik az Úrban — a feltámadottban — bíznak, erejük megújul, szárnyra kelnek, mint a sasok”. Jókor megtapasztalhatjuk: „Erőt ad a megfáradtnak és az erőtlent nágyon erőssé teszi” (Ézs 40,29—31).

b) A másik segítségünk az imádság. A kitartó könyörgés és Istenimádat kettős arcával. Birkózzunk az élő Krisztusért, hogy azután övele harcolhassunk. A félelmeink, szeretetlenségeink, önzésünk, kényelmünk és a rossz lelkiismeretünk ellen.

c) A harmadik segítségünk a közösség. A másik ember, a munkatárs, szolgatárs, a többiek. Az elérhető bizonyoságtételük sokat segíthet. Különösen, ha nem „a rezet akarják kivágni”, hanem azt adják tovább szeretettel, amit ajándékuul kaptak. Mert senki sem elég magának. Azok sem elegek maguknak, akik erre későn döbbennek rá. Kár istenkedniök azoknak, akik csak emberek! Akik sűrűn találkoznak az Úrral, azoknak nem mottó a feltámadás és az abból sarjadó reménység, hanem sziklaszilárd fundamentum. Valóban halált győző reménység. Mindaddig, ameddig elfoglalhatja szíveinkben a helyét az az Úr, aki a hatalom mennyen, földön. Benne és általa van értelme hitünknek, célja a szolgálatunknak. Általa bizonyos a jelenünk és a holnapunk. Ez a mi keresztyén reménységünk.

Halált győző reményünk a mindennapi életben

A halál minden tapasztalat szerint ennyi: Porból vagyunk, porrá leszünk. A halál azonban nemcsak elmúlás jellege miatt félelmetes. Abban mindig jelen van — tudatosan vagy tudat alatt — a számonkérés és számadás lehetősége és az ítélet izgalma. Nem olyan lezart ügy ám ez azoknál sem, akik a maguk számára elintéztettek hirdetik. A halál által folyton, valóban a halálíg felidézett feszültség csak az élő Úrral való közösségben oldódik és válik bizonyosságot tükröző reménységgé. Senki más és semmi más nem győzi le a halálfélelmet. Ebben az összefüggésben gondoljunk Ján 11,25—26-ra: „En vagyok a feltámadás és az élet, aki hisz énbenem, ha meghal is, él és aki él, és hisz énbenem, az nem hal meg soha”. A reménység úgy tekint az élő Úrra, hogy ő nemcsak a halál legyőzője, hanem a feltámadással együtt az örök élet ajándékozója is. Azokat, akik hisznek Őbenne, a halál sem szakaszthatja el Isten szeretetétől (Róm 8,38). Mi ehhez képest a lélek halhatatlanságának, a lélekvándorlásnak vagy éppen a nirvánának pehelykönnyű vigasza? A halottlátók kergetése is általában csak a rossz lelkiismeret megkésétt pátyolgatása. A feltámadott Úrba vetett hitben meghaltak a feltámadásig is a legjobb kézben vannak, és az Ő számára valóban vannak.

Ezt a reménységet azonban valóban élnünk kell. Vigasztalásával mindenki adósa mindazoknak, akik nem tudnak róla, mert nem tudnak a feltámadott Úrról sem. Mindazoknak, akik félnék a haláltól és szenvednek miatta. Mindazoknak is, akik meg csalfa menedéknek célozzák meg és öngyilkossággal kacérkodnak. Óriási jelentősége lenne, ha a keresztyének hívebben törlesztenék bizonyoságtétel-adósságukat. A mi világlagunkban és napjainkban is. Tornyosodik a nihil, szürkül, sorvad sokak reménye.

A feltámadás reményében élni életformát jelent. Az ilyenek szabadok a halál, üdvösség — valljuk be — nem kicsi gondjától. Szabadok tettekre, áldozatos és készséges segítségre jószággal a szívükben. A hűséget és megbízhatóságot is inkább élik, mint szavalják. Ítékezés helyett inkább szeretnek, azért valóban korszerű emberek.

Nagyon sok problémát, kérdést, megoldást sürgető megoldatlanságot cipelő világban élünk. A közvetlen környezetünkben sincs másképpen. Vagy a nincs szorongat embereket, népeket. Vagy éppen a sok mellől hiányzó erkölcsi szint idézi fel bűnök, bajok özönét. Többet kell jóval imádkoznunk, okosabban, hitelesebben kell szólnunk a ráncbízottakhoz. Többet kell építenünk az élő Úrra és kitartóbban kell szeretnünk! Valahogy így kell megélnünk halált győző reményünket. Receptje nincs, de szüksége meg lehetősége óriási.

Szabó Gyula

Tanulmányok

Tanítványnak lenni*

Talán különösnek tűnhet, hogy előadásomat *írástanulmány* formájában tartom meg. Teszem ezt azért, mert arról szeretnék vallani, hogy a keresztyén ember életének egyetlen forrása, táptalaja, iránymutatója, az *Írás* s benne az ige, az *élő Jézus Krisztus*. Az ezelőtt 50 esztendővel fogalmazott *Barmeni Hitvallás* jubileumi évében vagyunk. Ennek első tétele így hangzik: „Jézus Krisztus, amint róla a Szentírás tanúságot tesz, Istennek egy igéje, akire hallgatnunk s akiben életben és halálban bízunk s akinek engedelmeskednünk kell”. Őreá szeretnénk ebben az órában is hallgatni, senki másra.

A Szentírásnak az a szakasza, amelyből most Jézus Krisztus szavát meghallgatni szeretnénk a *tanítványi létről* szól. Arról a tanítványi létről, amely nem állapot, habitus, státus, hanem *történetes folyamat, esemény*, s amelynek elkezdője és bevezetője s a kettő között *mindig újra* létesítője és lehetségesítője, egyetlen Mesterünk és Urunk, a Jézus. Mit jelentett tanítványnak lenni egykor a Tiberiás tavánál s mit jelent itt és most, a 20. század végén. Erről hallunk a János evangéliuma 21. részében (Jn 21,1–17).

János evangéliuma 21. része, mint tudjuk, az egzegéták szinte egybehangzó véleménye szerint, nem tartozik szervesen a 20. rész végén mintegy lezárt irathoz, hanem független, utóirat. S bár stílusában, nyelvezetében és szemléletében — egyes eltérések mellett — sok megegyezést mutat a 4. evangéliummal, több oknál fogva aligha lehet az evangélium szerzőjének műve. Másfelől benne van minden régi kéziratban. De talán nem is a szerzőségi kérdés a döntő, — mint sok más bibliai iratnál sem, — hanem a mondanivaló, a kérygma, az, hogy — mint Luther fogalmazta — *Krisztust hirdeti-e?* Erre a kérdésre maga a szöveg adja meg, mindjárt első versében az egyértelmű választ: témája, mondanivalója *Jézus* — újabb, harmadszori — *megjelenése* tanítványai előtt, ezúttal a Tiberiás tavánál. Tehát Jézus megjelenése, önmaga kinyilatkoztatása, szava és cselekvése a tárgya, közepe ennek az elbeszélésnek — mint egyébként mindig is az Újszövetségben — s nem valamely esemény — a halfogás — vagy személy — Péter „elhívása”.

Hogyan kerülnek azonban a tanítványok *Jeruzsálemből*, a legutóbbi események színhelyéről, ismét *Galiléába*? A helyes válasz talán az, hogy maga a feltámadt Jézus rendelte így, Mk 16,7 és Mt 28,7 szerint s a tanítványok szót is fogadtak, Mt 28,16 tanúsága szerint. Sőt Mk 14,28 szerint Jézus még halála előtt így rendelkezett.

Másik kérdésünk a tanítványi csapat *összeállítására* vonatkozik. Csak hetet sorol fel a szöveg, megnevezve őket. S Natanel nem is tartozik a tizenkettőhöz. Neve az evangélium első fejezetéből ismerős. Talán jele ez annak, hogy a tanítványi kör máris tágul, — Pál több mint ötszáz atyafiról tud (1Kor 15,6), akinek a Feltámadott megjelent.

* Búcsúelőadás az Evangélikus Teológiai Akadémián.

Ennél sokkal fontosabb kérdés — és itt kezd kibomlani a történet igazi mondanivalója — *Péter és a többiek viselkedése*. „*En* halászni megyek...” mondja Péter és a többiek *egy emberként* csatlakoznak. Mi történik itt, vetik fel az ezegzeták a kérdést? Hát elfeledték volna Jézus eddigi megjelenéseit, a Feltámadással való találkozásokat, amelyekről éppen János evangéliuma, de Lukács is beszámolnak? Furcsa húsvéti követek ezek — így az egyik vélemény — akik ahelyett, hogy Jézus feltámadásának roppant örömhírével ujjongva sietnének az emberek közé, visszatérnek a szürke hétköznapiok foglalatosságához. Mi ez, értetlenség, tanácstalanság, vagy éppen csüggedés, rezignáció? Úgy tűnik, a tanítványok nem fogják fel, hogy a feltámadás azt jelenti: Jézus ügye tovább megy (Die Sache Jesu geht weiter), amint ezt Bultmann megfogalmazta. Vagy pedig, mivel itt valójában ennél sokkal többről van szó, éppen *ezt a többet és nagyobbat* nem foghatják fel? Nem arra figyelmeztet-e ez az értetlenség és csüggedés — mert szerintünk bizony erről van szó, — hitünk nem élhet meg az egyszeri élményekből és tapasztalatokból, hanem *mindig újra* — e két szó szinte kulcsifejzéssé válik további fejtegetésünknek — meg kell tapasztalnia *Jézus jelenlétét, a vele való találkozást*, elhívatni tanítvánnyá, megerősíteni abban. A kételkedésből, bizonytalanságból hitre fordulás nem egyszeri esemény, a kísértések mindig megkérdőjelezik hitünket, amikor szinte mindent elfelejtünk, sőt-téte lesz a fényes nappal, amíg csak újra fel nem kel a hajnalcillag szívünkben — Jézus, hogy mindig újra megtapasztaljuk: nála nélkül semmit sem cselekedhetünk, *de vele újrakezdehetjük a tanítványi létet*.

A tanítványok, itt a Tibériás tavánál még *Húsvét és Pünkösd között* vannak, — ezt ne feledjük el. A bizonytalanság és kételyek között hányattatás, a félelmek és bezárt ajtók időszakában élnek. A Feltámadott megjelenései és az ApCsel 2. fejezetében elbeszélt esemény közötti 40 nap ez az idő. S egy bizonyos értelemben ez az idő még ma is tart — egészen a paruszáig, a végső bizonyosságig. A megfáradás, a kétkedés, a csüggedés árnyként kíséri a tanítvány életét. Ezért *mindig újra* szükségünk van a Lélek kiáradására s benne a *Jézussal való találkozásra*, arra, hogy Jézus megbizonyítsa jelenlétét, éppen a mi életünkben. Tanítványnak lenni ezt is jelenti: *útban lenni Húsvét felől, a megújuló Pünkösd várakozásában* — marana tha, jövel Uram Jézus!

A tanítványi léthez hozzátartozik a *kudarc* is, a gyümölcstelenség, a kiszikkadt mező, a jégverte vetés, — az üres háló. Ki ne ismerné közülünk? Péter és társai — tapasztalt halászok voltak. Ismerték a mester-ség minden fogását. Olvasni tudnak az időjárás jeleiből, mikor lehet felvonni a vitorlát s mikor nem tanácsos felhúzni a horgonyt, mikor esik jó fogás s mikor nem kap a hal. Van azonban, mikor a megszokás és a rutin cserbenhagy. Minden hiába, minden ügyeskedés és erőlködés kárbaveszett s keserűen kell vallani *Áprily* aranyosójával: „*És sírva mondtam: semmi sincs!*”

Kell a kudarc, a nincs tovább, a holtponthoz, hogy a parton megállhasson és *új parancsot adhasson az Úr!* Kell, hogy a tanítvány ne csak megtanulja, de — időnként el is ismétlje a leckét: *Nálam nélkül semmit sem cselekedhettek!* Nemcsak a hivatás dolgaiban, hanem az élet egyéb vonatkozásaiban is, családban, prózai cseleltségeinkben. Szabad az elveszett kapukulcsért imádkozni? — veti fel egyhelyütt Rudolf Bohren a kérdést? Szabad, sőt kell is olykor. Történetünkben nincs szó az *imádkozásról* expressis verbis. Valójában azonban nem az imádkozás alapállása-e az üres kéz, az üres háló, az üres szív? Boldogok a lélekben sze-

gények... S nem az imádkozás feltétele-e a szívdobbantó felismerés, hogy hajnali ködben, távoli parton — az Úr van ott!

E felismerést azonban megelőzi — a *fel nem ismerés*. A húsvéti történeteken végighúzódik a vonás, hogy a *Feltámadottat* nem ismerik fel. Nem idegenek, hanem tanítványi körének tagjai, olyan emberek, akik évekig éltek vele, együtt rótták Palesztina ösvényeit, hallgatták szavát, s kezéből vették el a kenyeret az utolsó vacsorán. *Magdalai Mária* a sírkertben Húsvét hajnalán látja Jézust, de nem tudja ki az, a kertésznek nézi. Az *emmausi tanítványok* jó óra hosszat vándorolnak vele; beszélgetve, sőt vitatkozva, de szemük „be volt fogva”, ahogy Lukács fogalmaz, nem tudják, ki a titokzatos útítárs. S még aznap este, a két emmausi tanítvány lelkendező híradása után is a *jeruzsálemi házban* összegyűlt — inkább vihartól megriasztott nyájként összebújt — tanítványok is először kísértetnek vélik a közöttük megjelent Jézust. Mindegyik esetben magának Jézusnak kell — újra — kinyilatkoztatni magát. Néven szólítani Máriát, a kenyérmegtörés meghitt, ősi mozdulatával eszméltetni az emmanusiakat, s a szó szoros értelmében kézzelfoghatóvá tenni magát, megriadt és álmélkodó tanítványai számára.

Itt, e történetben a *régi parancs* — Lukács 5, a nagy halfogás — megisméltése s annak megfogadása nyomán a *gazdag halászat a jel*, amiről Jézusra ismernek. Fel szokták vetni a kérdést, vajon történetünk a Lukács 5-ből ismert ún. „Csodálatos halfogás” elbeszélésének a dublettje-e, — vagy esetleg fordítva: Lukács elbeszélése vetíti vissza Jézus életébe a *Feltámadott* csodatételét? Szerintünk új eseményről van szó, amely csak némely körülményében emlékeztet a régebbire. Új vonás, hogy Jézus megkérdezi a kárvallott halászokat: *nincsen-e valami harapnivalójuk*, szó szerinti fordításban: kenyérrelalójuk, ami palesztinai körülmények között, általában halat jelentett. E kérdéssel valószínűleg még elmélyíteni kívánja a tanítványok helyzetének rideg valóságát, ha modernkedni akarnánk, mondhatnók: frustrációját. Mindenesetre a kudarc nyílt bevallásra kényszeríti őket: *Nincsen ennivalónk, nem fogtunk semmit*.

Kell a kudarc, mondtuk fentebb, s most erre visszatérünk. Jézus pedagógiájában szerepe van a sakk-matt helyzeteknek. Éppen a mai *tehetetlenségünkben és szegénységünkben* mutathatja meg hatalmát és gazdagságát. „Amikor gyenge vagyok, akkor vagyok erős, — kincsünk cserépedényekben van”, — vallja Pál apostol is, aki erőtlenségével dicsekedik. Jézus az *üres* hálókat tölti meg s az üres hálókat *csak Jézus* töltheti meg. Jézus jelenléte egycsapásra megváltoztatja a helyzetet, — ha szót fogadunk neki és reménytelennek látszó helyzetekben is kivetjük a hálót. Mert számára nincsenek reménytelen helyzetek.

Megtelik a háló s a jelről felismeri Urát az a tanítvány, *akit Jézus szeretett*. Tudjuk, János az, akit most sem nevez meg a történet szerzője. A sorrend nem fordítható meg. *Jézus előbb szeretett* minket: „Szeretsük őt, mivel ő előbb szeretett minket... a szeretet nem abban van, hogy mi szeretjük az Istent, hanem hogy ő szeretett minket...”, vallja az 1. jánosi levél írója is. A mi szeretetünk, — amint erről hamarosan szó lesz — csak válasz, visszhang, következmény, gyümölcs. Jézus szeretete gyűjthetja fel szívünket, amint fellángolt az emmausi tanítványoké is. Jézus szavára és mozdulatára. S a fellángolt szív megnyitja szemünket: felismerjük Jézust. A *teológiai felismerés*, a tudomány, azonban soha nem jöhet létre az agapé, Jézus szeretete nélkül. Szeretet nélkül, hideg szívvel, *csak fejjel*, értelemmel nem lehet teológiát művelni. A szeretet

vihet el ismeretről ismeretre, — többek közt annak belátására is, hogy most még minden ismeretünk töredékes, homályos s minden tudományunk, szeretet nélkül, semmirevaló (1Kor 13).

János ismeri fel Jézust s Péter az, aki azonnal cselekszik. Vajon két típust képviselnek ők ketten: egyik a szív, másik a tettek embere? E tipizálás tűnhet szellemnek, találó aligha. Mindenesetre *Péter gyorsan cselekszik* — s gyakran meggondolatlanul. Ezúttal is így van; úszva igyekszik partra, — társai a hajóval sem érhettek sokkal később oda. A *Mt 14-ben* leírt jelenetben is ő jelentkezik kipróbálni, van-e a víznek gerendája? Tudjuk, csak addig volt, amíg Péter Jézusra figyelt s nem a hullámokra. Megkapja Urától osztályzatát: kishitű, kételkedő. Az *Olajfák hegyén* elhangzott kérkedő fogadkozása s Jézus által megjövendőlt s bekövetkezett háromszori megtagadása ismert. Bár Márk szerint hasonlóképpen beszéltek a többi tanítványok is, mégis mintegy Péter a szószóló. Igaz, *János 18,10* szerint ő az a szinoptikusoknál meg nem nevezett tanítvány, aki Jézus elfogatásakor csakugyan kardot ránt. Jézus ítélete szerint azonban ez értelmetlen és felesleges akció. Lukács 22,38 szerint a tanítványoknak *két kard volt — az egyik Péternél*. Véletlenül? *Péter Jézus-megtagadását* mind a négy evangélium közli. Igaz, hogy *hitvallástételét is! Igen, Péter a tettek embere — így is úgy is*. Sokat mondunk, ha úgy véljük: Péter személyében az evangéliumok éppen emberi, nagyon is emberi mivoltunk, erőfeszítésünk, teljesítményhajszolásunk, kivagyiságunk látványos megszégyenülését szemlélteti? De azt is, hogyan válhat valóban sziklává a „test és vér”, a gyarló ember, ha egyszer megragadja és magával ragadja a *Szentlélek ereje*, — nemcsak Cesarea Filippinél, hanem az első pünkösdi kiadásában is.

A *tóparton Jézus várja a tanítványokat* — kész reggelivel. A jelenet több kérdést vet fel. Honnan volt Jézusnak *hala*? S ha volt, akkor miért kérdezte a tanítványokat az 5. v. szerint, hogy van-e kenyérrevalójuk? Mint már mondtuk, nyilván azért, hogy tudatosítsa bennük: üres a háló. Viszont, amikor partot ér a hajó, felszólítja őket: hozzatok a most fogott — friss — halakból. Amikor azután reggelizni hívja őket, nincs szó arról, hogy a frissen fogott halakat valóban felhasználták volna. Az elbeszélés ellentmondásai, illetőleg hézagos közlései aligha feloldhatók, vagy kiegészíthetők. De hiszen a szerzőnek nem is az volt a szándéka, hogy lehető pontos „helyszíni közvetítést” adjon az eseményről, — sohasem ez a szándéka a bibliai szerzőknek. Hanem, hogy üzenetet közvetítsen. S ez, ebben az esetben, elbeszélésünknek ebben a szakaszában: *Jézus szuverén módon megvendégeli tanítványait*, megint egyszer, mint már annyiszor tette, velük és a sokasággal is. *A magáéból ad Jézus* s kezében sokká és eléggé válik kenyér és hal, drága nektárrá válik Kána állott vize, s még drágább testévé és vérévé: önmagává az utolsó vacsora kenyere és bora. *A Jézussal való találkozás* — a régi s örök leckét most újra meg kell tanulni, ismétlő iskolás tanítványainak — mindig: megelégtetés, meggazdagodás, pazar megvendégeltetés, életre, örök életre is szóló tápláltatás. Ezúttal, ott a tóparton s Emmausban is, „csak” testi javáról gondoskodik tanítványainak, jelezve, hogy ahol jelen van, ott *mindig ő a házigazda* s mi — milyen boldogság — *vendégei* lehetünk. „Boldogok, akik éheznek és szomjaznak... Aki szomjúhozik, jöjjön énhozzám és igyék...” (Mt 5,6; Jn 7,37). Elbeszélésünk fogalmazása azonban: „Jézus... vette a kenyeret s odaadta nekik...” óhatatlanul az utolsó vacsora jelenetére, az úrvacsora liturgikus, legkorábban Pál apostol által közölt formulájára emlékeztet: „Az Úr Jézus... vette a kenyeret...” (1Kor 11,23—24). A tóparti jelenetnél hiányzik ugyan a hálaadás

fontos mozzanata s borról sincs szó, csak halról. Egyszerű étkezés ez tehát, mégis túlmutat önmagán az eucharisziára, amelyben az Úr úgy van együtt gyülekezetével, hogy önmagát adja étélül, italul. A hal egyébként ősi keresztyén szimbólum, betűiben a hitvallás: *Jesous Christos theou hyjosz szótér.*

Hans Memling a nagy flamand festő, táblaképen egybekomponálta a tóparti jelenetet — és Emmaust. Az előtérben, Jézus és a két emmausi tanítvány, kanyargós ösvényen tartanak Emmaus nyitott városkapuja felé. S a városfalon nyitott ablakban már ott ül Jézus az asztalnál s megtöri a kenyeret, hogy tanítványainak adja. A háttérben keskeny öbölben csónak ring, benne emberek. Az egyik, Péter, épp a vízbe veti magát. A parton áll az Úr. Különös fény önti el a tájat. Nappali fény, árnyéktalan. Pedig a távoli horizonton épp most kel fel a tó vizéből a nap. Igaz, a tóparti esemény kora reggel történt. Az emmausi vándorok útja azonban alkonyatkor ért célba: „Maradj velünk, mert a nap immár aláhanyatlott...” Este van, vagy reggel? Isten országában nincs este, sem reggel, mert a *feltámadás fénye világít be mindent.*

Történetünk *sima átmenettel* folytatódik. „Mikor azután megebédelték...” Jézus nyilván félrevonta Pétert s elkezdődik az egész Szentírás egyik legmegkapóbb beszélgetése, *Jézus lelkipásztori gyakorlatának ékes gyöngyszeme.* „A pásztori gyöngédség, amely megaláz — épp szeretetével — s mégis kimél, amely igazságot és szeretetet egyesít — felülmúlhatatlan”, — írja *Büchsel.* „Valami belső szépséget sugároz”, mondja *Karner Károly.* Egyik nagy tanulsága, hogy egyedül a meg nem érdemelt szeretet indíthat igazán bűnbánatra — a törvény ostromozása soha! Jézus ebben az esetben is, mint a Samáriai asszonnyal való beszélgetésében, feltárja ugyan teljes mélységében a bűnt, hogy azután azonnal el is fedezze végtelen jóságával. S e kettős aktusban *vonja ismét szolgálatába Pétert.*

Megszólításában azonban nem Péternek, Kősziklának nevezi, hanem régi, eredeti nevén: *Simon Jóna* fia. Ezzel talán máris emlékeztetni akarja a *Cesarea Filippi* mellett történt nagy pillanatra, hitvallástételére, amikor új nevét Jézustól megkapta, s arra is, hogy ezt közben eljátszotta.

A kérdés, amit Jézus Péternek feltesz, *életünk egyetlen, igazi döntő kérdése: Szeretjük-e Jézust?* Minden azon fordul meg, milyen feleletet adunk erre a kérdésre, — mindig újra feltett és feleletet váró kérdésre — szóval és egész életünkkel. Valóban igaza van az ágostoni mondásnak: Szeresd az Istent és tégy amit akarsz! *Kevesebb* Isten, aki a világot szerette — s úgy! — nem érheti be. S Istent Jézusban lehet szeretni, mert Ő is Jézusban szeretett minket. A banális megfogalmazás, hogy „a keresztyénség a szeretet vallása”, annyiban igaz, hogy Istenhez és a másik emberhez való viszonyulásunk döntő kategóriája nem a tudás, az ismeret, a gnózis, vagy az erkölcsi erőfeszítés, *hanem a szeretet.* Még csak nem is *a hit,* vallja Pál is, 1Kor 13-ban, hanem az örökké megmaradó szeretet. Ha erről az óráról, Jézusnak csak ezt az egyetlen, szívünk gyökeréig ható és napról napra újra feltett kérdését visszük magunkkal: *Szeretsz-e engem?* — akkor nem voltunk hiába együtt.

Jézus *első* kérdésében a „*jobban, mint ezek*”, Pétert múltbéli „előállításaira” emlékezteti, lelkendező fogadkozásaira, szelíden, de határozottan. „Ha mindenki megbotránkozik is benned... én soha... Ha veled kell is hálnom, akkor sem tagadlak meg téged” (Mt 26,33—35). S azután az értelmetlen vagdalkozásra, a Getsemané kertjében (Jn 13,36—37). Péter első akart lenni a tanítványok között — *így.* Most majd — s még ké-

sőbb is többször — meg kell tanulnia a leckét: aki első akar lenni legyen a többi szolgája, aki előbbre akar kerülni, üljön az utolsó helyre. Pál apostol is nem könnyen jutott el a felismerésre, hogy „a bűnösök közül első vagyok én” (1Tim 1,15).

Jézus első két kérdésében így fogalmaz: *agapasz me*, a harmadik esetben viszont így: *fileisz me*. Az első kifejezés a szeretet teljes, mindent átfigó mélységét jelzi az ÚT-ban, azt a szeretetet, amellyel Isten szeret minket, s amit tőlünk is megkíván önmaga és a másik ember iránt. A másik sokkal erőtlenebb kifejezés, inkább a baráti ragaszkodást, rokonszenvet, vonzalmat jelenti. Péter mind a három esetben *csak ezzel a gyengébb igével felel: filó sze kyrie*: — egyesek így adják vissza: Barátod vagyok Uram. A kifejezéseknek ez a váltakozása aligha véletlen. Jézus eloszór legmagasabbra teszi a mércét: *szeretsz-e úgy* — ahogy én téged, Péter? Harmadszorra lejjebb ereszti a mércét: *Barátom vagy-e* Péter? Péter mind a három esetben alázatosan felel; nem meri Jézus kérdésének, a benne rejlő követelésnek a teljes súlyát vállalni. Kezd eljutni, Jézus pásztori vezetésével, igazi önismeretre. „Péter elbukott a lángoló odaadással, melynek rajongásával körülvette Mesterét. Most az alázatos ragaszkodás, gondoskodó szeretetét ígéri, mely nem tekint a másikra, nem fogadkozik, hogy túltesz társain...” (Karner). S válaszában mind a három esetben s egyre fokozódó mértékben *egészen Jézus kezébe adja magát*, reá bizza megítéltetését: „*Te tudod...*” Arra a Jézusra bizza magát, aki mindent tud, aki előtt nincs titok, aki „tudta, hogy mi van az emberben” (Jn 2,25). S Jézus harmadik kérdésére elszomorodva, szíven találva — hiszen a háromszori kérdés keservesen emlékezteti háromszori megtagadására — mély alázattal vallja: „*Te mindent tudsz...*”, — ha van bennem a szeretetnek valami kis szikrája, azt a te jóságos szemed fedezheti csak fel. Péter eljut arra a magatartásra, mit talán *Bonhoeffer* fejezett ki a legtalálóbban: Vessük egészen Isten karjába magunkat. S *Luther* ezt így fogalmazta: *Getroste Verweiflung* — bizodalmas kétségbeesés.

Jézus ismer minket. Mily félelmetes ez és — milyen vigasztaló. Megérti gyöngeségünket, de meg is ítéli, mert bűn az s nemcsak fogyatkozás. Megítél, de fel is oldoz. „Nálad van a bocsánat, hogy féljenek téged” (130. zsolt 4. r.). Jézus azzal, hogy ismer, *meg is igazít*. Ő jobban ismer bennünket, mint mi saját magunkat s az ő ismerete mindig szeretet is. Ezért ha vádol bennünket a szívünk — Isten nagyobb a mi szívünknel és tud mindent (1Jn 3,20).

Jézus szava Péterhez: háromszor *ítélet és feloldozás* egyben. Ha mindig újra átadjuk magunkat Jézus kereső, kutató, átható, megítélő és feloldozó tekintetének, akkor mindig újra megtapasztaljuk, hogy követésére szólít, elhív bennünket. Mint elbukottak újra szolgálhatunk annak, akit — annyiszor — elárultunk. Ez az *újra elhívás* a legnagyobb ajándék. Jézus feltételek nélkül szeret — *sola gratia*. S mi feltétlen bizalommal tehetjük életünket kezébe: *sola fide*. Jézusnak mindig újra meg kell ismételnie elhívását, hogy megbizonyítson bennünket afelől: ismer, szeret, használni akar országában. *Nemcsak creatio continua van* — Isten teremtő művének szüntelen megújulása kormányzásában és gondviselésében — *hanem vocatio, confirmatio és ordinatio continua* is: a tanítványok újra meg újra elhívása, megerősítése és felszentelése a szolgálatra.

Péter feloldozása magával vonja a *megbízatást*. A bűnbocsánat, a feloldozás nemcsak a múlt lezárása — s ez Istennél mindig végleges és tökéletes: bűneinkről többé nem emlékezik, háta mögé veti azokat! —

hanem a *jövő megnyitása* is. Napfényben fürdő tágas tér nyílik előttünk, ahol a mezők fenérek az aratásra! Ezért lehet a bűnbocsánatból *élni*, örömmel és tettekesen, nem hebehurgya lelkendezéssel, hanem az okos és hú sáfárok józanságával. Nincs nagyobb öröm, mint annak megtapasztalása — éppen bukásaink után, — hogy Urunk igényt tart ránk, számol velünk, *szuksége van reánk. Reánk!* — neki!! Ha csak annyira is, mint a számár, amelyen Jeruzsálembe bevonult. *Karl Barth* mondotta élete végén: „Boldog vagyok, ha mint Uram engedelmes szamara egy darabig hordozhattam őt, a Jeruzsálembe vivő úton...” S bár mindenképpen haszontalan szolgálak vagyunk, reménykedhetünk — sola gratia — a végső feloldásban: „Jól van jó és hú szolgálám, menj be a te Uradnak örömebe” (Mt 25,21).

Péter esete is szemlélteti: Akinek sok megbocsáttatott, az jobban szeret (Lk 7,47). Aki Jézus szeretetét mélyen megtapasztalta, az tudja azt *továbbadni*.

Háromszor *kérdezi* Jézus Pétert: Szeretsz-e engem, háromszor hangzik a *felelet*: Igen Uram, te tudod, hogy szeretlek s háromszor hangzik a *megbízatus és elküldetés*: *Legeltesd az én bárányaimat*. Az eredeti szöveg itt is többet mond, mint a fordítás. Az itt szereplő kifejezések: *arnia és probata*, nem egyszerűen juhokat jelentenek, hanem *kis bárányokat, gyenge, erőtelen, gondozásra, gyámoltásra szoruló állatokat*. Jézus, amikor egyértelműen egész gyülekezetét bízta a tanítványra, kiemelt hangsúllyal köti lelkére a *gyengékről, elesettekről* való gondoskodást. Ma talán így mondanók: külön is felhívja figyelmünket a fogyatékosokra, a kábítószerek és egyéb szenvedélyek rabjaira, az öregekre és magányosokra, az elvált családok gyermekeire, a bárminő okból üldözöttekre és megkülönböztetettekre. Jézus mindig elsőrenden és főképp a *kicsinyekhez* küld, az ő legkisebb testvéreire, azzal a bizonyos pohár vízzel. S ezeket kéri először tőlünk számon: Ehes, szomjas, mezítelen voltam, ... beteg és fogoly voltam... törödtetek-e velem? „Bizony, ha mindezt e legkisebbekkel nem cselekedtéték, velem nem cselekedtéték meg...” (Mt 25,31—46).

Jézus megbízó parancsa: *Legeltesd az én bárányaimat*, az eredetiben ismét kétféle kifejezéssel szerepel. Egyik inkább a juhok élelemmel való ellátására utal, a másik átfogóbb, a nyájról minden tekintetben való gondoskodást jelenti. Ez sem véletlen. Jézus nemcsak „lekipásztorokká” akar elküldeni bennünket, a kifejezés szűkebb értelme szerint, tehát mintha a reánk bízottaknak csak a lelki életével kellene foglalkoznunk, hanem az *övével minden tekintetben és vonatkozásban való törődés* szolgálatára. A fenti felsorolás, amikor röviden jeleztük: kik is e „báránykák”, már utalt erre. Nem lehet az embereken — ez szinte közhely ma már — lelki és testi életet, gondokat és örömeket élesen szétválasztani, mert az ember testi-lelki egység. Jézus ezt az *egész embert* bízta tanítványaira.

Úgy bízta őket reánk, mint az *övét*. A *gyülekezet Jézusé* — nem a miénk! Ezt egy pillanatra sem feledhetjük el. Ő a számadó gazda, mi csak bojtárok vagyunk, persze az elszámolás kötelezettségével. Az egyházban minden munka: pásztori szolgálat a jó Pásztor követésében. Az utolsó vacsora jános elbeszélésének bevezetésében találjuk ezt a mondatot: „Jézus... megmutatta övével szemben azt a szeretetet, amellyel irántuk e világban mindvégig viseltetett” (13,1). *Jézus szerette az övét — mindvégig*.

Tanítványnak lenni: folyamat, mondtuk elmékedésünk elején, tör-tetés, amelyben nincs megállás. Bukások lehetnek, vannak is, de fel le-

het kelni, mert van aki felemel — Jézus, gyakran egy tanítványtárs kezével — csak *megállani nem lehet*. Mert Jézus előttünk jár s nekünk lépnünk kell, a nyomába. *Sommerwille*, a múlt századvég skót evangélistája, aki akkoriban Budapesten is prédikált, egyszer azt mondta: Úgy szeretnék meghalni, hogy legyen egy kis sár a cipőm talpán. — *Tanítványnak lenni végül is annyi: Jézust szeretni, követni, küldetésében járni s ebben megmaradni, — mindvégig.*

Dr. Groó Gyula

Bél Mátyás és az egyháztörténet*

Pályája kezdetén Bél Mátyást és pietista szellemű hallei egyetemi társait „Isten szőlőkertjét pusztító rókafiaknak” tartotta a magyarországi evangélikusság több akkori vezetője. Ezt a kifejezést használta 1707-es püspöki körlevelében Krmann Dániel, a biccei egyházkerület szuperintendense, aki ugyanabban az évben, a rózsahegyí zsinaton el akarta tiltani a magyarországi evangélikus lelkészjelölteket a hallei egyetem látogatásától.¹

Am négy évtizeddel később egyházi és tudományos körök ezzel a jelzővel illették építhető ornságnak a tudós pozsonyi espereslelkészt: MAGNUM DECUS HUNGARIAE.

Mi okozta ezt a fordulatot? Milyen teológiai és egyházpolitikai tényezők játszottak szerepet a magyar, német és szlovák ajkú európai, közelebről hazai társadalomban a 18. század első felében? Előadásomban erre a kérdésre igyekszem feleletet adni.

*

Ismeretes, hogy a wittenbergi reformáció teológiai és filozófiai irányzata a Luther, majd Melanchton halálát követő évtizedekben egyre inkább a lutheri tanítást mintegy kanonizáló, a többi felekezet teológiai álláspontját erős problémáival kritizáló dogmatizmus hatása alá került. E merev és sokszor élettelen „lutheri orthodoxia” uralta az európai evangélikusság 17. századi életének első kétharmadát. Kivételt csak egyes megújulási törekvések képeztek. Ezek szószólói — mintegy színkronban a katolikus egyházon belül jelentkező janzenizmussal és a református egyházakat átható puritanizmussal — kisebb körök, csendben szolgáló közösségek voltak. Szellemi atyjuknak egy lüneburgi evangélikus püspököt, Johann Arnd-ot (1555—1621) tartották. Az „Igaz kereszttyénségről” szóló, először 1606-ban kiadott könyveit utóbb számos európai, sőt ázsiai és afrikai nyelvre is lefordították. Címlapján ez a mottó olvasható: „Krisztusnak sok a szolgálója, de kevés a követője”. A népszerű, nem polemikus, hanem hitépítő könyvnek egyes részeit utóbb Bél Mátyás is kiadta, előbb Pozsonyban 1715-ben és 1720-ban szlovákul, majd Halléban 1724-ben magyar nyelven.

Amikor Philip Jakob Spener — „a pietizmus atyja” — Arnd posztilláskötetének frankfurti kiadásához írt előszóként 1675-ben megírta nevezetessé vált „Pia desideria” című felhívását, néhány évtizeden belül új korszak kezdődött a német kereszttyénség életében. Sokak számára jelszavá és komoly törekvéssé lett Krisztus követése. Megeleve-

* Elhangzott a Magyar Tudományos Akadémia Bél Mátyás emlékülésén 1984. április 6-án.

nedett az addig jobbára merev, formális egyházi élet. A pietizmus gúnynev lett ugyan, hívei mégis örömmel vállalták. Újabb lendületet kapott a mozgalom az 1694-ben alapított hallei egyetem szellemi-lelki vezetőitől, első renden A. H. Francke professzortól. Az általa alapított Franckesche Stiftung intézményében számos magyar diák is otthonra talált. A bel- és külmissziói célkitűzés megvalósítása érdekében pedagógiuma, nyomdája, gyógyszertára, könyvtára, szemléltető eszközök gyűjteménye, sőt mai értelemben vett politechnikai műhelye és szertára is létesült e nagyszabású intézménynek. Híre egyre több magyarországi diákok vonzott Halléba. Jellemzőek egyik exuláns lelkészünknek, Lang Kristófnak Franckéhez írt leveléből a következő sorok: „A pietista nevet is megkaptam. Szaporítsa meg Isten a megszenteltek számát és pusztítsa el a keresztény ceremóniákkal és külsőségekkel leplezett pogányságot”.²

A kelet-középeurópai egyháztörténetnek ebből a színes háttéréből lép elénk a Zólyom megyei Ocsova szülőtte, a szlovák mészárosmester és a veszprém megyei Szentgálból származó magyar nemesasszony, Cseszney Erzsébet fia. Az eddigieknél szélesebb körű kutatást igényel annak megállapítása, melyek voltak iskolai tanulmányai során azok a teológiai hatások, amelyek már diák korában éspedig hallei tanulmányai előtt, tudatos keresztényévé tették. Az újabb kutatások nyomai így is a német pietizmushoz vezetnek: ugyanis losonci, kálnói, alsósztrégovai és első besztercebányai tanulóévei után Pozsonyban 1697-ben az a Weissbeck Ehrenreich János lett Bél lyceumi konrektora, aki egyike volt a Franckével legkorábban levélbeli összeköttetésbe lépő magyarországiaknak.³ Ugyanakkor több újabb kutató annak a Pilárik István selmecbányai lelkésznek és későbbi püspöknek tulajdonítja az első döntő szellemi-lelki hatásokat Bél életében, aki száműzetéséből visszatérve 1691-ben éppen Spenernek ajánlva adta ki Drezdában szolgálatának 12 éves vizontagságairól írt könyvét.⁴

Aligha tévedünk, ha azt állítjuk, hogy a 17/18. század fordulóján Középszlóvakia zólyomi és környéki területein már erősen érvényesült az a szellem, amelyet Spencer és Francke, s különösen a hallei egyetem képviselt. Az ifjú Bél ekkor két éves dunántúli tartózkodás után (veszprémi és pápai esztendei után) ismét Besztercebányán tanul, innen indul 1704-ben Halléba. Ránk maradt, az Országos Széchényi Könyvtárban őrzött leveleiből tudjuk, hogy az új egyházi irány ekkor már áthatotta Zólyom, Beszterce és Selmec vidékét.⁵ Patrónusa sem kisebb személy, mint az idősb Klement Mihály vármegyei főjegyző. Neki címzi minden levelét, neki számol be már útközben, majd Halléban szerzett tapasztalatairól. Ékes magyar nyelven írt levelei a pietista irány tudatos vállalásáról vallanak. Üdvözleteiből az is kitűnik, hogy Halléba küldésének közvetlen mozgatói közt ott találjuk Besztercebánya szlovák lelkészét, a gályarabságra ítélte Simonides Jánost⁶ és az iskola rektorát, az ifjabb Burius Jánost, a későbbi német lelkészt.⁷

E besztercebányai környezet még Halléba indulása előtt felkeltette az alig húsz éves Bél teológia iránti érdeklődését. Bizonyítja ezt első kézírata. Elmélkedésének „sengéit” patrónus urainak ajánlja. A kevés példányszámban fennmaradt, Besztercebányán 1704-ben megjelent műnek ezt a címet adta: „Le-rajzolás a főbb Jó Tselekedeteknek, amelyekben a keresztény embernek magát gyakorlani, és Bűnöknek, a melyeket futni kell”.⁸

Érdekes kortörténeti dokumentum az a három levél, amelyben Bél beszámol patrónusának útjáról. Két szekérrel indultak el Körnöcbányáról 1704. szeptember 13-án és egy hónap után, október 12-én érkez-

tek meg Halléba. Bél kísérője egy selmeci kapitány volt. Talán az akkor zajló szabadságharc mostoha viszonyai is okozhatták, hogy szűkös kenyéren kellett élnie és útját megtennie. Azt írja első levelében, hogy „tsak volna a Szegény tarsolyban valami, úgy annyira, hogy még az Száraz kenyérrrel sem győzöm el magamat, el halgatván immár az Sirosov levét...”⁹

Sajnos elveszett Bél második, útközben Bilnitről írt szeptember 16-i levele, a következő tudósítást már Halléből küldi Klement főjegyzőnek. Több szempontból is figyelemre méltók sorai, ezért szó szerint idézek a levélből.

„Ide érkeztem die 12. October, jó és friss egészségben az melyért ditsirtessék az Úrnak neve. Mert meghalhatta az Úr az én könyörgéseimet, és az Úr bé vette az én eszedésemet. Ps. 6,10. Sokan valának bizonyára, az ki ezen igyekezetemet nevétek és tsúfnak tartották, de íme Izraelnek Istene minden veszedelmükből ki segíté, mind azoknak bosszújukra, úgy hogy énekelhetek említett Soltárbul az királyi Profétával: Pirullyanak meg és igen háborodgyanak meg minden én ellenségeim. Nem tulajdoníthatom ugyan is mind ezeket magamnak, hanem az Menyei Úrnak az ki minden idegenyek Pártfogója. Oh melly nagyok Istennek Jó Téteményei fölötte! Mert mehelyt ide érkeztem, azonnal vezérlett az Úr Isten oly Hazám Fiához, az mellyel alkalmas lakásom és maradásom lehet, mivel edgy költségre fogattunk Szobát és Ágyat, az mellyre egész Esztendő által 6. tallérnál többet költenem nem kell, a fára és egyébre való költségét ki vévén. Az mi pedigh Élésemet illeti, közönséges legótsóbb asztalhoz járok az mellytül 8 Saxoniai garast, az az 10 Császári garast kelletik fizetnem, de napjában csak egyszer ülös az asztalhoz, az egész hét által. Löttem pedigh ezen mi híres Academiánknak tagjává 18. October, az holott leviori persolutio honorario Jus Civil Academici aquiráltam a Magnifico Rectore Sperlette. Post hac autem in Matriculum Facultatis SS. Theologiae insertus sum Occani Existente Excelentissimo ac Domina Viro Joachimo Justo Brejthauptio, die 20. Octobris...”¹⁰

Alig telt el néhány hónap, Bél Mátyásnak máris éreznie kellett az öt gyanús szemmel vagy féltékenységgel figyelő rosszakaróinak intrikáit. Úgy tűnik, több levélben zaklatták hallei döntése miatt, ezek azonban sajnos egyelőre ismeretlenek a számunkra. A Klementhez címzett harmadik levél azonban fényt vet a további eseményekre. 1704. december 1-én így ír Halléből:

„Nagy örvendetes hírül írhatnám bizonyára kegyelmednek, hogy még híres neves Academiánk ülében állszket jól nem verhettem, immáron Magyar Hazám Fiáéval írt Levelek által indirecte quidem üldöztetem, úgy annyira, hogy továbbra való promotziómra minden reménségem praescribáltatik. Az melly dolog nem hogy meg szomorította szívemet, hanem inkább vidámitotta, mivel látom, hogy immáron az Világ bolondul fenegetni és gyűlölni kezd. Üldözjön ámbár e Világ, illessen minden gonosz csúf nevekkal, azzal bizonyára Halébul ki nem kerget, sem propositumtul el nem taszít. Mert én ugyanis nagyobb Szerentsémnek tartom, hogy Fránke Uramat halgathatom, mintha az egész Ország Világ kintsei enyimek volnának. És ha úgy lesz is, hogy promotióm hazámbul nem adatik, vallyon nem Istené-é Menny és Föld? Ó gyarlóság! Bizony hiszem az Istent, hogy meg nem szégyenülök a gonosz időben és drágaságában meg nem éhezem. Ps 37,19. Akinek pedigh tetszik ártatlan hí-

remet nevémet hamisol kisebbiteni és gyalázni, abban, ha meg nem akar térni, csak járjon el: Mert az Úr a ki az Árváknak Attya (Ps 68,6), világosságra hozza ártatlanságomat (Ps 37,6) és bégyugja Szájokat az Hazugoknak (Ps 63,12). Mert Isten küld az égből és megszabadít rágalmazóimnak gyalázásoktól, Szela! Ps 57,4. Az Úr az én Pásztorom és Semmiben meg nem fogyatkozom. Ps 23,1.”

Szép bizonyágtételét — amely egyben hüén tükrözi korának nehéz egyházi viszonyait — a következő tudósítással zárja.

„Élésemet pedig az mi illeti, tegnap, tudni illeik 2. December kezdettem az Árva házhoz ad mensam gratuitam járni, az holott minden nap 64. Szegény Diákoknak vékony ebédetskéjek vagyok, melylyel mindazáltal táplállya az Úr Isten testemet, mert mondhatom én is Szent Pállal: Meg tanítottam mind az elég ételre, mind az éhezésre, mind a bővelkedésre, mind a szűkölködésre.. Phil 4,12.

Tsak az Úr Isten rajtam el kezdett munkáját végben vigye és tegyen méltóvá az ő Szőlleiben néha lelki haszonnal munkálkodni.”¹¹

Már az eddigiekből is látható, mennyire alaptalan volt az a hazai félelem, hogy a hallei egyetemen tanuló ifjak nem hitvallásos evangélikus irányban fejlesztik tovább a magyarországi lutheranizmus egyházi életét. Ezt sem a kinti professorok teológiája nem veszélyeztette, sem pedig a Halléban tanulók szándéka nem indokolta. Példának hozhatnánk fel a Bél-levéliben említett honfitársat, aki az újabb kutatások szerint Rabacher János András pozsonyi születésű 18 éves ifjú volt: ő eislebeni, majd berlini működése után harminc éven át Pozsony hűséges evangélikus lelkésze lett.¹² Sőt Francke gyakorlatias lelkésznevelői munkássága lett az a hajtóerő, amely le tudta küzdeni a merev orthodox lutheranizmus teoretikus habitusát, s helyében a haladó szellemű építő jellegű, felebarátra irányuló, felekezetiileg is elfogulatlanabb irányzat képviselőjévé és szorgalmazójává vált. Bél is sajnálta otthoni társait, akik az orthodox német egyetemek szellemének hatása alatt „a balgatag Aristoteles Philosophiájának tanulása körül fiatalságuk virágját vesztegetik... ez insanus Philosophorum Terminológiának” magam is majd semmi hasznát nem érzi.¹³

Az Isten szőlőjében oly nagy elszántsággal munkálkodni kívánó Bélit felettesei mégis — több társával együtt — a szőlőt pusztító róka-fiaknak aposztrofálták. A zólyom megyei stipendiáns már harmadik évét töltötte Halléban 1707-ben Krmann püspök aggódó tartalmú körlevelének keltekor. Még kényesebbé vált a helyzet, amikor kiderült, hogy a Krmann püspököt körülvevő befolyásos világiak, a Rákóczi szabadságharcot szenvedélyesen támogató evangélikus nemesek is többségükben egyházromboló veszedelmet látnak a hallei pietizmusban. Bizonyítja ezt a félelmet Szirmay Miklós eperjesi kollégiumi felügyelőnek, Bercsenyi Miklós jószágigazgatójának 1708. augusztus 29-én Bártfáról kelteztett levele Radvánszky János kincstárnokhoz, a nemesi kar és a Közgazdasági Tanács elnökéhez. Idézem a fontos levél idevonatkozó részletét.

„Akartam azt is értésére adnom kegyelmednek: Neosolium, uti nobis refertur, incipit fermentum et nidus esse damnati Pietismi. Kegyelmetekkel együtt Rosembergben¹⁴ damnáltuk az hálai Aca-demiában tanuló iffiakat is, azonban Burius uram conrectornak Bél Mátyás ocsovai fiat Zólyom vármegyéből valót commendált, kit be is vettek, mely által fészke léssen Besztercebányán az pietismus-nak. Én csodálkozom rajta, hogy Pilárik superintendens uram ezekre nem vigyáz keményebben. Itt minálunk is kezd vala terjedni, de

mi consistorialitét proscríbáltuk az gelniczi praedicatori Cephalides Sámuel, ¹⁵ az ki azon hálaí Academiában tanulván, acerrimus defensora volt azon inpii pietismi. Kegyelmedet Istenre obtestálom, ne higgyen könnyen nékiek, — mert pejorant, non ejunt, úgy csálnak bennünket... ¹⁶

Szirmaynak az egyik legbefolyásosabb főúrhoz írt izgatott hangú levele sem tudta azonban megakadályozni Bél Mátyás hazájába való visszatérését és 3 hónappal az intervenció után, 1708. november 25-én Selmecbányán, Pilárik püspök által történő ordinációját. ¹⁷ Ekkorra már nyomtatásban is megjelent hallei teológia disputációja, amelyet a besztercebányai lelkészeknek és felügyelőknek ajánlott. Ez tovább növelte mind híveinek, mind ellenfeleinek a táborát. ¹⁸

Bizonyára mindannyiunkban felmerül ezután a kérdés: valóban teológiai, s nem inkább egyházpolitikai aggodalom húzódott meg a Hallé járó fiatalok, s különösen a nagy tehetségű Bél hazai működésének megújítási tervelőjénél? Ennek tisztázása végett meg kell ismernünk a 17/18. század fordulójának német, sőt skandináv háttérű egyházi viszonyait, teológiai és politikai harcait. Részletesebb elemzés helyett csak két momentumra hívom fel a figyelmet. Az egyik: a kör „lutheránus pápájának”, XII. Károly svéd királynak a szerepe a Rákóczi-szabadságharc nemességének elképzeléseiben. Az ugyanis, hogy az 1687-ben felállított, majd a katolikus restauráció által erőszakkal elvett, de ismét visszaszerzett eperjesi evangélikus Kollégium számára észak akkor vezető nagyhatalma a greifswaldi egyetemen keresztül is és közvetlen segély útján a további fejlesztéshez szükséges anyagi bázist biztosítsa. E cél érdekében jó viszonyt kellett kialakítani Észak-Európával.

A másik tényező szorosan összefüggött ezzel: XII. Károly király greifswaldi főszuperintendense, Johann Friedrich Mayer — főként régi sérelmek és teológiai ellentétek miatt — ádáz ellensége volt a hallei pietizmusnak. ¹⁹ Krmann, az evangélikus nemesség által támogatott fiatal püspök jól ismerte ezt a háttérét. Ezért is követett el mindent 1707-ben, hogy ne álljon semmi sem útjában a következő évre tervezett svédországi magyar követségjárásnak s a remélt adomány elnyerésének.

Innen érthető, miért szentelt Krmann anyyi teret a rózsahegyi zsinat összehívását meghirdető püspöki körlevelében a pietizmus kérdésének. Az Evangélikus Oszágos Levéltárban meglevő 1707. évi iratban szó szerint ezeket olvashatjuk: „Az evangélikus ügynek hazánkban levő patrónusai magyar Sámsonokként arra határozták el magukat, hogy polgártársaikat megszabadítják a legkártékonyabb rókafiaktól. Isten indításából azt határozták, hogy a legkisebb rosszra való alkalmat, mely az egyház szőlőjének akár hamis tan, akár rossz erkölcs által kárt okoz, megszüntetnek. Ezért e célból (nem pedig azért, hogy embereknek tessenek) Rózsáhegyre f. é. április 3-ra általános szent zsinatot hívnak össze.” ²⁰

Sem a zsinat, sem a főúri intervenció nem tudta tehát megakadályozni Bél hazai egyházi szolgálatbaállítását. Pedig maga Francke is szívesen német földön tartotta volna legkedvesebb tanítványát. Hiszen Hallében fia taníttatását, majd 1707-ben a Magdeburg melletti Bergen iskolájának vezetését bízta rá. Hazajöve előbb a besztercebányai iskola konrektora és egyben az Erzsébet ispotály templomának lelkésze, utóbb 1714-től a pozsonyi iskola rektora, 1719-től pedig egyben Pozsony német lelkésze lett. 35 esztendei itteni működése során ácfolta meg ellenfeleinek előítéletét, virágozta fel soha nem látott mértékben az evangélikus

iskolaügyet, s vált sokoldalú tudományos munkássága révén hazája „nagy díszévé”, s a korai felvilágosodás első hirnökévé.

Most nem tartozik feladatkörömbé tudományos munkáinak elemzése és értékelése. Inkább egyházi működésének rövid, vázlatos ismertetésére korlátozódok, annak is elsősorban kéziratban maradt vagy nyomtatásban megjelent műveire hívom fel a figyelmet. Nemzetének nagy szolgálatot tett az Újszövetség cseh nyelvű kiadásával. Még Halléban gondoskodott, hogy ott jelenhessék meg az általa előszóval is ellátott „Pjsma Swatého Nowy Zákon”, amely Halléban 1709 óta három majd Pozsonyban két újabb kiadást ért el.²¹

A magát Hungarusnak valló, szlovák és magyar őseit egyaránt becsülő Bél a magyar anyanyelvű evangélikusoknak az egyik legnagyobb ajándékot a hallei Freylinghausen lelkész kérdés-feleletes Compendiumának a publikálásával szerezte 1713-ban. Érdekessége a könyvnek, hogy azt a győri neves pietista lelkésznek és iskolaigazgatónak, Torkos Andrásnak ajánlotta.²² Ugyancsak nagy szolgálatot tett a Károlyi-biblia újszövetségi részének revideált kiadásával 1717-ben, Lipcsében, amikor — Serpilius soproni lelkész szavaival — a „kálvinizmusoktól megtisztítva” tette közzé az Újtestamentumot.²³

J. Arnd már említett szlovák nyelvű fordításain²⁴ kívül szlovák kortársainál az igazi megbecsülést a teljes biblia cseh nyelvű kiadásával érdemelte ki 1722-ben. Az utóbb még két kiadást megért munkához az ajánlólevelet — íme a sors iróniája! — Krmann Dániel püspök, az előszót pedig Milownik Bozich álnéven maga Bél írta. A hallei nyomtatás költségeit egy felsősziléziai gróf, Erdmann Heinrich von Henckel viselte.²⁵ Bélnek ez a fordítása a cseh—morva atyafiak által kiadott hatkötetes kiadást követi, sok javítással. Igen érdekes ezzel kapcsolatban az a 16 levél, amelyek Bél Krmannal 1722—1742 között váltott, ez sokáig a zay-ugróczi Zay-levéltár Lautsek-gyűjteménye őrizte.²⁶

Bél előszeretettel fordult a vallási tolerancia 16. századi előhírnökének, a genfi működésű Sebastian Castello-nak a munkái felé. Így 1724-ben latinul közrebocsátotta Castello magyarázatos Újszövetségét, a Zsoltárok, Példabeszédek és Prédikátor könyveinek Castello által magyarázott fordítását, majd a következő évben ugyancsak az ő magyarázatával adta ki újra Kémpis Tamás híres művét, az *Imitatio Christi*-t, saját előszavával. Mindhárom mű Lipcsében jelent meg.²⁷ Ugyancsak Lipcsében nyomtatta ki J. F. Buddeaus előszavával latin (1728), majd német (1729) nyelvű imakönyvét, *Preces christianae* ill. *Die gottsuchende Seele* címen. Ellenfelei miatt sokszor, mint ekkor is, álnéven használt: Meliboeus, majd Mit-Beter voltak a monogramjai.²⁸

Eletének utolsó öt évében Bél elsősorban egyháztörténeti vonatkozásban publikált teológiai jellegű műveket. Több kiadásban és több pótlólagos melléklettel tette közzé a protestánsoknak Mária Terézia uralodása idején létrejött helyzetéről szóló elemzését. Ez a „Kurze und zuverlässige Nachricht von dem Zustande der protestantischen Kirchen in dem Königreich Ungarn” és annak mintegy öt változata azt a célt szolgálta, hogy eloszlassa a teljes vallásszabadságról szóló hiedelmet, sőt kimutassa, milyen nehéz, hátrányos és megalázó helyzetben élnek a Kárpát-medence protestáns alattvalói.²⁹

Bél Mátyás egyházi munkásságának jellemzéséhez hozzátartozna azoknak a kéziratoknak és annak a nagyszámú levelezésnek az ismertetése, amely autográfok és másolatok talán még a történészek számára is ismeretlenek. Felsorolásukat mégis mellőzni vagyok kénytelen, tanulmányom függelékében azonban összefoglalom az általam ismert.

olykor forrásértékű egyházi érdekű kéziratok jegyzékét. A szlovákiai levéltárakon kívül Magyarországon az Evangélikus Országos Levéltár, a Ráday-gyűjtemény, az esztergomi Prímási Levéltár, az Országos Széchényi és Egyetemi Könyvtár, a Papensia, NDK-ban főként Halle, Drezda, Jéna, Berlin, Lipcse, az NSZK területén első rendben Tübingen és Nyugat-Berlin levéltáraiban lappanganak feltárandó iratok. De folytathatnám a sort Londontól Leningrádig, Tartutól Rómaig is. Bécs és a Vatikán levél- és könyvtári gyűjteményét külön is kiemelhetjük, hiszen több forrás szerint Bél III. Károlytól nemesi címert,³⁰ XII. Kelemen pápától pedig 1736-ban saját arcképével díszített arany emlékpénzt kapott a bécsi nuncius útján.³¹

Az egyháztörténeti szempontból is még alig felmért európai Bél-kéziratok itt csak körvonalalaiban vázolt regestruma³² emlékeztessen bennünket arra a talán soha le nem róható adósságra, amellyel egyháziak és világiak a 18. század e nagyszerű, sokoldalú tudósának tartozunk.

JEGYZETEK

1. *Zsilinszky Mihály*: Egy forradalmi zsinat története (1707–1715). Bp, 1899. 16. — *Payr Sándor*: A pietismus paedagogikája. Pozsony, 1908. 16.
2. *Szent-Iványi Béla*: A pietizmus Magyarországon. Bp, 1936. 37.
3. Uo. 46.
4. *Eduard Winter*: Frühaufklärung. Der Kampf gegen den Konfessionalismus in Mittel- und Osteuropa und die deutsch-slawische Begegnung. Zum 250. Todestag von G. W. Leibniz im Nov. 1966. Berlin, 1966. 208. In: Beiträge zur Geschichte des religiösen und wissenschaftlichen Denkens, Bd. 6.
5. OSZKK, FM 2/3191. — *Szalatnai Rezső*: Bél Mátvás ifjúága. Egyetemi Könyvtár Evkönyve II. Bp, 1964.
6. Simonides János (†1703) saját rajzaival illusztrált emlékirata. OSZKK. Quart. Lat. 1181.
7. Ifjabb Burius János atyja írta a híres Micae... c. munkát a magyarországi prédikátorok gyászévztized alatti szenvedéseiről. Eredeti je a pozsonyi ev. lyceumi könyvtárban. Ifjabb Burius 1697-ben besztercebányai rektor, 1702-ben német lelkész volt.
8. Le-rajzolása a' főbb Jó Tselekedeteknek, a' mellyekben a' keresztyén embernek magát gyakorlani: és Bünöknek, a' mellyeket futni kell. Patrónus urainak ajánlva. Besztercebánya, 1704.
9. 1704. IX. 12-i levél. Vö. *Fabiny Tibor*: Bél Mátvás ifjúkori levelei. Lp, 1967/3.
10. 1704. X. 20-i levél. Uo.
11. 1704. XII. 1-i levél. Uo.
12. *Szent-Iványi* i. m. 46.
13. Vö. 11. jz.
14. Rosemberg = Rózsahegy, utalás az 1707-es zsinatra.
15. Az ugyancsak besztercebányai Kephallides Sámuel 1703-ban Wittenbergben, majd Halleban iratkozott be az egyetemre, 1705-ben ordinálták. Egyike volt Bél 13 magyarországi társainak a hallei évek alatt. Ugyanakkor tanult Franckenál Vázsonyi Márton későbbi győri rektor, vadofai lelkész és író.
16. *Idézi Thyly Kálmán*: Magyar történetírók életéhez: Bél Mátvás. Századok 1875. 283.
17. Evangélikus Országos Levéltár (EOL), V. 9. *Kováts-Martiny Mihály* modori szlovák lelkész, dunáninnenti püspök 1818-as kézirata.
18. Hypotyposis hygieninontin logon, sive Forma Sanorum Verborum, quam in Academia Fridericiana... disputationi publice siset auctor et respondens Matth. Bel Otsovia Zollensis Hungarus. Halle, 1707, 1711.² (Teológiai értekezés, ajánlással a besztercebányai lelkésznek és felügyelőknak.)
19. Johann Friedrich Mayer egyik munkáját Petrőczy Kata Szidónia fordította le és adta ki 1690-ben (h. n.) „A Pápista Vallásra Hajlott Lutheránusok Lelkek ismértinek kinnya” címmel, férje, Pekri Lőrinc katolizálásakor.
20. EOL I. a. 9. 17b—I. d., OSZKK. Fol. Lat. 2059/3.
21. Pjsma Swatého Nowy Zákon, Halle, 1709, 1744, 1764, Pozsony, 1775, 1787.
22. Compendium, avagy rövid Summája az egész keresztyény Tudománynak... az igaz hitbéli Magyar Anyaszentegyház kedvéért Magyar nyelvre fordítottat és az Igaz Keresztyéni Eltre való Rövid és Együgyü Vezérléssel meg-bővítettévn

- ki-botsáttatott Bél Mátyás, Ennek előtte az két nevezetes Német és Tót Nátióból álló Beszterce Bányai Igaz Hitbéli Gyülekezetnek Sz. Örsebet Templománál Lelki Pásztorá, mostanában pedig azon helyt Oskola Mester által. Némely Keresztény Atyafiak költségével. Saxoniai Hallában Zettler Christof Andrés betűivel. 1713. — A „Rövid . . . Vezérlést” 1947-ben Szabó József kiadta a Harangszó Naptárban is, 27—38. pp.
23. Uj Testamentum, Lipcse 1717. — Bél halotti búcsúztatójában Serpillus János lelkész ezeket mondta e muról: „Er hat das Neue Testament ungarisch durchgesehen und von denen, von Casparo Károlyi hinein gebrachten Calvinismus gesaubert”. Haan Lajos Bél Mátyásról tartott Akadémiai Székfoglalójában (Bp, 1879) így ír erről: „Hogy mit javított Károlyi fordításán, nem tudom, mert e kiadás ma már oly ritka, hogy sehol megkapni nem tudtam”. Példánya az OSZK-ban található.
24. Arnd(t), Ján: Patery knihy opravém krestanstwj . . . Halle 1715, Presspork 1783³. Bél álneve itt: Milownjk Bedliwy. — Wysoce Oswjencého . . . Pána Jana Arnda
24. Arnd(t), Ján: Patery knihy opravém krestanstwj . . . Halle 1715, Presspork 1783³. Bél álneve itt: Milownjk Bedliwy. — Wysoce Oswjencého . . . Pána Jana Arnda Záhradka Ragská. Presspork 1720, Berlin 1750 és 1776, Pozsony 1777. Álneve itt is Milownjk Bedliwj. Vö. *Hubert Rösel*: Der Slowake Matthias Bél — ein bedeutender Mitarbeiter an den tschechischen Drucken. Wissenschaftliche Zeitschrift der Martin-Luther-Universität Halle-Wittenberg, 1954. — *Eduard Winter*: Ost und West in der Geschichte des Denkens und den kulturellen Beziehungen. Berlin, 1966.
25. Biblia Sacra, to gest Biblj Swata. Halle, 1722, 1745, 1766. Az előszót író Bél álneve itt: Milownjk Bozjch.
26. Stomp László közli a M. Prot. ET. Adattárban, IV. 1905, 169—188.
27. Arnd János: Keresztényeni jószágos cselekedetekkel telyes paraditsomkertetske, mely jószágos teledkedetnek mintannyi plánták, az áhéatos és buzgó könyörgés által a lélekbe beoltattatnak azoknak épületekre, kik az istenes életet szeretik, elkészítette boldog emlékezetű Arnd János, mostan pedig Huszti Isteván 1698. esztendőbeli fordítása után sokaknak kívánságokra, számtalan helyeken megjobbított és hasznos toldalékjával együtt kibotsáttatott Bél Mátyás által. Noringbergában, 1724. — *Ethica davidico-salamone, sive Ps. Davidis prov. & ecclis. nach des Castellionis Übersetzung mit einer Vorrede. Lipcse, 1724.* — *Thomas Kempis De Imitando Christi libri tres, Sebastianus Castellio latinizatae puriore donavit, Accedit liber quartus De Sacramento vulgo inscriptus. Nunc denuo edidit M. Belius, qui aliam De Genuino eoque evangelico imitationis Christi principio praefatus est. Lipcse, 1725.* — Megvan az Egyetemi Könyvtárban és az OSZK-ban.
28. *Preces christianaee . . . cum praefatione J. F. Buddaei. Lipcse, 1728.* Buddeus óvatosságból ugyancsak névtelenül említi Béli, mint „egy magyar lelkész”, aki kiadás végett küldte el neki az imakönyv kéziratát. — *Der ungarische Sprachmeister, oder kurze Anweisung zu der edlen (!) ungarischen Sprache, Nebst einen Anhang von Gesprächen, zum Nutz und Dienst der hochlöblichen (!) deutschen Nation gutherzig gestellet von MELIBOEO, Pozsony, 1729.* A könyv 13 kiadást ért meg, az utolsó 1839-ben jelent meg Pozsonyban. Béli anagrammája feloldva: M Belius Otsoviae Euangelicus. Erdekessége még a nyelvkönyvnek, hogy 1731-ben a jezsuiták is kiadták Kolozsvárott. Figyelemre méltó az első kiadás előszavában Bélinek ez a mondata: „Zum Beschluss wünscht der Verfasser dieser geringschätzigen Arbeit von Herzen, dass, da er solche in der aufrichtigen Absicht seine Muttersprache (!) beliebt zu machen . . . ganz willing unternommen”.
29. Az idézett mű 1743. karácsonyán írt előszavában Béli azt írja, hogy a Magyar Királyság törvényei biztosítják ugyan a túlsúlyban levő protestánsok vallás-zabadságát, de katolikus részről szüntelenül azon fáradoznak, hogy ezt megátolják, korlátozzák vagy rendkívül nehézzé tegyék. Ezért támasztanak olyan követelményeket, amelyek teljesítését a protestánsok lelkiismeretükkel nem tudják összeegyeztetni. Ez azt érti is teszük — írja — hogy azután annál jobban kizárhassák őket a közügyekből és a magyar állampolgárok által élvezhető előnyökből. Béli egyházi jogi tanulmányainak következő köteté 1745-ben — név és hely nélkül — ilyen címen jelent meg: „Beylege zu der im vorigen Jahr herausgegebenen Nachricht von dem Zustande der Protestanten im Königreich Ungarn”, még ugyanabban az évben egy újabb írása „Zuverlässiger Bericht von einer neulich in Ungarn errichteten Adlichen Gesellschaft, welche die Unterdrückung der Protestanten zum Endzweck hat . . .” címen, majd 1746-ban „Kurzer Unterricht von denienigen Gründen, mit welchen die Röm. Kath. Herrn Geistlichen fordern: es sollen die Protestanten bey der Mutter Gottes Maria schweren”. Közli azt az esküformulát, amely lehetetlenné tette a protestánsok részvételét a közügyekben.
30. *Haan Lajos* i. m. 70.
31. Uo. 71.

32. A Magyar Tudományos Akadémia illetékes osztályainak ösztönzésére és segítségével az Evangélikus Országos Levéltár és a Ráday-Gyűjtemény többek között a náluk őrzött Bél-kéziratok publikálását is tervbe veszi egy újra meginduló „Magyar Protestáns Egyháztörténeti Adattár” keretében.

Dr. Fabiny Tibor

Isten és ember kommunikációja

A kommunikáció nyelvén szólva Isten és ember között kétirányú közléskapcsolat lehetséges. Az elsődleges közléskibocsátó azonban mindig Isten, az ember válaszol Isten közlésére, illetve megbízatása szerint továbbítja embertársainak Isten közlését.

Isten közlése

Isten az általa teremtett világot nem hagyta magára, hanem folyamatosan irányítja, kezében tartja sorsát és gondot visel róla. Minderről az embert, aki a teremtettségben kép-viselője, többféle módon tájékoztatta és tájékoztatja.

Isten legáltalánosabb, egyetemesen minden ember részére szóló közlését a természetben, a történelemben — mint az emberhez képest viszonylag külső világban — és az ember belső világában, a lelkiismeretben adja. Megmutatta, nyilvánvalóvá tette, kinyilatkoztatta az ember részére mindazt, ami belőle nem látható (Róm 1,19—20). Az egész teremtett világot, az emberiség történetét és a lelkiismeret jelzéseit úgy kell felfognunk, mint Istennek önmagát megmutató közlését. Minden ami létezik, része Isten kommunikációjának. A közlések végtelen halmaza zúdul ránk, hiszen „az egyetemes kinyilatkoztatás világa olyan gazdag, hogy azt semmiféle leírás ki nem meritheti”.

Noha Isten értelmes vizsgálata révén meglátható örök hatalma és istensége (Róm 1,20), az ember természetes állapotában nem képes erre az „értelmes” vizsgálatra. Értelme engedelmesség helyett engedetlenségre, hit helyett kételkedésre, bizalom helyett bizalmatlanságra ösztönzi. A teremtményeket imádja, szolgálja és bennük bíz, a Teremtő helyett. (Róm 1,25.) Egyértelműen nyilvánvalóvá válik ebből az Istentől elszakadás gyökere, a bizalmatlanság, amely feltartóztathatatlan fertőzősként terjed, az Isten—ember kapcsolaton kívül alapvetően mérgezi és lehetetlenné teszi az ember-ember kapcsolatokat is. Képtelenné vált az ember hitelensége miatt arra, hogy rendezett viszonyban éljen Istenel és embertársaival. (Homo non potest non peccare et non mori!) Menthetetlen!

Megmentése önmaga részére teljesen lehetetlen, de nem az az Istennek. Jézusban megszabadította az embert önmagától, engedetlenségétől és iránta való bizalomra indítja. Az IGE testté lett — ez is Isten kommunikációs cselekvése. Személyes közlés! Immánuél, Messiás, Krisztus! Jézusban Isten teljesen emberivé, evilágivá, sorstársunkká, valószínű emberré lett. Emberképűvé lett, hogy többé ne alkosson az ember isteneket a saját képére. Jézusban láthatóvá lett, hogy milyen az Isten. Aki Őt látja, látja az Atyát. (Ján 14,9) Amit Jézus tanított és cselekedett, mind-mind Isten közlése, megváltó kinyilatkoztatása. Nem vagyunk többé menthetetlenek! Isten megmentett, evilágivá lett, szeku-

larizálódott Jézusban, mert úgy szerette a világot és benne minden embert. Ezért lett emberfelettiből emberré.

Jézus evilági, emberi életével példát is adott: hogyan kell embertársainkat, a rászorulókat, a bajbajutottakat segíteni, megmenteni, függetlenül attól, hogy megérdemlik-e, tekintet nélkül arra, hogy lehet-e tőlük viszonzást vagy hálát várni. Jézus ilyen új igazságot, új jogot és új emberséget hozott és hoz ma is. Az ítélkezés, a ledorongolás, a mindent jobban tudás, az erőszak, azaz a *hatalom igazsága helyett* a megbocsátás, a megértés, a türelem, az együttérzés, a szolgálat, azaz a *szereket igazságát* valósította meg és jelölte ki követendő útként mindenkorai tanítványainak. Isten kommunikációjának foglalatosa és eszköze a *Szentírás*, amelyben akarata, tettei és terve, törvényei és ígéretei, ítélete és kegyelme megtalálható a kezdettől a szemtől-szembe látás teljességének ígéretéig.

A *keresztség* és az *úrvacsora* Isten közlésének azon formái, amelyekben a személyhez szóló jelleg legjobban érzékelhető. Isten közlésének mindegyike kódolt formában jelenik meg. Isten kinyilatkoztatása, közlése nem olyan mértékben egyértelmű, hogy bárki, bármikor olvassa, vagy hallja, rögtön megérti és egyformán érti mindenki mással. A közlés fordítást és értelmezést igényel. Az egyháztörténet, a felekezetek és szekták kialakulása és további részekre szakadása a különféle értelmezhetőséget mutatja, ami tudva vagy tudatlanul a fordításra is visszahat(hat). Isten közlésének kódoltságával kapcsolatban azt is figyelembe kell venni, hogy Isten nem úgy nyilatkoztatta ki magát, nem úgy kommunikál az emberrel, hogy ez mintegy magától meggyőzi a közléstvevőt egyidejűleg biztosítva a közléssel szembeni engedelmisséget is. Istennek úgy tetszett, hogy amikor nyilvánvalóvá akar tenni valamit, akkor is rejtetten teszi azt. Gyakran éppen az ellenkezője látszik annak, ami Isten valóságos célja és cselekedete. Az ilyen kinyilatkoztatásban csak a hit képes felfedezni Isten közlését.¹

A kinyilatkoztatás dekódolását a *Szentlélek* végzi el. Ő tesz állandóan időszerűvé minden isteni közlést. Így világosít meg, ébreszt hitet és munkálja az új, Krisztus-követő, engedelmes életet.

Az ember visszajelzése

Isten világteremtő és fenntartó hatalmát, megmentő szeretetét csak a *hit* képes megragadni. Ez a hit Isten ígéreteire támaszkodik és nem arra, amit lát vagy érez. Szavahihetőnek tartja Istent és ezért bízik ígéreteiben. A hívő biztos abban, hogy őt Isten Krisztusért igaznak fogadja el és igazza is teszi, jöllehet magában csak gonosztságot, kételkedést és engedetlenséget tapasztal. A hívő Jézus példáján tanulja meg Istennek ezt a „módszerét”: Isten egyszülött Fia a kereszten, az Istentől is elhagyottságban gyötrődve, gonosztevőként hal meg ÉS ÍGY válik teljessé és véglegessé a bűn, a halál és a kárhozát Isten-nélkülisége feletti győzelme. Ilyen istentelenül igazságtalan, gonosz, szívtelen és kegyetlen az igazságos, jóságos és kegyelmes Isten?!

Hol az a bölcs, aki képes ezt felfogni? Bizony, szükséges, hogy a Szentlélek dekódolja Istennek a megváltó közlését, hogy hitnek és életnek forrásává legyen. A hívő bizalom az engedelmisség kezdete, ahogyan a bizalmatlanság az engedetlenség.

Isten megváltó szeretése és áldozatára visszajelzés a *szereket* embertársaink iránt, amint azt Luther A keresztyén ember szabadságáról

írt munkájában oly egyértelműen fejti ki. A szeretet parancsa alapján az ember elsősorban közvetlen környezetében végzi szolgálatát, a családjában, munkahelyén, gyülekezetében ráeső feladatokat. Azután tágható a feladatok köre országos-, majd világméretűvé. A sorrend megfordítása lehet tetszetős, de a közvetlen környezet részére egyúttal visszatetsző is.

A visszajelzés nélkülözhetetlen és pótolhatatlan módja az *imádság*. Csodálatos ajándék, lehetőség és kötelezettség, hogy Isten kereső szavára válaszolhatunk, megköszönhetjük tetteit és szavait, dicsérhetjük és imádhathatjuk hatalmát és szeretetét, bölcsességét és örökkévalóságát. Terhelhetjük kétségeinkkel, gondjainkkal, kisebb-nagyobb kéréseinkkel. Imádságainkban is rászorulunk a Szentlélek segítségére. Milyen mélysegeket tár fel Luther, amikor Róm 8,26-tal kapcsolatban erről szól:

„Nem rossz jel az, sőt a legjobb, ha imádságunkra látszólag az el-lenkezőjét kapjuk feleletül. Mint ahogyan nem okvetlenül jó jel az, amikor imádságunkra minden óhajunk szerint történik. Isten tanácsa és akarata ugyanis messze felülmúlja a mienket. Ezért van aztán sokszor úgy, hogy Isten meghallgatja ugyan imádságunkat, meg is akarja adni, amit kértünk, de egészen másképp, mint ahogyan elképzeltük. Szinte úgy látjuk, hogy Isten jobban haragszik ránk, mint imádságunk előtt, s amit kértünk messzebb van tőlünk, mint azelőtt. Mindez azért van, mert Isten módszere az, hogy mielőtt megajándékozna, összetöri és megsemmisíti azt, ami bennünk van. Mikor aztán már minden reménytelennek látszik, mert minden imádságunkkal ellentétesen történik, akkor hangzik fel ama kimondhatatlan fohászokadás. Itt jön segítségére a Lélek a mi gyengeségünknek. Mert a Lélek segítségével nélkül teljességgel lehetetlen volna kibírnunk Isten imádság-meghallgató bánásmódját. De a Lélek azt mondja: légy erős, tarts ki, bízzál, várd ki az Urat. Akiben a Lélek lakozik, az kibírja. Isten műve ugyanis mindig elrejtett és érthetetlen marad. Azaz mindig értelmünknek, elgondolá-sunknak ellentmondó alakban megy végbe.”²

Imádságaink általában a „belső kamrában” hangzanak el. Az ima-órán, vagy egyéb alkalmakon elhangzó imádságok megmutatnak valamit abból is, hogy az imádkozó mit és hogyan „vett” a mostani és eddigi igehirdetésekből, mit értett meg belőlük. Néha elkeserítő!

A visszajelzés egyik legérzékeltetőbb formája az *ének*. A zoltárok-tól új énekeskönyvünkig mindenütt ott az Istent magasztaló ének.

A közléstovábbító ember

Isten közlésében, kinyilatkoztatásában — Jézus előtt és után egyaránt — *embereket* használ fel, akik Lelkének engedelmeskedve továbbadják Isten közlését és így részeseivé válnak Isten kommunikációjának. Végtelen kommunikációs lánc ez, amelyben az ember — jól vagy rosszul — a továbbadó (igehirdető), illetve a közvetítő csatorna (másoló szerzetesek, nyomdászok) szerepét tölti be.

Az igehirdetők túlnyomórészt lelkészek, de ide — a továbbadók közé — tartoznak az ún. laikusok is, akár bibliaórai, akár családlátogatási (órallói) munkát végeznek. Bár ide tartoznának a lelkési hivatalokban adminisztratív munkát végzők és a pénzbeszedők is. A közléstovábbítóra érvényesek mindazon követelmények, amelyeket a kommunikációs részben a közlésadóval kapcsolatban felsoroltam. Aki tisztában van azzal, hogy igehirdetésének a hallgatók, a gyülekezet, sőt

önmaga szempontjából is sorsdöntő jelentősége van, az csak félelemmel és rettegéssel mehet fel a szószékre. Az élő Isten szavát kell tolmácsolnia tisztán, érthetően és igazán, minden egyéni érdektől és hamiságtól mentesen.

Az igehirdetésre készülés belső és külső feltételeinek és szakaszainak ismertetése nem feladata dolgozatomnak. Csak néhány megjegyzés, részben a következő főrészhez átvezetésül, részben sokszor hallottak ismétléséül, tükörként:

A Lelkipásztor feldolgozásai sokat segíthetnek a felkészülésben. Biztosítanak egy átlagszínvonalat, hátrány viszont, hogy a kényelmesebbek elszoknak az önálló felkészüléstől, az itt és most időszerű isteni üzenet kiharcolásától.

Az alapige jó hasogatása, a törvény és evangélium közötti különböztetés és ennek tudatos és következetes érvényesítése az igehirdetésben, alapos ismereteket is, és erős hitet is igénylő feladat. Sok igehirdetést hallottam, amelyben a lelkész felülbírált az ige tartalmát, megpuhította a törvény keménységét, és még gyakrabban törvény kardját kovácsolta az evangélium felmentő szavából. A mindig villámokat szóró, lebunkózó és fenyegető igehirdetés éppúgy hibás, mint a mindig simogató, elnéző és megnyugtató. Nem lehet a megalkuvást indokolni azáltal, hogy elijednek az emberek. Ez a MIT kérdéskörébe tartozik, ott pedig az igehirdetés tisztasága döntő. E szakasz lezárásául még két észrevétel:

— Szakítani kellene azzal a kétes értékű teljesítmény szemlélettel, amely az igehirdetés időtartamát legalább 20 percben szabja meg. Akinek kevesebb a mondanivalója, fejezze be előbb! Jó lenne itt is a lélektan segítségét igénybe venni. Az igehirdetés lényegét addig mondjuk el, ameddig a gyülekezet éberebb, tehát az elején és nem a végén. Nem mindenki képes az érdeklődést folyamatosan ébrentartani, sőt növelni. 10 percben is lehet súlyos tartalmat összesűriteni, és ennek hatékonysága rendszerint meghaladja a dagályos prédikációét, amelynél a gyülekezet előbb-utóbb belefárad a mondanivaló kihámozásába. Ha pedig megszokják, hogy úgyis hiába, akkor régen rossz! Vegyék komolyan a lelkészek, hogy nem órábérben és órábérért prédikálnak!

— Lelkészeink túlnyomórészt kerülnek az ismétléseket egy igehirdetésen belül és hosszabb időt tekintve is. Itt nem azonosan ismételt igehirdetésekre gondolok, ami egyébként sem könnyen valósítható meg. Ismételjünk bátran olyan tömör mondatokat, amelyeket fontosnak tartunk. Nem dogmatikai tételekre gondolok csak, hanem ezeknek fellazított formáira. Ezeket emlékezetünk — többszöri hallás után — tárolja, és akkor is hozzáférhetők, ha se Biblia, se templom, se énekeskönyv, de még másik ember sincs megszólítható közelségben (pl. műtőasztalon). Segít az ismétlés a félreértések kiküszöbölésében és a nehezebb részek jó megértésében is. Lapozzunk vissza az első részben a kommunikációs csatornával kapcsolatban leírtakhoz.

Dr. Inotay Lehel

JEGYZETEK

1. A „Deus absconditus-Deus revelatus”, az „opus alienum-opus proprium” és a „sub contraria specie” problémájával kapcsolatban utalok W. von Loewenich: *Luthers theologia crucis* c. művére, másrészt E. Schlink: *Theologie der lutherischen Bekenntnisschriften* c. könyvének *Gesetz und Evangelium* c. fejezetére, valamint Muntag Andorné: A „Deus absconditus” és „Deus revelatus” feszültségének kérdése Luthernél c. szigorlati dolgozatára.
2. Jer, örvendjünk keresztyének! Luther írásaiból mindennapi áhítatra. 1944. 217. o.

Lönnrot az énekköltő

Sammatti kicsi finn falu valahol a Helsinki—Turku közötti autópályától feleút táján kissé északabbra. Itt született a finn irodalom egyik legnagyobb alakja, a Kalevala gyűjtője és összeállítója, *Elias Lönnrot*. Hosszú és mozgalmas életút után itt is halt meg éppen száz esztendeje. Nyolcvankét évet élt (1802—1884). Sammattiban emlékeztek halála centenáriusára ez év márciusában. Hadd emlékezzünk rá ezúttal mint egyházi énekköltőről.

Életútja

Sammattiban, nem messze a tó partjától áll szülőháza, a Paikkarin torppa. Deszkával borított kis boronaház, egyetlen szobával s némi mellékhelyiségekkel. Apja félig zsellérember, félig szabómester. Igen szegényesen éltek. A fiatal gyermek sokat üldögélt itt az udvaron, olvasott. Innen ment tudásvágytól hajtva gyalog Turkuba, s tanult, leginkább a maga erejéből. Otthonról alig kapott mást megindulásakor, mint az elemőzsiával megrakott nyírfaháncsból készült hátitarisznyát.

Turkuban, Porvoóban, majd Helsinkiben tanult s végül is orvosi diplomát szerzett. Közben volt házitanító, gyógyszerészsegéd, hogy fenntartsa magát s tanulhasson tovább.

Tanulmányai után Karjalába került körorvosnak. Eközben bejárta Közép- és Kelet-Karjalát. Mivel alapvetően mindig is a költészet, az irodalom érdekelte, felfigyelt a nép körében még élő ősi énekekre, a runókra, amiket fehér szakállú öreg finnek egymással szemben ülve, kezüket kapocsként összefogva, ingó himbálózással dúdoltak, s jegyezni kezdte a hallottakat. Gyűjtése több kiadványban látott napvilágot. Gyűjtés közben észrevette, amit előtte Gottlund már 1817-ben megállapított, hogy a finn nép ajkán élő runók egységes népeposzt rejtenek. Ezt végül is ő szerkesztette meg gyűjtéséből. Mintegy 2400 éneket gyűjtött össze, kerekén 65 000 verssort. Ebből szerkesztette meg az előbb 32 énekből és 12 078 sorból álló dalciklust (1835), majd a további gyűjtések alapján az 1849-ben megjelent végleges Kalevalát, amely 50 énekből és 22 795 verssorból áll. Az ebbe fel nem vett dalokból adta ki a Kanteletar című népdalgyűjteményt, s más gyűjteményeket is.

Kajaaniból, Karjalából Helsinkibe került az egyetem irodalomszakos tanárának. Innen nyugdíjba menvén visszatért szülőfalujába s élete utolsó éveit ott töltötte.

Korának három legnagyobb finn alakja között tartják számon, a politikus Snellmann, s a költő Runeberg mellett.

A bő életmű legláthatóbb darabjai a Kalevala, a Kanteletar, a finn—svéd nagyszótár s az egyházi énekköltészet. Életművéről köteteket írtak. Mi ezúttal forduljunk a nálunk legkevésbé ismert területre, szerepére az énekköltészetben.

Az egyházi énekköltő

Lönnrot rendkívül jelentős szerepet töltött be az egyházi énekeskönyv revíziójának munkájában. Az ő életében azt az énekeskönyvet használták istentiszteleteiken, amely 1701-től volt használatban. A megújuló templomi énekeskönyvek között a leghosszabb ideig haszná-

ták: 185 évig. Mint általában világszerte az evangélikus egyházakban, az énekeskönyv a Biblia mellett a leghasználatosabb, s a nép lelki életében a legjelentősebb nevelő és tanító könyv volt a finneknél is. A hosszú ideje használt, régi énekeskönyvet az 1800-as évek eleje óta igen sok bíráló érte. Egyre jobban felfigyeltek hiányosságaira. Különösen a nyelvezete volt már igen régies, esetlen és érdes. Nemcsak a nyelvészek, de főleg az egyház szolgálattevői és hívei szorgalmazták a megújítást.

Az 1850-es évektől Edvard Bergenheim volt a finn egyház érseke. Az ő kezdeményezésére hívták életre hivatalosan is az énekeskönyv revíziós munkáját. 1853-ban hívták életre azt az énekeskönyv bizottságot, amelynek feladata volt a megújítás megszervezése és véghezvitele. Ennek kezdetben főleg svéd anyanyelvű tagjai voltak. Tíz év múlva egészítették ki a bizottságot finn-nyelvű részleggel.

Ezt a részleget nevezhetjük finn-nyelvű énekügyi bizottságnak. Rá kell mutatnunk, hogy Finnországban évszázadokon át a kultúra, a hivatalok s ennek következtében a művelt néprétegek nyelve a svéd volt, hiszen a mai Finnország mintegy 600 évig Svédországhoz tartozott, svéd uralom alatt állt. Ezután mintegy 200 évig pedig cári uralom alatt éltek. Csupán 1917-ben nyerte el történelmében először a finn nép önálló államiságát. A felvilágosodás és a romantika korában ébredt fel s lett uralkodóbbá a finn népiség öntudata, kultúrájának és benne nyelvének ápolása. Számunkra, magyarok számára kissé különös talán, hogy a legnagyobb finn költő, Runeberg, svédül írta verseit, s mások fordították később finnre. Lönnrot szerepe az említett nagyok eszmei egyetértő közösségében ezért is igen jelentős, mert ő finn runókat gyűjtött fel s fályahordózója volt a finn nyelvi kultúrának.

Az említett részlegnek, a finn-nyelvű énekügyi bizottságnak elnöke az érsek felkérése alapján Lönnrot lett. Mellette őt tagja volt a bizottságnak. Első ülésüket 1863-ban tartották, amelyen az énekeskönyv egyes részei szerint szétosztották egymás között a feladatot. Négy év múlva, 1867-ben jöttek össze újra, összesíteni a külön-külön végzett munkát. A következő évben megalkották első javaslatukat az új énekeskönyvre. Ebben 563 ének volt. 308 ének hordozta Lönnrot kezevonását, átalakítását, finnre fordítását, vagy teljesen új ének költését.

A javaslatot azonban széles körben és egymástól igen eltérő szempontok szerint erősen megbírálták. Az érsek újra összehívta a bizottságot, elébük tárta a kritikákat, s új javaslatot kért. Kemény munka után 1871-re készen volt az új tervezet. Ez került 1876-ban az országos közgyűlés elé, ahol azonban nem hagyták jóvá. Egyesek nézete szerint túl modern volt, mások szerint túl régies. Jellemző a kor erősen eltérő és forrongó eszmélkedésére. Többen rosszalották egyes énekek nyelvezetének megváltoztatását, amely nézetük szerint ellaposította a régi ének veretes szépségét.

Lönnrot része a bizottság munkájában ezzel befejeződött. Új bizottság látott munkához, s dolgozott rajta tíz évig. 1886-ban az új bizottság munkáját némi kiigazítással elfogadták. Ezt összemérve a Lönnrot vezette bizottság munkájával, nyilvánvaló, hogy a mű gerince Lönnrot munkáján alapszik, sőt — bár a bizottság tagja már nem volt — későbbi műveivel és kiigazító munkájával hozzájárult az új megalkotásához is. Így az 1886-ban megszületett új énekeskönyv oroszlánrészre mégis Lönnrot munkája.

Lönnrot igen alázatos lélek volt, aki a bírálók javaslataihoz mindig igyekezett alkalmazkodni. Bizonyos kompromisszumra igyekezett törekedni. Ha valaki, úgy Lönnrot jól ismerte a nép lelki világát, s a fejlődő,

költészetében érlelődő nyelvi igényeket is. Ezért 1872-ben megjelentette saját énekeskönyvi javaslatát „A finn énekeskönyv átmeneti megoldása” címen. Két év múlva ehhez csatolt még 43 németből fordított éneket.

Gazdag életének végéig szinte szerelme volt a hívő éneklés ügye. A hivatalos bizottságtól függetlenül is állandóan dolgozott ezen a területen. Utolsó tágabb ölelésű javaslata halála előtt egy évvel, 1883-ban jelent meg „Átmeneti finn énekeskönyv” címen. De ezután is dolgozott. Utolsó ének-javaslat halála évében jelent meg „Jeesus ystävän, on paras” (Jézus a legjobb barátom) címen. A legutóbb használt finn énekeskönyvben a 315. ének.

A halála utáni második évben, 1886-ban megjelent énekeskönyv összesen 536 ének volt, Kustaa Hallio tanulmánya szerint ezek közül 17 Lönnrot egyéni verse, 64 az ő fordítása, 197 pedig jelentősen magán viseli Lönnrot javító tollának nyomát. Ezek legnagyobb része ma is használatos ének, s a legtöbbje belekerül a most készülő énekeskönyvbe is. Őt-hat egészen kiemelkedően kedvelt éneke van ma is használatban, közöttük a mi énekeskönyvünkben is meglevő „Eégi csillag tiszta fénye” kezdetű, amely előző énekeskönyvünk toldalékában szerepel nálunk először. Vízkereszt ének.

Az énekszövegek esztétikai értékelése

Mind saját énekeinél, mind a régié, vagy új fordítások megformálásánál Lönnrot igyekezett figyelembe venni a nyelvezet megkövetelte esztétikai szempontokat, amelyek az énekek stílusából, a szavak megválasztásából és helyes jelentéséből fakadnak.

A régi finn énekekre — akár svéd, akár finn nyelvi formájukban — jellemző az 1600-as évek érdes nyelvezete, szókimondó, realista volta. Másrészt viszont annak a kornak nyelvezete igen szép, fordulatos, érzékeny és erőteljes költői volt. Két évszázaddal később viszont a kulturális élet s vele a nyelv kétségtelen formálódása megkövetelte a korszerűsítést. A régi énekeskönyvben például sok a Gonosz, a Sátán érdes kifejezése s az istentelenség ríköi rajza. Lönnrot arra törekedett, hogy a Gonoszt tágabban fejezze ki, pl. így: ellenség, haragos, nyomorgó stb. Általában azt a nyelvezetet, ami a régi bibliafordításból maradt vissza az énekekben, igyekezett megújítani, annál is inkább, mert ez a nyelvezet sokkal konzervatívabban maradt fenn az énekekben, mint magában, az időnként revideált nyelvezetű Bibliában.

Lönnrot arra is tudatosan törekedett, hogy a teljesen költőietlen, bágyadt, jelentésében megkopott és elferdült kifejezéseket jobbal cserélje fel. A régi korok stílusát lehetőleg megtartotta, de a kirívóbb jelentésváltozásokat, ferdüléseket, a nyilvánvaló nyelvi hibákat s a túlzott durvaságokat mellőzte. Ugyancsak az üres frázisokat, s az unos-untalan, olykor indokolatlanul és csak töltelékként szereplő Istenem, Megváltóm kifejezéseket mellőzte, vagy felcserélte a tartalomnak megfelelőbb kifejezésekkel.

Saját énekeinek szövege is olykor változott, s egyre javult. Esztétikai eszményeit következetesen és hallatlan ízléssel valósította meg. Később viszont észrevehetően tért vissza a nép nyelvezetéhez igazodó irodalmi ízléshez, s ebben bizonyos archaizálás érzékelhető.

Költőisége nem érte el Runeberg ragyogó nyelvi szintjét. De a finn nyelv területén mégis a maga korában a legtehetségesebb énekköltő volt. Aprólékos gondosságú, mégis teremtő személyiség. Saját munkál-

kodását értékelve egy helyen, 1867-ben, így ír: „Félelmetes, hogy sokan még azokat a javításokat sem helyeslik, amelyeket nyelvi okokból el kellett végezni az új énekeskönyv javaslatában, s hogy nem látják hasznosnak ezeket legalább még harminc, vagy ötven évig. De vannak ten-nivalók, amelyeket a jövő generációk számára kell előre elvégezni, ha nem is kapunk érte mást, mint kifogásokat. Ezt már eleink is tudták... az elültetett fa gyümölcsöt olykor csak az unokáknak hoz.”

Az énekköltészetbe bedolgozta a finn nyelvjárások változatosságát is. Az énekeskönyv eladdig a nyugati nyelvjárás bélyegét hordozta. Ő a keleti nyelvjárásokat is figyelembe vette. A nyelvjárások kiegyensúlyozódásában segítségére volt a kor szellemisége, a felvilágosodás és a romantika. Az egyházban olykor kárhoztatják a felvilágosodást, annak hitet szikkasztó mivoltát. Különösen is az ébredés, a pietizmus oldaláról. Ám Lönnrotnál a felvilágosodás a tiszta értelműség, a világos kifejezések, az egyértelmű mondanivaló kifejezéseiben hatott s a romantika színezte, szépé tette ezt a stílusát. Lönnrot például a jó ének feltételének tartotta a világos egyértelműséget és a könnyen érthetőséget. Énekeiben jellemző volt a békesség, a nyugalom, az élet fordulatai iránti alázat. A megelégedés és az igénytelenség alapérzései voltak.

A felvilágosodás derűs életszemlélete és józansága mellett, mint említettük, dominál a romantika hatása. Hiszen Lönnrot a romantika korában élt. Némelyik énekköltésében csak fel-felcsillan a romantika hatása, másutt erőteljesebbé válik. Ez utóbbi pl. érzékelhető a természet-ről szóló énekeiben. A felvilágosodás és a romantika megtanítja észrevenni Isten teremtett világának szépségét. Ezek az énekei optimisták. Hálás a természetért, Isten szeretetét látja benne, mint pl. a 65 zsolttár alapján írt énekében:

Mezőinket egyengeted,
Zsombékokon magvak nőnek,
Rétet, völgyet szépítgeted,
lépteiddel telítgeted,
áztatod a földjeinket
porhanyítod esővel,
barázdáit megitatod.

A romantika hatása érződik hazafias és népi énekeiben, valamint különösen azokban, amelyekben angyalokról, mennyről van szó. A régi énekeskönyvben az éjszaka a gonosz lélek félelmetes hatalmát mutatja. Lönnrot számára az éj épp ellenkezőleg az édes pihenés és nyugtató álmok ideje, ahol az angyalok őriznek. Egy esti énekében elhagyta a sátán emlegetését s így formálta át a verssorokat:

Békétlenség gátjai
ó, Uram, szívemből tűnjenek
míg alszom. Az éj angyalai
őrizzék s vigyázzák
álmaim nyugalmát.

Előszeregettel énekel a menny öröméről és inkább mellőzi a kárhoztat leírását, ami egyébként a megelőző korokra oly jellemző volt. Válogatni lehet énekeiben olyan szavak és kifejezések között, mint ujjongás asztala, gyásznapok, bánatfelhő, kegyelem gyermeke, gyönyörű virág, sőt mélység, lebegő élet, amelyek mind érzelmet keltenek és fejeznek ki, s amelyek a romantika vonásait mutatják.

Lönnrot énekeiben megrajzolódik hívő gondolkodása és kegyessége is. A bízalom Isten és Krisztus megváltó műve iránt. Egész élete mindenestül a szorgos és alázatos bízalom Istenben. Ebből a bizalomból merít erőt élete sok viszontagsága között. A halál nem kerülte el otthonát, sőt szinte erőn felül sújtotta. Az érsekhez írt levelében felesége halálát így közli: „Tegnap elért engem az a régóta sejtett, de mégis kemény csapás, hogy elvesztettem feleségemet, aki az évek óta tartó tüdőbajában végül is békésen elpihent.” Négy leánya közül hármát eltemetett. De mindig megható hittel tudott felülkerekedni személyes gyászán. Megvizgatalódott Isten akaratában. Gyermeikien keresett oltalmat Isten kegyelmében. Énekeiben világosan emeli fel a hitnek azt a központi igazságát, hogy a bűnös ember megmenekül Krisztus váltságmunkája által.

Lönnrot nézete szerint az a jó evangélikus ének, amelyen áthat a Biblia lelke és igazsága, amely az egyház hitvallásai szerint szól és sugározza az egyház Szentíráson alapuló hitét. Olyan énekek ezek, amelyeknek tárgya a keresztyén vizsgatkozás és reménység, amely erejét az élő hit forrásából meríti. Egyik böjti énekében Krisztus kereszthalálára úgy néz, mint aki a váltság titkát és jelentőségét vizsgálja. Nem a szenvedés borzalmait ecseteli, nem is a kereszt körül állókat énekl meg, mint sok más böjti ének. Az ő „én” mondanivalója inkább saját szívét méri: a kereszt alatt. Ennek az éneknek 10. versében így énekel (finn ék. 52):

Kereszted legyen egyetlen
útmutatóm az életben
Ez a Nap legyen nappalom
és éjjel holdam, csillagom

(Hasonlítsuk össze Heermann énekével, a mi énekeskönyvünk 198.3-mal: „én, én okoztam minden szenvedésed”). Lönnrot ezen énekével s Krisztus megváltó kegyelmét mérlegnek tekintő és hordozó szavaival a keresztyén gyülekezet évről évre azonosult.

Utolsó évei

1862-ben, amikor elérte a nyugdíjkorhatárt, otthagyta Helsinkiben az egyetemi katedrát s visszavonult szülőfalujába. Már nem az ősi kis torppába (kunyhóba), ami ma múzeum, hanem megvette a kényelmesebb Lammi-házat s ide vonult vissza feleségével és négy leányával. Ő, aki „csendes volt, mint az erdei tó és mozgó, mint a tenger hullámmérese”, szülőfaluja békéjére vágyott. Huszonkét évet élt még itt. Nem tétlenül. Mögötte volt küzdelmes ifjúsága, tanulói évei, karjai körorvoskodása közben a runók gyűjtőmunkája, a Kalevala gyűjtése és szerkesztőmunkája, a Kanteletar, még dolgozott a finn—svéd nagyszótáron, megalapította a Finn Irodalmi Társaságot, hallatlan munkát végzett a Helsinkii Egyetem irodalomszakos professzoraként. Vágyai világgá yitték az egykori kis zsellérkunyhóból, de a gyökér hazahúzta. Hazajött a parasztfiú, s nem törődött címeivel. Gyógyítgatta az egész környék betegeit ingyen. Gyakran az orvosságokat is maga készítette el betegeinek. Feljegyezték róla, hogy nem egyszer betegeinek gyógyszerül a kávé ajánlotta. De közben énekein dolgozott s az énekeskönyvön. Ez a munka teljes egészében nyugdíjas éveire esik. Munkába belefáradva népdalokat és vallá-

... sos énekeket énekelt s maga kísérte kantelén. Frissítésül sokat sétált, úszott és szített még 80 éves korában is.

Békés, barátságos, szerény, de szívélyes otthona a finn ügyért égők zarándokhelyévé vált. Az egykori zsellérgyerek, „Lenruut szabómester Elkkája” valamikor meztőlbal indult el gyalog Turkuba, hogy tanulhasson. Most, visszatérvén a szülői tájékra, népiskolát alapított, annak bővítésére is utóbb adakozott. Eliás Lönnrot hatása a finn kultúrára felmérhetetlen. Eino Leino, a későbbi igen neves finn költő így jellemezte: „Olyan tanult volt, mint maga az egyetem, és olyan igénytelen, mint egy falusi templom. A helsinki tudós és a karjalai nyírfatarisznyás öreg fogtak benne kezét. Az otthoni égetett szurokszagból és az idegen úrfik neveléséből tört elő az első kiforrott, nagy finn kultúrégyéniség. Ő maga volt a nemzeti gondolat finn nyelvű és finn értelmű Snellmannja (Snellmann a finn széchenyi. Cikkiró.), félig pap, félig orvos, ugyanakkor karjalai költőfejedelem és Agrikola püspök későn született utóda. Ő volt az öreg Väinämöinen, aki visszatért önkéntes száműzetéséből, vesszősebzette lábbal és énekeskönyvvel a hóna alatt.”

Egyetlen kicsi fiát, Eliást még Kajaaniban temette el. Három éves sem volt, feleségét s négy leánya közül hármat Sammattiban vesztette el. Leányai 18—21 évet éltek csak. Mária leánya emlékére az általa alapított iskola bővítésére adakozott Sammattiban. Elina leánya halálakor renováltatta a Sammatti templomot s oltárképet adományozott, Adolf v. Becker festményét, amely az úrvacsorát osztó Jézust ábrázolja. Csak Ida leánya ért el felnőtt kort, aki apja halála után Itáliába, Siennába költözött.

Am aki énekeinek szülő méhét, hitének mozdulásait keresi, jöjjön velem Sammatti kicsi fatemplomába. Mellette, a temetőben leányai mellett ott nyugszik ő minden adat és szöveg nélküli sírkő alatt, az egyetlen felirattal: Lönnrot. Mindenki tudja, ki volt. Egy nép emlékező levegője lengi körül s a nagyapák legszebb meséiket unokáik számára ma is róla mesélik.

Benn a templomban nemcsak az általa adott oltárkép őrzi emlékét, de a szószék rejté hite titkát és gyümölcseit. Népi faragású, gyönyörű szószék. Erről prédikált Lönnrot kereken száz alkalommal, mert a kis filia papja nem mindig jutott el közéjük, s Lönnrot, aki nem volt pap, nem végzett teológiát, de hite és szolgáló készsége volt, engedélyt kapott az érsektől a prédikálásra.

Alázatára és kedélyére jellemző, hogy igehirdetés közben olykor megállt, s megkérdezte a gyülekezetet: nem jött még meg a lelkész úr? (A sekrestye ajtaja a szószék mögött volt.) Még nem — felelték letről. Na, akkor folytatom — mondta. Egyszer hófúvásban, kemény télen indult az istentiszteletre. Otthon akarták tartani az ítéletidőben. Ő elindult, s visszaszóló szeretteinek: ha csak az egyházi lesz ott, meg a kutyája, visszajövök.

Az „Égi csillag tiszta fénye” ebből a szórvány és filiaszolgálatból született.

1872-ben a német B. Reinhold megfestette Lönnrot arcképét. Amikor modellt ült a képhez, kedvesen megjegyezte: „Amikor már nem tudunk semmit *tenni* az elkövetkező korokért, legalább *ülni* kell miattuk.”

Gustav Johansson érsek írta száz évvel ezelőtt járva barátjánál, Elias Lönnrotnál Sammattiból: „Reggel hosszan beszélte. A nap már beragyogott a szobába. Suomi legnagyobb fia egyszerű ágyán békésen feküdt. Vannak ünnepi pillanatok az ember életében, amelyek sohasem enyésznek el. Ilyen volt ez a reggel. Lönnrot közel került Istenhez. Az örökké-

valóság levegője vett körül. Kívülről mondta, különös melegséggel: Jézus az én menedékem, az életet megőrzi nékem. Gyermeki bizalommal hagyta magát Istenre s azt mondta, hogy tetézetten kapta a kegyelmet. Az a békesége volt, amit Isten ad. Felejthetetlen volt ez a pillanat.”

Ez volt az utolsó találkozásuk. 1884. március 19-én Lönnrot, Sammatti nagy fia, elhagyta ezt a világot.

D. Koren Emil

FORRÁSOK

- Anttila, Aarne: Elias Lönnrot. Helsinki, 1962.
Auvinen, Juha: Sammatti fiának emléke él. Kotimaa, 1984. III. 16.
Rauhala, Niilo: Lönnrot Illés, az énekköltő. Kotimaa, 1984. III. 16.
Koren Emil: Irgalmadat éneklek. Bp., 1969.
Koren Emil: Lönnrot és a Kalevala. Ev. Elet, 1959. IV. 12.
Képes Géza: Finn versek és dalok. Bp., 1959.
Varga Domonkos: Finn testvéreink. Bp., 1982.
Koren Emil: Soumi — egyházi szemmel. Bp., 1984.

Közelharcban a neurózissal

Népbetegség már hazánkban is, legalább egy évtizede, s nem afféle úri bolondéria, melyet csak olyanok engedhetnek meg maguknak, akiknek túl jó dolguk van. S ráadásul a lélek nyavalyája, azt pedig bajos olyan világosan kimutatni, megmagyarázni s betegséggé elfogadottá tenni, mint bármely testi kórságot. Sőt: inkább amolyan láthatatlan lep-ra, amely miatt kirekeszthetik hordozóját a teljesítőképesek és komolyan vehető boldog közösségből, s akkor egyszeriben mintha a másod-osztályú emberek, a félig már veszteséglistára lököttek — ha ugyan nem félbolondok — pokol-bugyrában találná magát. Legalábbis efféle szorongás fojtogatja azt, akire felkészült a félelem, s úgy érzi, hogy ahol mások nyugodtan közlekednek, ott ő üvegfalakba ütközik, s neki-nekikoppán a létnek, mint szerencsétlen darázs belülről az ablaknak, s nem érti el-átkozott helyzetét. Hát még ha össze is súgnak mögötte... De hát erre gondolni sem jó. Vagy jöjjön a kényszernyugdíjazás? Ötven körüli nő-beteg mondta: „Akkor számomra lezárult az élet! Munkaképes akarok lenni!”

Rablás mint szimbólum

Bankrablással kezdődött. Őt és két kolléganőjét székhez kötötték, szájukat betömték, s rájukzárták a páncéltermet: legyen mégis valami tartalma a kirárolás után. Azok ketten pár havi kezelés-pihenés után munkába tudtak állni, ő nem. Ugyan miért? Pedig nagyon akart. S még a neurológiai lelete is negatív volt. Hát akkor? Ez a „detektívmunka” a pszichoterapeutára várt.

Szolid, egyedülálló nő, ápolt megjelenésű, koránál fiatalabbnak lát-szik, szépnek mondható, megbecsült dolgozó, rá mindig számíthat a fő-nők, zokszó nélkül túlórázik, sérelmeit inkább lenyeli, elég messzeme-nően hagyja magát túlterhelni „ebben a recessziós világban”. Emberi kapcsolatai gyérek, futó kalandokra nem pályázik, egy kisiklott házasság „több mint elég” volt neki. Elhalt szüleiéről valami nyomott tónusú tisz-

telettel beszél. Apja rendkívül katonás volt, anyja összeszorított szájú, szorgos-szívós parasztasszony; ellentmondást egyikük sem ismert, a gyerekek hallgass volt a neve még a felnőttkor küszöbén is. Páciensünk a legidősebb lévén négy gyerek közül, még alkalmi szülőhelyettes is volt sokszor; a kisebbek ellátásában elég sok kötelességet róttak rá. „De így tanultunk tisztességet” — mondja az első beszélgetésen, a harmadikon pedig: „Parancsuralmi rendszer volt ez, rideg és megtorló; ha csak mukanni merem, egy gyors odamért pofonnal már be is tömték a számat. Anyám meg rögtön *fegyverként fogta rám a parancsolatót*: Elkárhozol, ha nem tiszteled atyádat és anyádat!”

Ez utóbbi, a nyomasztó gátlás alól félig-meddig kiszabadult kifejezések annyira „rimeltek” a bankrablás-élményre, hogy azt nagy hiba — sükettség — lett volna észre nem venni, de elhamarkodni sem szabad a „tettes” nyílt leleplezését. Beszéljen csak előbb többet a *lelkibetegségre prediszponáló légkörről*! Biztattam: nem szülőtisztelet, hanem bálvány-szidolozás a hamis látszat fenntartása még önmagunk előtt is, hiszen szüleink is bűnbocsánatra szoruló halandók, akiknek kötelességük szót érteni a gyerekeikkel, s nem terrorral „nevelni” őket vak engedelmes-ségre (ami — mint ő maga is hamarosan meglátta — túlságosan kihatárthatóvá tette mindenkori főnökei számára, hiszen ez volt a belevért modell!); az ilyesmitől idült lelki gyomorrontást kap az ember!

Elmondta többek között, miért nem jár moziba, noha érdekelné egy-egy jónak ígérkező film. Azért, mert amikor eloltják a villanyt, őt rögtön valami érthetetlen szorongás fogja el, s olyan rosszul érzi magát, hogy el kell mennie, akkor lassan megnyugszik. *Honnan ez a fura sokk?* Körüljárjuk a témát, s kiderül: tizenhat éves korában ajándékba jegyet kapott egy barátnőjétől, vele meg is nézett egy „bombajó” filmet. Csak-hogy előtte nem volt lehetőség elkéredzkedni a szülőktől, úgy hogy aztán otthon robbant csak az igazi bomba, noha még nyolc előtt hazaért, mert „egy tisztességes lány ilyet nem csinál!” Apja óriási pofonokkal magyarázta meg neki, hogy ezen az úton utcasarki hivatásos lesz belőle, és hogy szétveri a fejét, ha még egyszer ilyet mer tenni. Ezután anyja vette át a lelki foglalkozást: eleinte rikácsolva, aztán éjfélig sírva-panaszkodva jajongta, hogy kicsoda elfajzott lánya van neki, és hogy mi minden történhet egy ilyen moziban a sötétben, s akik ilyet tesznek, azokra az örök sötétség vár az ítéletkor stb. Az ezt követő két-három hétben a korántsem molett lány jópár kilót leadott étvágytalanság miatt, hányt is néhányszor, fejfájás is gyötörte, ami ettől kezdve vissza-visszatért.

A szülői „össznevelés” következtében a *fiúktól-férfiaktól inkább félt*. Huszonhét évével már vénlánynak számították a szülei, s hogy meg ne szólják őket a faluban, szereztek neki egy „nagyon rendes embert”, akit a városból commendáltak, ahová bankba járt be dolgozni betegünk. Nem látszott rossznak a parti, csak épp a szerelemhez és az önálló választáshoz nem volt sok köze. A házasság aztán hajótörést is szenvedett, amiért neki tettek szemrehányást a szülei.

A beszélgetések során észrevehetően javult a páciens közérzete, s ez meg is látszott rajta. Több betegársával rendszeresen jártak a közeli uszodába, amelynek a vizét egyszer minősíthetetlenül piszkosnak találciensünk állt ki társai nevében is, kulturáltan és határozottan visszautasította a semmitmondó kifogásokat a szállodafőnökkel szemben is — márpedig vele először történt meg, hogy egy tekintélyi személy-félével szemben következetesen képviselni tudja igazát. Ezt komoly eredményként értékeltük — nem kevésbé azt, hogy rövidesen „összehozta” az első szorongásmentes mozilátogatást. Szüleivel s neveltetésével kapcsolato-

san józan kritikai-emberi álláspontra tudott jutni *érzelmileg is* (mert mit ér az, ha az agy készséges, de a psziché retteg). Pár hét múlva azzal távozott: nemcsak azt ismerte föl, hogy a rablótámadás részletei lelki megnyomorítottságát szimbolizálták számára, és komoly, elfojtott problematikára mintegy robbanóanyagra gyújtószegként csaptak, s ezért váltottak ki rendkívül nagy hatást benne, hanem az *életét is alapvetően más-képp látja*, vissza- és előremenően egyaránt.

Úgy tűnt: ez az asszony jobb állapotban vágott neki hatodik évtizedének, mint amilyenben a súlyos tüneteket kiváltó (s nem egyszerűen okozó) esemény előtt volt. Akárcsak az a negyvennyolc éves öngyilkos-jelölt, akinek halvány fogalma sem volt róla: miért akart megválni az élettől, s amnéziás volt öngyilkossági kísérletének technikai lebonyolítására — a pszichoterápiás kórházban csak sorvadt szemlátomást, amikor viszont az *analízisben* — főként két álmának elemzése révén — megvilágosodtak előtte tettének s általános nyomottságának valódi, eladdig tudattalan (elfojtott) okai, egyszerűen más emberként lépett ki az életbe.

A gyermek- és ifjúkor kulcsszerepe

A súlyosabb pszichés problematikák csaknem kivétel nélkül a gyermekkorban alapozódnak meg, amihez jobbára az ifjúkor is hozzászámítható, ha nem is azonos súllyal. Váltig csodálkozik a legtöbb páciens, akire élete delén vagy második felében szakadt rá a megmagyarázhatatlan szorongás vagy más pszichés tünet, hogy miért a gyerekkora iránt érdeklődik annyira a pszichoterapeuta, holott neki „sose” volt baja a lel-kével, csak mostanában lett, mert a munkahely, mert a házastárs, mert a körülmények... A régi nagy trauma, a tulajdonképpen ki nem hevert lelki sebesülés-sorozat ugyanis lesüllyedt, muszáj volt *elfojtani*, nem tudta tenni, mert egyszerűen nem bírta volna el a gyermeklélek. De az elfojtott konfliktusanyag idővel „*feljön a víz színére*” — csak épp nem lehet ráismerni: álarcot visel, mely szinte tökéletes. Csupán egészen aránytalan és irracionális reagálások, érthetetlen félelmek, vad antipátiák, végképp megmagyarázhatatlan túlérzékenységek, ismeretlen forrásból táplálkozó dühök vagy éppen organikus ok nélküli testi bántalmak-fájdalmak utalnak arra, hogy itt valami *rejtély* van. És ha netalán közelednének a kóros lelki góchoz, a páciens többé-kevésbé *ellenállást* tanusít (bár nem tudatosan), hiszen az *elnyomott élményanyag kín-keserves, félelmetes* — ki akarna ilyet viszontlátni? Legnehezebbek az *apa-és anya-konfliktusok*. Szakember számára is hallatlanul nehéz, kényes, fáradtságos feladat segíteni ezeknek akár csak részbeni feldolgozásában is.

A fentebb nagy vonalakban ismertetett eset jellemző példa. Úgy tűn-nék, mintha a szorongásos szimptomatika egyszerűen a rablótámadás okozta idegi megrázkódtatás következménye lenne, mely csak az illető ér-zékenyebb lelkülete miatt tart tovább, tehát alkati jellegű. Bár még így is gyanús: hogyhogy másfél év múltán sem enyhülnek a tünetek?! Az analízisben aztán aránylag hamar kiderül, milyen *állandó jellegű meg-próbáltatások* rázták-tépázták a beteget már *gyerekkorától*: ridegség meg-torló „szigorizmus” még vallás ürügyén is, és szinte semmi gyöngéd, el-fogadó, feltétel nélküli szeretet s védettség-érzés, mindezek helyett in-kább fenyegetések, büntetések és zord kötelesség-rendszer a feltétlen alávetettség jegyében. Féltreértés ne essék: ezzel nem a szintúgy kárté-kony méreg, az agyonkímélő majomszeretet útját akarjuk egyengetni. De *ott, ahol a létezés terét betölti a kötelesség-fanatizmus, a tekintélyelv, a*

fenyvegetés és a megtorlás, onnan kiszorul az öröm, a normális, szabad emberi érzés, maga az élet: ott az ember nem valósíthatja meg rendeltetését, mert kalodába görnyesztése gátolja a legjobb értelemben vett önmegvalósításban. (Vö.: Az önmegvalósítás kérdései. Theol. Szemle, 1982. máj.—jún., 185. o.) Ez természetesen az élet minden területére vonatkozik, az egyházban is. Én igen feltűnőnek találok, hogy Jézus sohasem szólt dörögdelmesen a vámszedőkhöz és bűnösökhöz, tanítványaihoz már volt kemény szava, az írástudókat és farizeusokat pedig metsző élel bírálta — utóbbiak „szuperszent” szigora számára pedig Jézus gyanús és laza jelenség volt, a Törvény elsőkélyesítője. S tartok tőle, hogy mind máig nem vettük elég komolyan a *szeretet-parancsot*, amelynél nincs nagyobb, tehát amelynek minden tételes parancs alá van vetve. S ha a parancsokat érvényesítése a gyakorlatban az ember ellen fordul, ott igen csak meg kell vizsgálni az értelmező és alkalmazó mentalitást: mit kompenzál túl, mért oly heves, miről akarja elterelni még önmaga figyelmét is, miért élvezi, ha odavághat valami módon (miért szerelmes lopott lángpallosába) stb. Minden efféle problematika is jobbára a gyerekkorban kezdődik, például a túl szigorú s gyermeklátószögből elérhetetlenül magasatos atyánál, akin egykor túltenni az erős vitalitású fiú leghőbb vágya. Félő, hogy a (nem tudatosan!) így motivált felnőtt kisebb-nagyobb magaslatához jutván, a számára lehetséges formában éli ki uralkodási, itt-ott talán szadisztyikus színezetű indulatait, azokat a megtévesztésig szépen adminisztrálva — „csak” éppen züllesztő hatással. Vagy valami különös módon elég gyakran „légy kerül a levesbe”: olyasmi csúszik közbe, ami sok ember gusztusát elveszi az adott szolgálattól. (Egy falusi atyafi mondta a papjáról: Jó tejet ad, csak felrúgja a rocskát.)

Ebből mindegyikünk annyit tanulhat, amennyire *önmagára nézve* hite, látása és alázatossága révén el tud jutni — hiszen *mindenkinek csak a saját belátása használ*. Ha mint lekipásztor egyszerű-egyszer magamon akadok meg, hogy adott esetben miért „szaládt el velem a ló”, miért voltam gyáva, lusta, miért lett számomra fontosabb a „szombat” az embernél, miféle szorongás vagy düh ejtett hatalmába, honnan jön bizonyos esetekben aránytalan érzékenységem, sértődési hajlamom, bosszúvágyam, rivalizálási ingerem, s ezen nemcsak bánkodom, de önmagammat vallató kérdésekre némi fény is felvillan — talán gyermekségem és ifjúkorom mezőin tallózva — az már a belátás szentélyének értékes köve, attól már javul életérzésem s az a hatás, amely valamiképp szükségyszerűen kisugárzik másokra.

Némelyik életkudarc látványos, és jól szórakozhat rajta, akinek van kedve ujjal mutogatni. Más esetben jókora csödtömegre is sikerül majdnem megfelelő nagyságú ponyvát vetni. Sokszor nincs semmi különösebb baj, amire gennygőcként rá lehetne mutatni, csak éppen pang az élet és ízetlen, Rutin mester fakó arcának mása szinte minden. Baj, elakadás, „nyomorózis” akad sokféle — csak nézzünk szembe vele a magunk portáján. Nem mondhatjuk, hogy minden belső probléma neurotikus lenne — az élet nem fér bele egyetlen kategóriába. De a *neurózisok*, *pszichológikája*” sok tanulsággal szolgál, például azzal, hogy önmagunkat lelki-leg-pszichikailag karbantartani elsőrendű közösségi szolgálat is, mert feldolgozatlan (csupán elfojtott) indulataink valamilyen módon hatnak-ferőznek, rontják a levegőt bennünk és körülöttünk. Ne becsüljük le a pszichológiai kultúrát, a teológia ellenlábásának se tekintsük, inkább tanuljunk tőle — bőven van mit, én tizennyolc éve nem is győzöm: egyrészt a kétségtelenül hasznos ismeretanyag elsajátítását, másrészt azt a küzdelmet, amely nem egyszer közelharc önmagammal azért, hogy ne

fenyegető, hanem összeszedő és formába öntő erők érvényesülhessenek bennem.

Legyen most már jelkép a neurózis, torzító tendenciák egy-egy „rablótámadása”, láthatatlan gubancok fenyegetése, rendeltetésünk elhibázásának sötét veszedelme. Közelharcban: kivel is? Vagy mivel? *Jákób* a saját múltjának az elébe tornyosuló rendezetlenségeivel is szembekerült azon az éjszakán, a Jabbók révénél, amikor birokra kelt azzal a homályos-félelmetes és mégis fénylő és ígéretes *Valakivel*. Igaz, belesántult. De csak aki *ezt* a „sántaságot” vállalja, az tarthat legalább úgy nagyjából jó irányba.

Dr. Bodrog Miklós

Keresztyén etika – tulajdon és szegénység latin-amerikai perspektívából (Ervino Schmidt)

Bevezetés

Nagy örömmel ragadom meg az alkalmat hogy ezen a tanácskozáson részt vegyek. Két dolog mindenestre mindjárt az elején gondolkozásra készítetett: először is a nagyon rövid határidő, ami számomra az előadás kidolgozására maradt. Újévkor hallottam először erről a konzultációról. Másrészt meg kellett állapítanom, hogy ennek a témának az irodalma szinte végtelenül kibővült. De az örömöm, hogy a világ különböző részeiből érkező testvéreimmel együtt gondolkodhatom erről a fontos témáról, végül is győzedelmeskedett.

Előadásom első részében helyzetünk lehető legéletszerűbb képét szeretném felvázolni, a tulajdonra és a szegénységre vonatkozóan. Mindeközben úgy járok el — és ez talán szokatlan —, hogy visszanyúlok az egyház hivatalos közleményeihez, mint például azokhoz a szövegekhez, amelyeket H. Brandt latin-amerikai „kisirodalom”-nak nevezett. Ezek a szövegek először is arról adnak hírt, hogy vissza kell menni az alaphoz, a Bibliához. Ez abban a lemondásban teljesedik ki, „amely a legkisebb testvérhez odahajol, és evvel egyúttal az evangéliumot fedi fel” (H. Brandt: *Die Glut kommt von unten*, Neukirchen, 1981, 164. old.). A második részben komolyabban rákérdezzük a tulajdon teológiai—tudományos megalapozására, és a keresztyén etikára, a reformatori tradíciók vonatkozásában. Vagyis megvizsgáljuk, hogy milyen feladatok jelentkeznek egészen konkrétan a tulajdon kérdését illetően egy lutheri hitvallású egyházban, Latin-Amerikában.

I.

Csak néhány jelenetet akarok bemutatni sok brazil ember életéből, amelyek a szegény—gazdag ellentétet hivatottak szemléltetni. Olyanok között feszül ez az ellentét, akik egyrészt egyre több vagyont

halmoznak fel földbirtok vagy termelőeszközök formájában, másrészt, akik semmit, vagy csaknem semmit sem mondhatnak magukénak.

C. Mesters, katolikus teológus, akinek németül is jelentek meg írásai — gondolok most például a reménység brazil naplójára „Hét nap az emberiség pincéiben” Neukirchener Verlag, 1982 — gyakran ír a leg-szegényebb lakosság kiúttalan helyzetéről.

Elmondja például Genesisio és Rosa történetét, akik arra kényszerültek, hogy elhagyják hazájukat. Jövedelmük túl kevés volt a nagy család számára. Kopogtatott az éhség az ajtón. Rosa megpróbált segíteni valamit. Mosást vállalt másoknak. A nagyobb fiúk együtt dolgoztak apjukkal a szántóföldön. De mindez még együtt sem volt elég ahhoz, hogy megéljenek. „Dolgoznak a bérelt földön a „vendá”-n, amit Patrao adott ki uzsorára, a kukoricát és a babot ugyanannak az üzletében adják el olcsón, hogy a tulajdonos megtartsa az egész hasznot, és neki, Genesionak csak a veríték és a munka maradjon? Nem! Ez nem volt már élet többé! (Abraão e Sara, 3. kiadás, Petropolis 1980, 13. old.) Elgondolhatjuk, hogyan folytatódik az elbeszélés. Genesisio és Rosa tudott olyan emberekről, akik kivándoroltak az Amazonason túra, São Paulo-ba vagy Rondoniába. Néhányuk reménykeltő levelet küldött. Kitérni a szegénységből, elhagyni azt a földet, amely sohasem volt a sajátjuk — ez Genesisio és Rosa számára is megoldásnak tűnt. „Vásárolni egy darabka földet, dolgozni azon, hogy legyen mit enni, és ne kelljen éhenhalni... Isten is segítene ebben, és áldását adná” (14. old.). Így indult útnak Genesisio.

Sok ember története ez nálunk. Mindent hátrahagynak, hogy kevésbé nyomorúságos életet találjanak, új településeken vagy a nagyvárosokban. Fontos, hogy felfigyeljenek erre az egyházak, érzékennyé váljanak ezekre a helyzetekre. A mi lutheránus egyházunkban egyre világosabbá válik az a felismerés, hogy a hit megvallása, és a szegények kiáltásának meghallása egységet képez. A lelkészekben és a laikusokban az evangélium egyre határozottabban ébreszti fel a szociális felelősséget. És a történetek, amelyek számtalan testvérünk szánalmas helyzetét jelzik, egyre-másra jelennek meg a mi egyházi újságunkban, a „Jornal Evangelico”-ban is. Az „Antonio keresi testvérét” című elbeszélésre gondolok most például. Antonio a családjával Porto Alegre-be érkezik. Szeretné felkutatni fiútestvérét, aki valamelyik városzéli viskóban lakik. Ott akar maradni néhány napig a fivérénel, és onnan szétnézni valami után. Mindenekelőtt munkahelyre lenne szüksége. Antonio vidékről érkezett. Szívesen dolgozott a földeken. Mégis mennie kellett. A tulajdonos többé nem alkalmazott olyanokat, akik csak ökrökhez és ekéhez értettek. A szabad verseny rendszerének szorítása alatt a gazdaságot teljes mértékben gépesítették. Antoniónak mennie kellett. Hogy végül is megtalálta-e a testvérét, arról már nem szól az elbeszélés. A történet itt félbeszakad.

Azoknak a száma, akik a vidék elhagyására kényszerülnek, mindenesetre ijesztően magas. Egyesek nyilvánvalóan azért költöznek városba, mert elkápráztatja őket azok bővölete. A többség azonban azért hagyja el a vidéket, mert egyszerűen nem tudják többé, mi a túlélés módja. Egy városi munkahely kiutat jelentene a nyomorúságból. Ezt gondolják. És sokan gondolják ezt. Csak Rio Grande do Sulban, Brazília legdélebbi szövetségi államában 1980-ban több mint 100 ezer ember özönlött faluból városba. Egy lelkész társam tudósított arról, hogy még nemrégén ezelőtt is Curitiba város buszpályaudvarára, országunk déli

részén is, gyakran naponként 350 család érkezett. A kisparasztok, vagy a napszámosok, akiktől a földspekulánsok vagy a nagybirtokosok elvették az élethez való jogot, a nagyvárosba költöznek, és új életlehetőségek után néznek.

Több millió betelepült van nálunk. Hogy ez hogyan jelentkezik, az közismert. A CIEC-nek, az ECLESIA — São Paulo informáciocentruma lapjának 228., 1980. március 21-i számában hangsúlyozták ki, hogy az életviszonyok gyakran embertelenek. Aki a városba megy, és csak keveset keres, annak választania kell evés és lakás között. Szó szerint ez azt jelenti: „Hogy el ne pusztuljon, elhatározza, hogy mindent, amit csak keres, kiadja, hogy csak egy keveset is egyen. A lakása viskó, amely még olyan sincs, mint egy ól. Néhányan egyedül kísérlik meg a túlélést. A nehézségek azonban szinte leküzdhetetlenek. Mások összefognak, és így próbálnak jobb eredményeket elérni. Az emberek jóformán semmi más nem hoznak magukkal, mint a reményiséget. Nem ritka eset, hogy parlagon hagyott termőföldet foglalnak el. Együtt fognak neki a megmunkálásának. Az akadályok és a veszélyek azonban nagyok. A nők és férfiak megtisztítják a spekuláció miatt parlagon hagyott földterületet. A kalyibákat gyakran csak éjjel építhetik. Az építőanyagot a legkisebb feltűnés nélkül viszik a telepre. Az éjszaka leple alatt nőnek ki a barakkok a földből. A nép természetesen számol a gazdag tulajdonosok megtorlásával. Sok türelem, és nagy istenhit kell ehhez. És ezek után hosszú még az út, míg az egész vállalkozást jogilag elismertetik. A legkisebb magántulajdonért vívott harcnak csak erre a formájára szeretném felhívni a figyelmet.

A CEAS újságában (76. szám, 1981. nov.—dec.) olvastam, hogy Salvadorban, ahol a lakosság 70%-a szükséglakásban vagy viskóban lakik, eddig mintegy 150 ilyen „invázió” történt. Ebben az összefüggésben csak néhány adat még: 1950-ben Rio nyomornegyedének lakossága a város összlakosságának 7%-át tette ki. 1980-ig, tehát 30 év alatt, a lakosság száma megkétszereződött, mialatt a nyomornegyed megtízszereződött! 1950-ben 14 lakosra jutott egy betelepült („favelado”), ma ez az arány 3:1! (Dokumente der CNBB, 23. szám, 18. old.). Hasonló a tendencia Brazília többi nagyvárosában is.

A helyzet komoly! A kormány megpróbált valamilyen orvoslást nyújtani: az agrárproblémára például földreformrendelettel (1964), vagy a városok szegénylakosságának helyzetére egy, a saját lakás építését segítő nemzeti bank megalapításával. A földreformot azonban nem hajtották végre, a szegények lakásépítésének finanszírozása pedig a legtöbbször számára gyakorlatilag hozzáférhetetlen. Ezt a vigasztalan helyzetet tartotta szem előtt a lutheránus egyház tanácsa, mikor megfogalmazta az 1982-es év témáját: „A Föld — Isten földje mindenki számára!” Közelebbi megindoklásban ez azt jelenti, hogy e téma kiválasztásánál döntő volt az a tény, hogy „az egész lutheránus egyházban a legégetőbb problémák egyike a kisparasztok helyzete (...) E témának egyaránt részvételre kell bátorítania a vidékieket (kisparasztok), és a városiakat (betelepültek, akik a nagyvárosok peremén tovább szélesítik a nyomornegyedeket).

Erre az évre a Lutheránus Világszövetség is hasonló témát választott: „Jézus Krisztusban reménységgel a világot”. P. E. A. Kunert egyházi elnök egyik, a témához írt munkájában megállapítja, hogy az üdvösséget Krisztusban egy ember sem tudja maga megszerezni, hanem az extra nos ment végbe. De ez az üdvösség éppen az embernek szól,

mégpedig az embernek a maga teljességében. Így az örömhír sem légtüres térben hirdetik, hanem konkrét történelmi helyzetekben. Ebből már logikusan következik, hogy Krisztusban van „az igazságtalan szituációk megváltozásának a reménye, hogy az igazság tisztán hallhatóvá váljék” (Gemeinde der Hoffnung — 1.: CEM Zentrale für Materialdienst der EKLB, 6. évf., 1983, 2. szám, 4. old.). „Igazságtalan szituáció” alatt értem különösen is a vagon, például a magántulajdon szétosztásának szociális visszasságait. Túrhetetlen, hogy egyesek napról napra növeljék a jólétüket, miközben a lakosság nagy része a létminimumon tengődik. Az elmúlt évben a karácsonyt ünneplő gyülekezethez címzett egy felhívást P. R. Wangen. Ebben egy statisztikát közölt, amely szerint Braziliában 1% nagyon gazdag él, 4% gazdag, 15% középosztálybeli, 30% szegény és 50% teljesen elszegényedett. Ehhez azonban tisztáznunk kell, hogy a „teljesen elszegényedett” mit is jelent. Manuel Bandeirának egy verse talán megvilágítja ezt:

„Tegnap láttam egy állatot / Az udvaron, a szemétdombon. / Valami ennyivalót keresgélt magának / A hulladékok között. / Mihelyt talált valamit, / Nem vizsgálta, / Meg sem szagolta. / Mindent mohón lenyelt. / Nem kutya volt ez az állat, / Nem macska, / Nem is patkány, / Ez az állat, Uram Istenem / Egy ember volt”.

Botrányos ez a helyzet, és valójában elcsüggesztő. Nem szabad, hogy az egyház szavában és tettében keresztülnézzen rajta.

A São Leopoldo-i teológiai fakultás előadásain, szemináriumain is egyre fokozottabban veszik figyelembe az elnyomottak kiáltását. Az egyetemisták kórusa, a „Coral do Morro” is énekel olyan énekeket, amelyek ezt a kiáltást érthetően kifejezésre juttatják, és rámutatnak arra, hogy hol kell megtalálnunk a reménységet a világ számára. Ezekkel az énekekkel viszik a gyülekezetekbe a „szegényeknek szóló evangéliumot”.

Három példát szeretnék erre bemutatni. Az első közülük egy az egyben a 137. zsoltár panaszára emlékeztet: „Hogyan énekelhetnénk éneket az Úrról idegen földön?”

Hogyan énekeljünk új éneket? / Távol a hazától, egy Krisztus nélküli világban? / Az Úrról szóló énekünk dicséretté kell, hogy váljon / Brazília földjén.

Hogyan énekeljünk, ha olyan nagy a gonoszság, / Ha emberek sírnak a félelemtől és az aggodalomtól? / Az Úrról szóló énekünk / a végtelen szeretet énekévé kell, hogy váljon / Brazília földjén.

Hogyan énekeljünk, ha a testvérünket kizsákmányolják / Ha hallgatnia kell, és semmibe sem veszik? / Az Úr éneke minden csüggedés elleni felhívássá kell, hogy váljon / Brazília földjén.

Hogyan énekeljünk szabadságot szeretet nélkül, / Anélkül, hogy az egyenlőség melegét osztogatnánk szét? / Az Úrról szóló énekünk / Az első remény ragyogásává kell, hogy váljon / Brazília földjén.

(Jacé Maraschin)

A következő ének, amelyről szílok, még erőteljesebben példázza a nyereségvágy káros hatalmát, és a helyzet megváltozásának reményét fejezi ki. A címe: „A rizsföldek virágba borulnak”.

„Vándor egy egyenlőtlen világ országútján / Kizsákmányolva a tőkés nyereségvágyától / A nagybirtokosok hatalmától. / Elűzve, maradás nélkül. / Nem tudom, merre tovább. / Reménykedve kapaszkodok a közös felkelésbe. / Refrén: Népeimmel akarom a pirkadatot köszönteni.

Felszabadult testvéreim, nem volt hiábavaló a harcunk! / Tudom, hogy Isten nem feledkezik el az elnyomottak kiáltásáról. / És azt is tudom, hogy Jézus a szegények mellé állt, és szolgájukká lett. / A próféták nem hallgatnak és nevén nevezik az elnyomást. / Mert a Föld a testvéreké! / És az asztalnál igazságos elosztás szükséges.

A szeretet erejében megérzi a világ a szelidséget, / És utamat a csillagok fénye világítja be. / Az igazságosság áramában megy végbe a munka. / A rizsföldek virágba borulnak. / És gyümölcsükkel igazságot aratok majd.

(Domindos Santos)

És végül egy ének, amely a keresztyén lét szociál-etikai aspektusát emeli ki, és hangsúlyozza, hogy az üdvösség az ember teljességére vonatkozik.

Mit tegyek, ha keresztyén vagyok? / Ha Krisztus bocsánatát ajándékozta nekem? / Annyi szegénynek nincs háza és kenyere / Annyi ember él üdvösség nélkül. / Krisztusom azért jött, hogy az egész embert osztatlanul megváltsa. / Nemcsak, hogy lelkét megmentse, / hanem, hogy a testét is új életre keltse.

Sok szegény él országomban. / Sokan tengődnek nyomorban / Kisgyerekek halnak meg, / Sok öregnek kell szenvednie. / Milliók nem tudnak írni / Szemek milliói nem olvas. / Sokan élnek sötétségben anélkül, hogy sejténék: / Mások rabszolgái.

A hatalmasoknak akarom hirdetni: / A gazdagoknak akarom mondani: / Az igazságtalanság Isten-ellenes / És a szegénység az égre kiált! / Krisztusom azért jött, hogy az egész embert, osztatlanul megváltsa: / Nemcsak, hogy a lelkét megmentse, / hanem hogy a testét is új életre keltse.

(Joao Dias de Araujo)

Láttuk eddig hogy milyen erős nálunk, Brazíliában, és egyáltalán a harmadik világban a szegény—gazdag ellentét. Egyik oldalon a tulajdonosok egyre növekvő koncentrációja, a másik oldalon a nagy többség elszegényedése. A kizsákmányolt osztályok azonban egyre inkább szóhoz jutnak, és harcolnak az alapvető szükségleteikért, a létminimumért! Hallottuk továbbá, hogy az egyházak és a keresztyén csoportok kihívást kaptak arra, hogy a pásztori elkötelezettség alapján a szegények oldalára álljanak, és felemeljék hangjukat a kizsákmányolás minden formája ellen. A kevesek kezébe összpontosuló tulajdon a széles tömegek elnyomását jelenti! A tulajdonjog itt az emberek feletti uralommá válik! Ez ellen tiltakoznak a keresztyének szóban és tettben, és vesznek részt egy olyan társadalom megalkotásában, amely igazságosabb és testvéribb. Hogy erre az egyházak kihívást kaptak, és hogy szólniuk kell valamit a tulajdonpolitikához, ebben már létrejött az egység. Ami az etikai—teológiai megokolást illeti, abban már különbségek léptek fel. Katolikus oldalon a természeti joggal indokolják: „A magántulajdonhoz való jog a természettől van, maga a Teremtő kölcsönözte az embernek, hogy mindenki gondoskodni tudjon magáról és az övéiről, másrészt, hogy ezzel az intézménnyel mármint a Teremtőtől az emberiség egész családjának szentelt földi javakkal ezt a célt valóban meg tudják valósítani”. (XI. Pius, Quadragesimo Anno 45/46.) Ezeket az alapelveket az egyház későbbi megnyilatkozásaiban sem vetették el.

Evangélikus oldalon, különösen a lutheránus egyházban ezzel szemben szituáció-etikát képviselnek, amely nem statikus kategóriákkal érvel.

Hogyan alapozhatjuk meg, lutheránus hagyományokon állva, a magántulajdont, és milyen érvekkel szegülhetünk szembe a vele való visszaéléssel? Ezek azok a kérdések, amelyek mindig nagyon időszerűek, ezúttal nálunk, Dél-Amerikában. Milyen mondanivalója van a lutheránus egyháznak a tulajdonkérdéshez? Hogy ennek a kérdésnek utánajárjunk, ajánlatos egy pillantást vetnünk arra, mit tartott maga Luther a tulajdonról. Meg kell itt állapítanunk, hogy a tulajdon kérdését Luther nem tette önálló témává. A teológiai összefüggés, amelyben Luther a tulajdonról beszél, a felebarát szolgálata. Ez világik ki a következő idézetből is: „Ahhoz, hogy egy keresztyén adni tudjon, ahhoz előtte birtokolnia kell valamit. Akinek semmi sincs, az adni sem tud semmit. És hogy holnap, vagy holnapután, vagy egy év múlva is adhasson (hiszen Krisztus arra szólít fel, hogy addig adjak, amíg csak élek), ahhoz nem adhat oda ma mindent. Ezért amikor Krisztus Urunk adakozásra szólít fel, akkor természetesen azokhoz szól, akiknek van valamilyük, és így képesek arra, hogy adjanak.” (WA 51, 384, 4kk) Gyakran utal Luther a Hegyi Beszédre. Mt 5,42-ben ezt olvashatjuk: „Aki kér tőled, annak adj, és aki kölcsön akar kérni tőled, attól ne fordulj el”. Adj annak, aki kér tőled, ez nem csupán a barátára, vagy olyanokra vonatkozik, akiktől szívességet várhatunk el. A felebarát szolgálata éppen a rászoruló, a szegények, a betegek szolgálatát jelenti. Hogy azonban konkrét adománnyal segíthessünk a felebaráton, ahhoz az kell, hogy legyen magántulajdonunk.

Ez azonban nem jelenti azt, hogy akárki is gondtalanul felhalmozhatná a javakat. Mindenkinek természetesen birtokolnia kell annyit, hogy a saját családját eltarthassa. A „Hamis Mammonról szóló igehirdetés”-ben ez így jelentkezik: „Így határozza meg a hamis Mammon: Ha valakinek van feleslege, és a felebarátján nem segít, akkor jogtalanul birtokolja azt, és Istent lopta meg, mert Isten előtt mindig kötelesek vagyunk arra, hogy adjunk, kölcsönözzünk, és engedjük, hogy valamit ő maga vegyen vissza. Ezért a legnagyobb gazfickók a legnagyobb tolvajok, ahogy a közmondás is tartja, mert nekik van a legnagyobb fölöslegük, és mégis ők adnak a legkevesebbet.” (WA 10, III, 275, 7kk.) A „német nemzet keresztyén nemességéhez” című művében Luther szintén világosan kifejti, hogy nem Isten akarata szerint való az, ha valaki úgy gondolja, hogy szabadon rendelkezhet a tulajdona felett.

A felhalmozás ráadásul egyesek kizsákmányolása, mások túlzott előnye részesítése árán megy végbe. Nemcsak hogy nem segítenek a szűkölködőn, hanem az ínségéből még hasznot is húznak. Innen érthető aztán, hogy Luther olyan kemény szavakkal bírálta az egoista nyereségvágyat. 1539-ben Wittenberg a rossz termés miatt nagyon nehéz helyzetbe jutott. A gabona igen drága lett. Az történt hát, ami még napjainkban semritkaság: gátlástalan üzletemberek felvásárolták a gabonát, és arra vártak, hogy az árak még magasabbra szökjenek. Tipikus kapitalista elgondolás ez... A gabonaárak tényleg az elérhetetlenségig felszaladtak. A wittenbergi szegény munkásembereknek pénz kellett kölcsönözniük, hogy kenyeret vehessenek maguknak. Virágzott az uzsorakamat. Luther avval a kéréssel fordult a „hivatalos” szervekhez, hogy akadályozzák meg ezt a fejlődést, és a lakosság megmeneküljön az éhezéstől. De mindez alig használt. Így került sor 1540-ben az „Intés a lelkészekhez, hogy prédikáljanak az uzsora ellen” című

berhez. Úgy is mondhatjuk: a feltartóztathatatlan mozdulás a mélybe nem más, mint az isteni Fenség emberi vonása" (Der Gott entsprechende Mensch — ld. Neue Anthropologie, 6. kötet, Georg Thieme Verlag, 1975, 362. old.). Ez az a mozdulat, amely az emberi bűn nyomorosságaig elér. Az önteltség itt már nem jön szóba többé. De éppen itt történik meg az ember elfogadása, Isten szabad kegyelméből. Ez az a felismerés amely Luthert szabaddá tette azoktól a kísérletektől, hogy erkölcsi teljesítményekkel nyerje el az üdvösséget. Ez a bűnös megigazulása! Ez a felszabadulás a felebarát szolgálatára! Nem az a próbálkozás vezet el az üdvösségre, hogy mindvégig egocentrikus erkölcsi teljesítményekkel nyerjük el az életet. Sokkal inkább fordítva: az erkölcsi teljesítményt az egocentrikus üdvösségkérdéstől, és tudják feltétel nélkül szolgálni az emberi közösséget" (Wenzel Lohff: Gegen das Verhängnis glauben I.: Evangelische Kommentare, 16. évf., 1983. jan. 1. szám. 16. old.).

Hangsúlyozni kell, hogy a keresztyén etika a megigazulás tapasztalatából indul ki. A megigazulás feltétel nélküli elfogadást jelent. Egyedül ez teszi lehetővé a teljes életet. Ebből kiindulva válhat követelménnyé az, hogy vessük be erőnket az emberi élet sikeréért. Ebből kiindulva kell küzdenünk minden olyan struktúra ellen, amely az életet nem teszi lehetővé, és nyomort eredményez. A feltétel nélküli elfogadás életet lehetővé tevő jelentését megtapasztalva kell szembeszállnunk minden egyes ideológiával, amely a pénzt és a vagyont dicsőíti, amelynek kiindulópontja a vagyon felhalmozása. Itt bálványimádás történik! Ahol azonban az igaz Istent, a feltétel nélkül elfogadó, a megalázottságra rátekintő Istent prédikálják, ott ezeknek a bálványoknak meg kell inogniuk! A Mammont szolgáló struktúráknak meg kell változniuk! Ezek egyáltalán nem változtathatatlanok, sorsszerűek! A megigazulás megtapasztalása arra indít bennünket, hogy bevessük erőnket az igazságos struktúrákért. Így érvel a lutheri etika.

Latin-Amerikában nagy tömegek vannak azon, hogy tanúskodjanak: Abba az Istenbe vetett hitünk, aki a kicsikhez való lehajlásában az életet munkáló Isten, az elnyomottak oldalára állít bennünket. Így a tulajdonkérdésben azon szociális ellentétek kiegyenlítésének kihívása van, amelyeket az első részben érthetően körülírtunk.

A szociális ellentétek kiegyenlítése alatt nem valamilyen, teljes mértékben legalizált társadalmat értünk. De olyan struktúrákat kell teremtenünk, amelyek mind emberhez méltó életet biztosítanak, és megakadályozzák a tulajdon felhalmozódását, amelyek megteremtik a gazdasági és politikai hatalom egészséges viszonyát, amelyek mindenki számára lehetővé teszik és megóvják a beleszólás lehetőségét, amelyek szembeszegülnek az elidegenítő munkával, ugyanakkor mindenki számára biztosítják, hogy alkotóerejét kibontakoztassa, és munkájának jóvedelméből saját maga részesedjék.

Még egyszer: A társadalmi struktúrák megváltozhatnak. Nem sorszerű törvények ezek. A keresztyén etika arra szólít fel, hogy vessük be erőnket az igazságosabb viszonyokért, és törekedjünk arra, ami a közösségi élet szempontjából hasznos. Nem rajongó cselekedetről van itt szó, amely kijátssza a nehézségeket, még kevésbé rezignációról, valamilyen esetleges csalódás láttán.

A keresztyén etika evel szemben állandóan figyelmeztet az emberiség üdvösségének bizonyosságára, és bátrabb lépésekre buzdít az üdvösség útján. Lábunk egészen biztosan újra meg újra megbotlik majd ezen az úton. „Mégis, lehetséges az egyház számára, hogy hozzákezdjen

régi és jelenlegi hibáinak korrigálásához” (Harmati Béla: *Christliche Ethik und die Frage des Eigentums*, Genf, 1982, 12. old.). A keresztyének élhetnek Isten kegyelméből és nagy hűségből, amely reggelről reggelre megújul.

Fordította: Tóth Márta

(Elhangzott az LVSZ Tanulmányi Osztálya purkersdorfi [Wien] konzultációján, 1984 februárjában.)

Kerényi Jenő bibliai szobrai

Sajnos máig nem készült el egy olyan művészettörténetileg igényes munka, mely számbavenné azt, hogy a magyar képzőművészet hogyan, milyen teológiai alapokon közelített a Szentíráshoz, a Könyvek Könyvéhez. Ez a fájó adósság akkor jutott eszembe, amikor Kerényi Jenő szobrainak múzeumában, Szentendrén jártam, meg amikor születése hetvenötödik évfordulójára emlékező írások között tallóztam.

Kerényi, Brestyánszky Ilona szerint „Csendes, zárkózott, mindig művei mögé húzódó egyénisége maradandó élmény mindazoknak, akik ismerték. Figyelő szeme a ránk maradt fotográfiákon áruklodik arról, hogy a dolgok mélyére látott mindig; szorongva reagál az átmenet évtizedeinek ellentmondásaira” (Nők Lapja, 1983. 49. 10–11.). A felszabadulás után modernebb hangvételű szobrászatunk egyik kiváló mesterét tisztelhetjük Kerényiben, akinek nyugtalan expresszivitású szobrai európai színvonalú értékek. Ezt pályatársai közül Pátzai Pál is elismerte, akinek nyugodt klasszicizáló realizmusától eltérnek Kerényi indulatoktól és szenvedélyektől fűtött szobrai.

Kerényi Jenő 1908. november 20-án született Budapesten. 1937-ben római ösztöndíjjal egy évet Itáliában töltött, ahol főleg az etruszk emlékek ragadták meg képzeletét „A klasszikus arány, derű és harmónia hatástalanul pergett le róla”. Már a negyvenes években felfigyeltek kispasztikáira, de tehetsége igazán csak a felszabadulás után bontakozódott ki. „Látásmódja kezdetlől fogva monumentális volt, kispasztikái is nagy méretek után kiáltanak.”

1935-től rendszeresen szerepelnek Kerényi szobrai a kiállításokon. 1942-ben kapta első, nagyobb szabású állami megbízatását, egy emlékművet Lévára. Ezt követte a sátoraljaújhelyi Partizánemlékmű, majd az ötvenes években mintázott köztéri és díszítő szobrainak egész sora, melyvel iskolát teremtett. „Súlyos tömegekből mintázott késői műveinek erősen torzított, tördelt formáit mintha vulkánkitörés szakította volna ki egy-egy hegytömbből.” 1958-ban a brüsszeli világkiállítás nagydíját kapta. A carrarai, a velencei és a moszkvai biennálékon kitüntetett elismerésekben részesült.

„A hatvanas évektől kezdve a halál előérzetével viaskodott. Művészetében felerősödött a tragikus hangvétel, szobrain a már szinte talányos sűrítés, a tömörszerűség, a pozitív–negatív formák dinamikája vált uralkodóvá. Magával ragadó saját mítoszt alakított ki.” Ekkor erősödik meg a Biblia hatása újra Kerényi művészetében.

A Bibliával, a hit kérdéseivel egész életén át foglalkozott. Már az 1940-es években is mintázott bibliai alakokat (pl. Szent család, Pieta).

Már ezeken a szobrain is levetik provinciális, magyaros-népies köntösüket a figurák, hogy alkalmasabbak legyenek egyetemesebb tartalmú mondanivalók közvetítésére. A többi közt ezekre a felismerésekre építi késői anya-gyermek szobrait. De az ötvenes években is mintázott bibliai indítású műveket, köztük az 1957-ben készült szelíden, szomorúan magába forduló, megtört Keresztelő Jánost. A Golgota hitet hirdető, univerzális igényű alkotásában már benne rezeg korunk minden tragédiája, Krisztust megfeszítő embertelensége. „Művészi végrendelete Kerényi Jenőnek azonban alkalmasint a Tízparancsolat, 1973-tól, ez az indulatosan laposra nyomott Mózes-figura, melynek lényege a szétterülő palást. A fej a michelangelói szarvakkal, a szuggerálni akaró szemekkel, a patetikusan magasba emelkedő szakállal nem nélkülözi az iróniát. Széttárt kezében a megsérült kőtáblákat tartja; de ha százsor odavágta is őket a kősziklához, tartalmukat már meg nem semmisíthette — a parancsolatok a palástra vetülnek, többé ki nem törölhetők, ha egyszer megfogalmazódtak! . . . Kerényi Jenő nagy leleménye ez; voltaképpen annak a tudományos felismerésnek a szobrászi megfogalmazása, hogy gondolatok, ha egyszer megtértek, ha már a levegőben vannak, így vagy úgy, de eljutnak a szavakban való kimondáshoz. A szavak pedig, a parancsolatok, új, lényegi »fordításban« jelennek meg a paláston szétdobálva, így: Ne ölj! — Ne ölj! — Szeress minden előtt! — Szeress! — Ne öless . . .” (Ember Mária, Magyar Nemzet, 1983. nov. 20.).

Kilenc esztendővel ezelőtt, 1975. július 10-én 67 éves korában halt meg Kerényi Jenő. Életének értelme a munka volt. Még hirtelen halála előtt, amikor már a mintázó fát is alig tudta emelni — dolgozni akart. És az egyetemes művészet számára is maradandót, figyelemre méltót alkotott.

Dr. Szigeti Jenő

Örömhír a gyermekeknek

Aki parancsolt a tengernek

Mt 8:23—27; Mk 4:35—41; Lk 8:22—25

A történet tanításánál figyelembe veszem mindhárom evangélium elbeszélését, és úgy adom tovább a gyermekeknek. A történet célja, hogy megmutassa Jézus isteni hatalmát a természet erői felett, és mentő szeretetét irántunk.

A történet előzménye mindhárom evangéliumban az, hogy Jézus sokféle beteget meggyógyít és tanít a Genezáret-tó mellett. Az ókori ember a természet jelenségei mögött démoni erőket, vagy istenek pusztító haragját tudta. (Ld. Odysseus története) A tanítványok is földöntúli hatalom pusztító indulatkitörésének vélhették a hirtelen támadt tengeri vihart. Jézus magatartása: alszik a viharban — egyedülálló. Az evangéliumi kiadásokban egyedül itt van szó arról, hogy Jézus alszik. Egyéb-ként mindenütt aktivitásban áll előttünk. Az OT a nyugodt alvást az Istenre hagyatkozó hit jeleként említi. A történet éles kontrasztja a tanítványok kétségbeesése és Jézus nyugodt alvása: hit és hitetlenség dokumentuma.

Tanítás

Bevezetés: Voltatok már a Balatonon? Voltatok már hajókiránduláson? Mi minden van egy hajón? (Árboc, vitorla, evező... mentőcsónak, mentőöv) Ez miért kell? Ha vihar van a Balatonon, mit csinálnak? (Rakétát lőnek fel, helikopterrel figyelik a vizet, motoros vízirendőrök sietnek menteni a bajbajutottakon) Egyszer Jézus is viharba került a tengeren tanítványaival. Hallgassátok meg, hogyan menekültek meg!

1. Mielőtt ez történt, Jézus sokféle beteget gyógyított meg. Voltak köztük leprások, bénák, elmebetegek. Aztán egészen estig tanította az embereket. Mindez a Genezáret-tó közelében történt.

Jézus hajóba szállt, hogy áthajózzék tanítványaival a túlsó partra. A Genezáret-tó kisebb, mint a mi Balatonunk. De olyan hirtelen széllel lecsapó viharok szoktak ezen is lenni, mint a Balatonon. Mikor beszálltak a hajóba, a víz teljesen nyugodt volt. A tanítványok azt tették, amit ilyenkor a hajósnak tenni kell. (Eljátszhatjuk fantáziajátékként a gyerekekkel összetolt székeken. Lesznek, akik a vitorlákat kezelik: leeresztik, vagy felhúzzák, vagy a szélnek fordítják, mások eveznek, ha nincs szél, más a kormánylapátot kezeli a hajó végében. Lesz, aki a helyes irányt figyeli. Ismeri az utat, vagy a Nap, csillagok állásából következtet, merre járnak; esetleg távcsöve, iránytűje van. Megint más a víz mélységét méri, nehogy zátonyra fussanak.) Jézus elaludt a hajó végében. Olyan nyugodtan és mélyen, hogy nem ébredt fel a borzalmas széllel kerekedő hatalmas viharra. (Ha tanítottuk, utalhatunk Jónás történetére.)

2. *Viharban.* (A játék tovább folyhat: le kell gyorsan engedni a vitorlákat, különben felfordítja a szél a hajókat. Láttatok már szörfözőket? Azok is így járnak, ha hirtelen belekap a szél a vitorlájukba. A kormánylapátot nem lehet már kezelni: eltörött. Kormányozhatatlan a hajó. De az irányt különben sem lehet tartani: sem Napot, sem csillagokat nem lehet látni, csak fekete fellegeket és vakító villámokat. Az orkán hangját csak a mennydörgés harsogja túl.) A hatalmas hullámok hol fel akarják dönteni a hajót, hol meg annyi vizet zúdítanak bele, hogy a hajósok nem győzik kimerni. Mindenki teljes erőbevetéssel dolgozik, de a hajó egyre jobban merül. — Csak Jézus alszik. Felébreztik. Vannak akik így kiáltanak: „Uram, segíts!” Mások szemrehányóan, idegesen remegve kelnek ki magukból: „Nem törödsz azzal, hogy elveszünk?” Mindenki tesz valamit, és Te? ... Jézus felkelt és ránézett a kétségbeesettekre: „Miért féltök, kishitűek?” Ráparancsolt a szélre és a tengerre: „Hallgass, némulj el!” És azonnal megszűnt a vihar és elsimultak a hatalmas hullámok. „Miért vagytok ennyire gyávák? Hogyhogy nincs hitetek?” — kérdezte tőlük. Ők pedig megrettentek: Kicsoda Jézus, hogy a természet, a vihar, a tenger engedelmeskednek neki? Isten szavára lettek a tenger, a szárazföld, minden. Istennek engedelmeskednek is a természet erői. A tanítványok akkor még nem tudták, hogy kicsoda Jézus. Ti már tudjátok, ki Ő? Isten Fia! Nem hagyja magára a tanítványokat, nem hagyja őket elveszni.

3. *A tanítványok nehezen tanulták meg ezt.* Még sokszor elfogyott a hitük később is, és kétségbeestek. Jézus végül is meggyőzte őket arról, hogy Ő velük van, és nem kell félniük, bizzanak Benne. (Szemléltető anyagként megmutatjuk, vagy lerajzoljuk a hajó képét. Ld. Hitünk életünk 173. o. vagy dr. A. Van Deursen: A Biblia világa képekben 61. o. 4. ábra.) Látjátok, ez a hajó ezt a történetet juttatja eszünkbe. Már csaknem 2000 évvel ezelőtt ezzel a jellel adták hírvél: ne féljenek Jézus követői, tanítványai, ne essenek kétségbe, ha nagy baj zúdul is rájuk, hiszen Jézus velük van. Ezt jelzi a vitorlára rajzolt XP. XPISTOS Jézus neve. Azért is írták le ezt a történetet (megmutathatjuk, esetleg fel is olvastathatjuk a gyerekekkel valamelyik evangéliumi történetet), hogy mi is halljuk és higgyük: nem kell félnünk! Jézus hatalmasabb mindennél. Ő nem hagy minket egyedül, nem hagy minket elveszni. Ő maga segít ezt nekünk, nektek is hinni a szívetek mélyéből, igazán!

Aranymondás: „Ha félek is, Benned bízom!” Zsid 56,4.

Tanítsuk meg a 459. éneket: „Velem vándorol utamon Jézus”.

Asbóth Lászlóné

Hallás és engedelmesség

(Máté 7,24—29)

Majdnem mindig nehéz feladat egy-egy példázatot a gyerekeknek elmondani, különösen, ha rövid példázatról van szó. Ha nagyon erősen kiszínezzük az elbeszélést, akkor a lényegtelen részletek kapnak hangsúlyt, és elterelik a figyelmet a mondanivalóról. Példázatok esetében különösen fontos, hogy egyetlen üzenetet szólaltassunk meg.

Célkitűzés: Nem elég az ígét hallgatni, meg is kell tartani.

(A zárójelben levő mondatokat lehetőleg a gyerekek maguk fogalmazzák meg!)

1. Szükségünk van Isten igéjére

a) Megvan az embereknek mindenük? Ma kivételesen magunkról beszélünk először. Elmesélhetitek, mi mindent csináltatok már ma. (A gyerekek beszámolnak arról, hogy aludtak, öltözködtek, reggeliztek, esetleg játszottak, tv-t néztek, hogyan jöttek a templomba stb.) Nekünk tényleg jó dolgunk van. Mindenkinnek van saját ágya. Van elég kenyérünk, hús, gyümölcs, étel van az asztalunkon. Mindenkinnek van kabátja, cipője, ruhája, lehet válogatni ezeket. De mit gondoltok, elég ennyi? (A gyerekek véleménye.) Sok minden hiányzik nekünk is.

b) Mire van még szükségünk? Ott van például Péter és Jutka, akik együtt játszanak. Mindketten pont ugyanazt a mackót akarják kézbevenni (veszekedés, sírás lesz belőle). Két autó ugyanarra a parkolóhelyre akar egyszerre beállni (vitatkozás, ki volt ott előbb?). Tamás az ABC-ben mikor senki sem látja, zsebre tesz egy csokit. Bátorság kell ehhez? (Nem, Tamás lopott.) Vagy ott van Kovácsné, aki egész nap szomorú. Hiszen mindig egyedül van, férjét baleset érte az építkezésnél és meghalt. Ki vigasztalja meg őt? Vagy ott van az idős Kiss bácsi, aki alig tud már menni és rosszul lát. Egészen elhagyatottnak érzi magát és fölöslegesnek, és fél a haláltól. Látjuk ezekből, hogy valami nincs rendben. (Az emberek veszekszenek, lopnak és hazudnak, szomorúak és elhagyottak.) Mégiscsak hiányzik valami! (Az embereknek békeségben kellene élniük, becsületesen, boldogan, segíteniük kellene egymásnak.) De hogyan lenne ez lehetséges?

c) Isten igéjében ad választ. Isten azt mondja: „Emberek, ne legyetek szomorúak, senki sem elhagyott! Van valaki, aki szeret titeket, mellettetek áll. Ne veszekedjetek, szeressétek egymást! Én segíteni akarok nektek, hallgassatok a szavamra!”

2. Jézus elmagyarázza, hogy hogyan lehet boldog az életünk. Mit kell tennünk ahhoz, hogy rendbe jöjjenek a dolgok? Jézus megmutatja nekünk az utat. Megmutatja, hogy hogyan élhetünk bölcsen, okosan.

Jézus egy hasonlattal magyarázza meg, hogyan élhetünk bölcsen, okosan.

A hasonlat

Láttatok már építkezést? Hol kezdik az építést? Legelőször jó mélyre leásnak. Minden épületnek legelőször egy szilárd, biztos, erős alapot kell készíteni. Ha az alap, a fundamentum nem elég szilárd, fönnáll a veszély, hogy az egész épület összeomlik. Ha azonban jó alapot építenek, a legmagasabb felhőkarcoló is biztosan áll. Később, ha elkészült az épület, nem sok látszik az alapozásból, de mégis ott van és tartja a házat.

A hasonlat, amit Jézus elmondott, két emberről szól, akik házat építettek. Mindketten összekészítettek mindent: a meszet, a követ, a téglát. Az egyikük, aki bölcs ember volt, gondolt arra, hogy a háznak szilárd, biztos alap kell. Ezért kemény kősziklára építette a házat. Nehezen ment a munka, de tudta, hogy csak így áll biztosan a ház. A másik ember, aki ostoba volt, nem sokat törődött az alapozással. Ő homokra építette a maga házat. Amikor a két ház elkészült, látszólag nem volt semmi különbség köztük.

Egyszer nagy vihar támadt. Ömlött az eső, a folyó is kiöntött, fújt a szél. Most derült ki, hogy micsoda különbség van a két ház között. Hiába tombolt a vihar, a kősziklára épített ház biztosan állt, kibírta az áradást, a nagy szelet. Beleütköztek a szelek a homokra épített házba, mosta a víz a falait és az egész épület összeomlott.

Jézus rólunk mondta ezt a történetet. Aki templomba, gyermekbibliakörbe jár, aki Jézus szavát hallgatja, az olyan, mint a házat építő ember. De ez önmagában még kevés. Aki nemcsak hallgatja, hanem meg is tartja Jézus szavát, aki engedelmeskedik neki, az hasonlít a bölcs emberhez, aki kősziklára építette házát. Ha csak hallgatjuk az ígét, de nem aszerint élünk, olyanok leszünk, mint az az ostoba ember, aki homokra építette a házát.

Megbeszélés

A tanítványok biztosan megértették ezt a hasonlatot, mi is megért-hetjük. Jézus azt akarta megmagyarázni ezzel, hogy az a bölcs ember az él okosan, aki nemcsak hallgatja, hanem meg is tartja az ő szavát. Akkor leszünk boldogok, akkor jönnek rendbe a dolgok az életünkben, ha az ő ígéje szerint élünk, ha engedelmeskedünk neki. Jézus akkor tud segíteni rajtunk, ha hallgatunk az ő szavára.

Sok mindennel találkozunk az életben. Követelményeknek kell eleget tennünk, érhetnek örömök és bajok egyformán, sokszor félünk. Szükségünk van arra, hogy életünknek legyen egy biztos alapja. A nehézségek, gondok, bajok ellenére sem esünk kétségbe, ha megvan ez az alap. Ha Jézus szava szerint élünk, akkor lesz jól megalapozott, kősziklára épített az életünk. Akkor nem kell félni attól, hogy minden összeomlik. Akkor valóban boldog emberek leszünk.

Aranymondás

Boldogok, akik hallgatják az Isten beszédét és megtartják azt.

Imádság

Jó Istenem,
kérek segíts nekem, hogy ne legyek engedetlen
apunak és anyunak, amikor valamit mondanak nekem.
Segíts, hogy ne feleseljek velük.
Segíts, hogy barátságos legyek a barátaimhoz
és az iskolában jól feleljek,
azért, hogy a te Fiaidnak, Jézusnak örömet szerezzek. Ámen.
(Angol gyermekimádság)

A hálás samaritánus

Lk. 17,11—19

A textus és a gyerekek

Textusunknak több mondanivalója van. A „könyörülj rajtunk” kiáltás nemcsak egyszerű kérés, hanem annak a kifejezése, hogy ezek az emberek biznak Jézus szeretetében. Ő pedig feltétel nélkül mindenkinek

ajándékozta segítségét és szeretetét, aki kéri. Jézus próbára teszi a betegek hitét, amikor nem egyszerűen meggyógyítja, hanem a papokhoz küldi őket anélkül, hogy már meggyőződhetek volna gyógyulásukról. A történet csúcspontja az hogy egyikük visszatér megköszönni, amit kapott. Külön kérdés az, hogy ez a hálás ember samáriai volt. Mindezekre a történet elmondása közben utalhatunk, de az alkalmazásban csak egyetlen mondanivalót hangsúlyozzunk, különben a gyerekek szeme elől elvész a lényeg.

Célkitűzés:

Istennek hálaival tartozunk mindenért. Hálaikat nemcsak neki, de másoknak is meg szeretnénk mutatni. Meg kell tanulnunk azt, hogy milyen módon juttathatjuk kifejezésre hálaikat.

Bevezetés

Megfigyeltétek már, hogy vannak olyan emberek, akik soha nincsenek megelégedve semmivel, mindig úgy gondolják, hogy még hiányzik nekik valami. Elégedetlenek akkor is, ha sok mindent kapnak, mert még többet szeretnének. Ha pedig keveset kapnak, irigylik azokat, akiknek több van. Biztosan találkoztatok olyanokkal is, akik mindig elégedettek és hálásak mindenért. Még a legkisebb, legegyszerűbb dologért is hálásak tudnak lenni. Mit gondoltok, melyik ember a boldogabb?

Van egy szó, amit már egészen kicsi korotokban meg kellett tanulnotok. Amikor kaptatok valamit valakitől, édesanyátok mindig figyelmeztetett erre (köszönöm). Vannak olyanok, akik ezt soha nem tanulják meg. Pedig ezt a szót előbb-utóbb minden embernek meg kell tanulni!

Tíz beteg emberről szól a mai történet, akik Jézushoz fordultak segítségért. Ki volt már közületek beteg? Kihez fordult édesanyád, mikor észrevette, hogy beteg vagy? Ki volt már közületek fertőző beteg? Hol ápoltak ekkor? Mit kellett vinned az iskolába, mikor a fertőző betegségből meggyógyultál? Miért? Ki hallott már arról, hogy vannak gyógyíthatatlan betegségek? Ki tud ilyet mondani? Keleten is voltak gyógyíthatatlan betegségek, ahol Jézus élt és tanított. Ilyen volt a lepra, régi magyar szóval a bélpoklosság. Az ilyen betegeknek csúnya, gennyes sebek borították a testét. Annnyira veszélyes volt ez a betegség, hogy a leprásoknak a családjukat is el kellett hagyniuk. Ha egy édesapa kapta meg ezt a betegséget, akkor nem láthatta többé gyermekeit, ha egy édesanya, akkor nem gondolhatta többé családját. Városokba nem mehetek a leprások, csak a falu szélén épített kunyhókban lakhattak, nehogy valakit megfertőzzenek. Így lassú szenvedés után meghaltak, mivel senki sem tudta meggyógyítani őket. Ha valaki közeledett feléjük, kiáltaniuk kellett, hogy ne jöjjön közelebb, mert ők fertőző betegek.

A tíz leprás találkozik Jézussal

10 ilyen reménytelen ember találkozott egyszer Jézussal. Mikor meghallották Jézus érkezésének hírért, elébe siettek. Közel nem mehetek hozzá, hiszen fertőző betegek voltak, így messziről kiáltottak neki: Jézus, Mester, könyörülj rajtunk! Gyógyíts meg minket! Óriási, szinte le-

hetetlennek látszó a kérés, hiszen akkor még nem tudták gyógyítani ezt a betegséget. Miért kiáltották mégis ezt ezek a betegek? Mert bíztak Jézusban. Tudták, hogy ha Jézus könyörül rajtuk, akkor meggyógyulnak.

A gyógyulás

Hallottatok már arról, hogy milyen sok ember kérte Jézustól a gyógyulást. És aki csak kérte, azt ő mind meg is gyógyította. Így történt most is. Azt mondta nekik, hogy menjenek be a városba, úgy ahogy vannak, betegen és kérjenek bizonyítványt a papoktól arról, hogy meggyógyultak. Abban az időben a papok feladata volt, hogy a súlyos és fertőző betegségek, köztük a lepra elmúlását megállapítsák. A beteg csak akkor térhetett vissza családjába, az emberek közé, ha a papok gyógyultnak nyilvánították őt. Ezek az emberek, bár még betegek voltak, mégis elindultak a városba. Szótfogadtak Jézusnak. Bíztak abban, hogy amit Jézus mond, az meglesz. És valóban, mire beértek a városba, meggyógyultak.

Képzeljétek el, miről beszélgettek, mire gondoltak ezek az emberek útközben? Hogyan fogadta őket otthon a családjuk? Hogyan mesélték el, mi történt velük?

A hálás samáriai

Valóban, nagyon örülhetett ez a tíz ember. Biztosan siettek haza a már nem is várt, reménytelennek tartott találkozásra. De volt közöttük egyetlen egy, aki érezte, hogy van ennél egy sürgetőbb találkozás is. Találkozni újra Jézussal, akinek a segítsége, szeretete adta neki vissza az életet. Megköszönni a gyógyulást, a szeretetre választ adni, valamit, amit ő is adhat: hálát, szeretetet, dicséretet. Ez az egy visszaszaladt Jézushoz. Ismét hangosan kiabált neki. De most nem könyörgött, segítséget kért, hanem a háláit fejezte ki, hangosan ujjongott: Isten meggyógyított! Azután Jézus lábaihoz borult, dicsőítette őt. Érezte, tudta, hogy Jézusban Isten jött egészen közel hozzá. Különösen is hálás lehetett azért, hogy Jézus nem vette őt semmibe samaritanus létére. Megtapasztalhatta azt, hogy Jézus mindenkihez, őhozzá is jött.

Jézus szívesen fogadta a samaritanus köszönetét és szomorúan kérdezte: hát a kilenc hol van? A tíz közül csak egynek jutott eszébe hálát adni? Népe felé szemrehányóan mondta: ez az egy pont samáriai, olyan ember, akit a zsidó nép hitetlennek tartott, lenézett, gúnyolt.

Jézus ezekkel a szavakkal bocsátotta útjára a hálás samaritanust: „a te hited megtartott téged”. Azt akarta ezzel mondani Jézus, hogy a samaritanus nemcsak súlyos betegségéből gyógyult meg, hanem új életet is kapott, megváltozott, új emberré lett. Ő az egyetlen, aki valóban megmenekült.

Megbeszélés

Jézus Isten szeretetét hozta erre a földre. Úgy élt és járt a földön, hogy Isten megmentő és megtartó szeretetét valósította meg. Ezzel a szeretettel segített a betegeken, vigasztalta a kétségbeesetteket, megbocsátotta a bűnöket.

Isten szeretetét mi is naponta érezhetjük. Vajon nem vagyunk mi is épp olyan hálátlanok, mint ez a kilenc meggyógyított ember? Próbál-

duk meg számba venni, mi mindent köszönhetünk Istennek! Egy nagy ív karton felső sarkába hatalmas tüzes golyót festünk, a napot. Főlerősítjük a kartont a táblára és ezzel indítjuk a beszélgetést. Ez a nap. Egy tüzes golyó. Csodálatos fény. Így kel fel a nap. Világosodik. Ragyogó sugarak. Meleg. Indul az élet. Vidám madárdal. A virágok kinyílnak a napon. Isszák a sugarait. A nap megbarnítja a bőrt. Megpirosítja az almát. Éreli a gabonát. A nap élet. A nap öröm. A nap világoosság. Milyen jó, hogy süt a nap. Minden nap. Akkor is, ha eltakarják a felhők. Adjunk hálát Istennek a napért. Mi mindent köszönhetünk a napnak: fényt, meleget, erőt, energiát, az érést, a növekedést, a gyümölcsöt, a gabonát, az élelmiszert stb. Istennek adunk hálát azért, hogy süt a nap. Így tartja fenn Isten az életünket. Még a napsütésben is szeretetét érezhetjük. A gyerekek között kartonból kivágott virágszirmokat osztunk szét, ezekre rajzolják rá, hogy mi mindenre van szükségünk az élethez. Pl.: táplálék: kenyér, tej, alma, liszt, cukor. Ruházat: takaró, ruha, sapka, kesztyű. Technika: kalapács, körző, traktor, autó, repülő. Lakás: ház, ágy, szekrény, asztal, szék. Akik körülvesznek bennünket: szülők, testvérek, tanár, orvos, buszvezető. A rajzos felsorolást lehet folytatni: játékok, könyvek stb. Ha kisebbek a gyerekek, vagy egy-egy rajzot nehéz elkészíteni, elég a tárgy, ill. személy nevét fölírni a virágsziromra. Míg ez elkészül, a vezető előkészíti a „virágoskertet”: a napgolyó alá virágszárakat rajzol. Ezekre ragasztják rá a gyerekek a rajzzal, ill. fölirattal ellátott szirmokat, öt-öt szirmot alkot egy-egy virágot. A különböző témaköröket különböző szirmokkal jelölhetjük. Az elkészült kép szemlélteti, mi minden köszönheti létét a napnak. Technikai dolgok is kerülnek a szirmokra, ez érkeletti, hogy tkp. közvetve vagy közvetlenül minden a napnak a terméke. Alkalmas arra ez a kép, hogy számbavegyük, mi mindent köszönhetünk Istennek, mi mindenért adhatunk hálát. Meg kell tanulnunk kimondani ezt a szót nemcsak emberek, hanem Isten felé is: „köszönöm”.

Imádság

Köszönöm neked Úr Jézus, hogy meggyógyítottad a leprásokat és gondoskodtál a szegényekről. Amikor a leprásokat meggyógyítottad, csak egyetlen egy jött vissza, hogy megköszönje neked, mert a többi annyira izgatott volt, hogy rögtön a barátaihoz rohant. Segíts nekünk, hogy mindig gondoljunk arra, hogy mindent megköszönjünk neked, amit értünk teszel. Ámen.

(Angol gyermekimádság)

Jézusban mindig bízhatunk

(Máté 8,5—13)

A szöveghez: Nem a gyógyulás, hanem a kapernaumi századossal folytatott beszélgetés áll a középpontban. Nem a csoda a legdőntőbb, hanem a százados hite.

Célkitűzés: Megértetni a gyerekekkel, hogy Jézusban ma is éppúgy bízhatunk, mint egykor a százados. A bizalmat a gyerekek ritkán tapasztalják az emberek között. Ki meri kiszolgáltatni magát a másíknak, hol találkozánánk ekkora bizalommal? Ha ilyen nagy a bizalmatlanság az emberek között, nem könnyű rávezetni a gyerekeket arra, hogy Jézus segítségével mindig bízhatnak.

Bevezető játék: (a bizalom lényegének szemléltetéséhez) Az egyik gyereket csukott szemmel végigvezeti egy társa a termen. A gyerek maga választhatja ki, hogy ki legyen a vezetője. Lehetőség szerint választását indokolnia kell. Azután becsukja a szemét, és hagyja, hogy vezessék. A többiek figyelik: Megpróbál-e lesni, vagy végig csukva tartja a szemét? Jól vezeti őt a másik? Vannak-e akadályok a választott úton? Figyelmezteti-e társa őt ezekre? Azután a gyerekek „kiértékelik” az egészet. Mennyire bízott társában az, akit vezettek? Hogyan szolgálta meg ezt a bizalmat a másik?

A történet elbeszéléséhez:

Ma egy olyan emberről hallunk, aki feltétlenül, „vakon” bízott Jézusban.

Bevezetés: Jézus Kapernaum városa felé tart. Előtte fekszik a város, a házak, a városfal, a kapu. Emberek veszik őt körül: a tanítványok, és mások, akik követik őt. Közülük néhányan csak kíváncsiságból tartanak vele, mások szívből ragaszkodnak hozzá.

Egy százados jön Jézushoz. Ő az elnyomó római hatalomhoz tartozik. Nem a zsidó népnek, Jézus népének a tagja. Odalép Jézushoz. Már ez is szokatlan. A zsidók és az idegen római katonák rendszerint elkerülték egymást. Élesen elkülönültek egymástól. Külön állt a római császár oltára és külön a zsinagóga, a zsidók „temploma”. Keveset tudtak egymásról. Honnan tudná a százados, hogy mit olvasnak a zsinagógában a Bibliából Ábrahámról, Jákóbról és Józsefről, Dávidról, meg arról, hogy Isten mennyire közel volt mindig népéhez?

A találkozás: A százados Jézushoz jön. A százados megszólal: „Uram, a szolgám otthon fekszik, megbénult, nem tud felkelni, nagy fájdalmai vannak, nagyon szenved. Segítséget van szüksége, Uram, te tudsz segíteni!” Jézus érzi, hogy ez az ember bízik benne, minden reményességét belé veti. Ránéz és azt mondja: „Veled megyek, és meggyógyítom.”

Váratlan fordulat: A százados elutasítja: „Ez lehetetlen. Ez nem megy. Te, aki Isten embere vagy, nem jöhetsz az én házamba. Nem vagyok én méltó arra, hogy házamba jöjj. Nem bírnám elviselni a közelségedet. Te Istentől jöttél! Csak szólj egy szót, és meggyógyul a szolgám. Csak egy szavamba kerül, hogy újra egészséges legyen. Te erősebb vagy minden betegségnél.”

A százados bízik Jézusban, feltételezi Jézusról: „te megteheted”. Elmagyarázza, hogy gondolja ezt: „Ha valakinek hatalma van, az parancsolhat is. Úgy van ez, mint nálam. Engedelmeskednem kell az előljáróimnak, és az én katonáim is engedelmeskednek nekem. Ha azt mondom az egyiknek: menj! — akkor elmegy, a másiknak: gyere ide! — akkor idejön. Ha azt mondom a szolgámnak: tedd ezt! — akkor megteszi. Így van ez nálad is. Hatalmasabb vagy, mint a betegség, amelyik szolgámat kínozza. A betegség engedelmeskedik neked és akkor meggyógyul a szolgám.”

Jézus csodálkozik: Jézus hallgatja a századost és csodálkozni kezd. Azokhoz fordul, akik körülötte állnak: „Lehetséges ez? Ez az ember semmit nem tud arról, amit gyermekkorunk óta hallottunk a zsinagógában: Ábrahámról, Jákóbról és Józsefről, és hogy Isten milyen hűséges volt és marad hozzánk. És mégis azt várja, hogy a mi Istenünk ővele is törődjön, hogy a mi Istenünk nevében segítsék neki. Honnan van ek-

kora hite, hogy tud ennyire bízni? Ekkora bizalmat saját népem között sem találtam. Pedig nekik könnyebb lett volna bízni Istenben, az én Atyámhoz fordulni. Ez a százados valami fontosra mutat példát. Ezen a földön sokan tőle fogják megtanulni, mit jelent egészen Istenre bízni magunkat. Mondom nektek: azok lesznek Isten gyermekei, akik más városokból és országokból jönnek, és akiket ti semmibe vesztek. Azok lesznek Isten gyermekei, mert ők bíznak Istenben, úgy, mint ez a százados itt.”

A történet befejezése: Jézus a századoshoz fordul: „Bizalmaid lehetőséggé teszi a lehetetlent. Amit szavamtól vársz, meglesz. Segíték rajtad és a szolgálodon.” Így is lett. A százados hazament és szolgáját egészségesen szolgálta. Hogy mi történt közben otthon, arról a Biblia nem számol be. (A gyerekek eljátszhatják, vagy elmesélhetik, szerintük hogyan számolt be a százados a történetekről, hogy örültek a házbéliek stb.)

A megbeszéléshez:

A százados nagyon sajnálta szolgáját, de nem tudott rajta segíteni. A bajban teljesen Jézusra bízta magát. Atéltetek már olyat, hogy bajban voltatok, valami nyugtalanított titeket, amivel egyedül nem tudtatok boldogulni? Összegyűjtjük a gyerekek válaszát. A kisebbekkel lerajzoltatjuk, vagy fölírjuk válaszaikat, a nagyobbak maguk írják le problémáikat. A befejező imádságot a válaszok segítségével együtt mondjuk el. A cédulákat összeszedjük, majd összekeverve újra kiosztjuk, s ha ellenőriztük, hogy minden olvasható, az első gyermek azt mondja: „Jézus, bízom benned. Segíts nekem, amikor...” és felolvassa, ami a cédulán áll. Ugyanígy tovább a többiek is. Vagy a gyerekek együtt mondják: „Jézus, bízunk benned”, mielőtt egy-egy cédula felolvasásra kerül. Például:

Együtt: „Jézus, bízunk benned”

1. gyerek: Urunk, gyakran félünk. Sokan közülünk félnek a rossz jegyektől, és attól, hogy a szülők mit szólnak hozzá. Ettől nem lesznek jobbak a jegyeink, és a félelem sem múlik el.

Együtt: „Jézus, bízunk benned”

2. gyerek: Nem értem meg a szüleimet és ők sem értenek meg engem. Néha szeretnék szülők nélkül élni. Tudom, hogy ez sem megy. Mégis, az állandó veszekedés miatt gyakran nem jó gyerekek lenni.

Együtt: „Jézus, bízunk benned”

3. gyerek: Annaira szeretnék egy állatot, amit gondozhatok. A szüleim nem engedik, még egy kis madarat se. Ezért gyakran vagyok szomorú és dühös, meg szemtelen is.

Együtt: „Jézus, bízunk benned”

stb.

A válaszokból és a kisebbek rajzaiból faliújságot is készíthetünk, ugyanezzel a felirattal: „Jézus, bízunk benned”. A gyerekek által felírt gondokat, nehézségeket vidám jellegű képekkel kiegészítve (pl. jókedvű emberek munka és pihenés közben, terített asztal stb.) fölragasztjuk. Hiszen Jézus nemcsak a bajban van közel az emberhez.

Imádság: Urunk, sokat hallottunk rólad és cselekedeteidről. Bízunk benned. Köszönjük, hogy mindent, ami fáj nekünk, eléd hozhatunk. Adj nekünk nyitott szemet és fület, hogy segítségedet fölismerjük.

Amen.

Nagyné Ferenczy Erzsébet

Az igehirdető műhelye

SZENTHÁROMSÁG UTÁNI 2. VASÁRNAP

Zsid 12,15—25

A Lelkipásztor a Zsid 12,12—25 feldolgozását 1950-ben a 49. lapon, 1954-ben a 281. lapon közli. Mostani perikópánkat pedig 1962-ben a 308. lapon és 1968-ban a 310. lapon tárgyalja, az előbbiben részletes szövelemzést, az utóbbiban viszont egy igen használható exegetikai összegezést találunk.

A tipologikus írásmagyarázat, amit a Zsidókhoz írt levél használ, a mai ember számára idegen és érthetetlen. Nem élünk annyira benne a régi hagyományokban, hogy az összehasonlításokat megértsük. Ha szeretnénk megérteni ezt az írásmagyarázatot híveinkkel, akkor annyit kell az igehirdetés elején a régi eseményekről és szokásokról magyarázni, hogy végül már nem marad időnk az üzenet megszólaltatására, vagy híveink fáradnak el annyira, hogy nem tudnak figyelni. Amennyiben készülésünk közben nem kerül hangsúly a 19., 20. és 21. versre, talán ki is hagyhatjuk a textus felolvasásakor, hogy a többit jobban értsék.

A textus irányát így rögzíthetjük: Aki figyel Jézusra, az új szövetség közbenjárójára, azé a váltáság. Aki viszont megveti az Ő szavát, az az ítéletet nem kerüli el.

Igehirdetés

Mindnyájunknak van olyan kellemetlen élménye, hogy az, akit kedveltünk-szerettünk, akivel különben is törődtünk és ezért közel állt hozzánk, váratlanul elfordult tőlünk. Az ilyen fáj nekünk, s könnyen az eddigi szeretetünk haragba csaphat át.

1. Igénk figyelmeztet: „*Vigyázzatok, hogy el ne utasítsátok azt, aki szól!*” (25. v.) Míg nálunk embereknél a beszéd és tett sokszor eltér egymástól, addig Istennél mindig összhangban van. Ezért aki szavára, igéjére nem hallgat, tagadja azokat a tetteket is, amiket értünk tett. Lát-szólag életünket Jézushoz igazítjuk, mert az éveket is az ő születésétől számoljuk, ezzel elismerjük, hogy Jézus születése mögöttünk van. Jézus születése viszont Isten csodálatos kinyilatkoztatása, szeretetének bemutatása, bizonyítása. Most aki Isten szavára figyel, megismerheti Isten csodálatos szeretetét.

„ÜgyeljeteK arra, hogy senki se hajoljon el Isten kegyelmétől, hogy a keserűségnek a gyökere felnövekedve kárt ne okozzon.” (15. v.) A levelet a zsidó hagyományokat jól ismerő zsidókból keresztyénekké vált embereknek írták. Számukra eddig csak az Ótestamentum volt a kinyilatkoztatás, ahol Isten hatalmát és szentségét égi jelek és természeti jelenségek is mutatják, de Isten mindezekben is rejtve marad. Jézusban valami csodálatosan újat tapasztalhattunk meg. Mióta itt járt a földön, megismerhettük Istent Atyaként. Ez óriási fordulat a kinyilatkoztatás történetében, jogosan számoljuk ettől az eseménytől az éveket. Aki tehát úgy beszél Istenről még ma is, mintha Jézusban nem nyilatkoztatta volna

magát ki, az nem hallotta meg és nem értette meg a Jézusban kijelentett isteni szeretetet. Auschwitz és Hiroshima lerombolta a humanisták általános jóistenbe vetett hitét. Aki az élő Istent csak a történelmi eseményekben vagy természeti jelenségekben keresi, az egy néma sors istenséggel találkozik, vagy a kiszámíthatatlan végzet istenségével, ami menthetlenül egy gyakorlati ateizmushoz vezet el.

Ne vessük tehát meg Istent, aki Jézusban szól leghatározottabban hozzánk, mert felnövekszik a keserűség gyökere bennünk és kárt okoz.

2. „*Ti a Sion hegyéinek járultatok és az élő Isten városához, a menyeyei Jeruzsálemhez és az angyalok ezreihez*” (22. v.) Keresztységünk alkalmával ennek a városnak a polgárai és várományosai lettünk. Minden istentisztelet, amelyben Isten beszél velünk igéjén keresztül, s mi válaszolunk énekekben és imádságban; minden úrvacsora, ahol Jézus hív magához, ezt a jövőt előlegezi. Ahol a bűnbocsánat visszavezet minden tévútról és zsákutcából, és örömmel járhatjuk az élet útját, a boldog jövőnk egy részét élhetjük meg a jelenben. Isten országa ugyanis nem a bizonytalan jövőben van, hanem az már a jelenben kezdődik. Ahol a keresztyének, mint az elkövetkezendő világ honpolgárai, már a jelenben szabadon, boldogan, segítőkészen, újszerűen mernek élni — mint ahogy Jézus is élt —, ott már megkezdődött Isten uralma. A sok ezer angyal képe viszont azt akarja érzékeltetni, hogy Isten angyalai ma is mellettünk állnak, még akkor is, ha nehéz élethelyzetben kell keresztülhaladnunk (gyász, betegség, kísértés). Ne a pillanatnyi élethelyzetünkből ítéljük meg állapotunkat, hisz Jézus is szenvedett és meghalt, hanem a fel-támadás alapján, amiben nemcsak Jézusnak volt része, hanem nekünk is részünk lesz Jézus által, mert Isten így ígérte.

Istent vetjük meg, ha a Jézusban hozzánk szóló üzenetet nem fogadjuk el.

3. „*Az elsőszülöttek ünnepi seregéhez és a gyülekezetéhez, akik be-íratlak a mennyekben, mindenek bírójához*” (23. v.). Ez a kép azt akarja kifejezni, amit Jézus így mondott: örüljete, hogy nevetek fel van írva a mennyekben. Mi még úton vagyunk, de számunkra a cél nem ismeretlen. Ismerjük Istent, aki jól ismer minket. Mivel Isten név szerint ismer, ez a biztosítékunk, hogy a célt is elérjük. Az ne zavarjon bennünket, hogy emberek hogyan vélekednek rólunk. Ha az emberek véleményére néznénk állandóan, a különböző vélemények ütközéspontjai lennénk. De mi Istenre nézünk, aki a mindenek bírója. Benne és általa kapcsolatban állunk a korábban élt keresztyénekkal is. Sokszor panszokodunk, hogy nekünk keresztyéneknek egyedül kell az életutat végigjárnunk... De aki Istenbe veti bizalmát, az azokkal képez egy közösséget, akik évszázadok óta szakadatlan sorba, mintegy a hívők láncát képezik. Így egy nagy közösség tagjainak vallhatjuk magunkat, még akkor is, ha egyedül érezzük magunkat.

4. „*Az új szövetség közbenjárójához, Jézushoz*” járultatok. Az ő vére értünk omlott ki, s ez jobban beszél, mint Ábel vére. Ábelé az égre kiáltott, s földönfutóvá tette a gyilkos Káint. Az emberiség, Káin utóda, az ő szellemét képviseli. Ezért olyan nagyravágyó, bosszúálló, kiengesztelhetetlen a világ. De most kifolyt Jézus vére is, amely nem vádolni akar, hanem bűnököt elfödni. Mióta Jézus meghalt a világért, másképpen lehet és kell a világra nézni. Mi ismerjük a megbocsátás csodálatos hatalmát és az új kezdet lehetőségét. Jézus halála révén abba a néhezete kerültünk, hogy minden emberre előítélet nélkül, mint testvérre nézhetünk. Hiszen Jézusban Isten megbékéltette magát a világot, így már semmi sem választhat el bennünket az ő szeretetétől.

A Lutheránus Világszövetség budapesti nagygyűlésének jelmondata és alap gondolata is ezt tükrözi: Jézusban — reménység a világért. Nemcsak elvontan reménységünk Jézus, hanem konkrétan is. Ezért fogalmazták így az áltémákat a világgyűlés rendezői: reménység a teremtésért, az emberiségért, az egyházért.

Jézust elutasítani, aki a haza vezető utat tette járhatóvá, azt jelenti, hogy mindent elvesztünk. Benne Isten szeretetét nyilatkoztatja ki. Jézusban Isten atyai arcát ismerhetjük fel, ezért nagyon figyeljünk rá.

Missura Tibor

SZENTHÁROMSÁG UTÁN 3. VASÁRNAP

1Tim 1,12—16

Pál apostol hálaadása őszinte, meleg vallomás. Jézus Krisztus kegyelmének magasztalása. Hálaadás azért, mert az Úr nagyon irgalmasan avatkozott bele az életébe. Megragadta őt Jézus szeretete, aki életútját teljesen új irányba fordította. És mindez nem Pál belátásán, elhatározásán múlt. A kezdeményező Jézus volt. Amikor őt megismerte, saját addigi élete és múltja tudatában feltáruult előtte Jézus irgalma, és az, hogy ő arra teljesen méltatlan. Pedig a zsidó kegyesség mértékét nézve feddhetetlen és átlagon felüli volt. A törvény szigora szerint nevelkedett és „rajongott Istenért” (Csel 22,3). Amikor Jézust megismerte, Isten szolgálatában való buzgólkodása esztelen buzgólkodásnak bizonyult, párusulva embertelenséggel. Nem tudta elfogadni, sőt bofránkozatta, hogy a megfeszített Jézus lenne az a Krisztus, akit Isten küldött a bűnösök megmentésére. Ezért káromolta Jézust és üldözte követőit.

A damaszkuszi úton, amikor szembesült Jézussal, döbbent rá arra, hogy azt a Jézust, akit ő káromolt és követőin keresztül üldözött, Isten igazolta az által, hogy feltámasztotta a halálból. Ez a feltámadott Úr őt, mint ellenségét nem pusztította el, hanem körülvette irgalmával, kiárasztotta rá kegyelmét. Számára az lett volna a természetes, hogy Jézus félreállítja őt, sőt ítélettel sújtja, mint ellenségét. Jézus azonban nem „írta le” őt, mint alkalmatlant, megbízhatatlant, hanem szolgálatra rendelte. Nem törte meg Pál lendületét, buzgóságát, csak éppen más töltést adott annak. Ezért töltötte meg a szívét a hálaadás öröme, hogy őt a megbízhatatlant megbízhatónak ítélte és szolgálatra (diakónia) megerősítette.

Pál nem tudta elfelejteni, miből, honnan emelte ki őt az Úr. Vállalta múltját, de szakított azzal. Nem felejtette el, milyen útját tévesztett ember volt. Milyen szeretetlen és embertelen vallásosság útján járt. Tudta, hogy múltjára nézve nem abban van a mentsege, hogy hitetlenségében tudatlanul cselekedett. Nem is mentegetőzni akart, amikor ezt a mondatot leírta. Inkább azt akarta kifejezni, hogy bár szemben állt Isten igazságával, mégis kiáradt rá a kegyelem. Egyedül ez a magyarázata annak, hogy könnyörült rajta az Úr és bűnbocsánatot kapott.

A kegyelem bőséges áradásában, amelybe belekerült az élete, hirdeti meg a nagy üzenetet: *Jézus Krisztus azért jött a világra, hogy üdvözítse, megmentse a bűnösöket.* Ennek az evangéliumnak a hirdetése következménye volt annak, hogy felismerhette, megértette Jézus küldetését, amit ő így fogalmazott meg: „Azért jött az Emberfia, hogy megkeres-

se és megmentse, ami elveszett” (Lk 19,10). S ez nem természetes. A természetes az lett volna, hogy Jézus likvidálja a bűnösöket, akik ellene álltak Isten akaratának. De nem ez Jézus útja, küldetése. Jézus ellenkezőleg cselekszik: utánamegy az elveszetteknek és menti a bűnösöket. Nem azért, hogy megmaradjanak bűneikben, hogy megtartsa őket úgy, ahogyan vannak, hanem hogy új életet adjon nekik.

Ezt tapasztalta meg Pál az ő személyes életében is. Megújult élete, mindaz, ami vele is történt, bizonyosága annak, hogy Jézus Krisztus bűnösöket mentő, megbocsátó és új életet ajándékozó szeretete nem képződés, hanem valóság. A Krisztusról való beszéd igaz és elfogadásra méltó. S ő mennyire félreértette Jézust és az ő útját. Amikor mindezt végiggondolta, hogy ő Jézus ellensége volt, vallásosságában erőszakos, önző, szívtelen, akkor, ha egyáltalán osztályozni lehet a bűnösöket, a bűnösök között az első helyre sorolta magát.

Ugyanakkor az a tény, hogy Jézus megkönyörült rajta és új életet adott neki, ez példa, biztatás, bátorítás mások számára is, akik hinni fognak Jézusban. Bármennyire is nagy a bűn, Jézus kegyelme, szeretete még nagyobb, erősebb, aki a legnagyobb mélységből is ki tud emelni. Lehet hinni Jézus Krisztus kegyelmében, aki által örök életre lehet jutni és megújult életre itt a földön. Ennek bizonyosságai a megmentett, megváltozott életű emberek. Nemcsak Pál és mások, akiknek nevét a Szentírás, vagy a történelem megörökítette, hanem sokan, akiknek megváltozott élete tanúskodik arról: a Krisztusnak bűnösöket mentő szeretetéről szóló beszéd igaz.

Szolgálatra rendelve...

Ez az ige Pál apostol nagyon személyes jellegű vallomása. Leveleiben többször olvashatunk ilyen meleg, szívet, gondolatokat megragadó, megmozgató vallomásokat. Mindannyian érezzük, hogy amit vallomásában elmondott, abban benne volt a szíve, egész élete. Vallomása nem egy betanult szöveg, hanem az élő hitnek a bizonyágtétele. Jézus Krisztusról, szeretetről, új életet teremtő hatalmáról. Ezt a Krisztust hirdeti, irgalmat magasztalja, kegyelméért ad hálát boldog örömmel.

Az áradó kegyelem sodrában. Jézus küldetését így fogalmazta meg: „Azért jött az Emberfia, hogy megkeresse és megmentse, ami elveszett.” Ez vált számára valósággá, amikor először találkozott Jézussal. Ezt tapasztalta meg a saját életében is. Jézus az, aki a bűnösöket hívja, az elveszetteket keresi és életre menti. Nem azért jött, hogy elpusztítsa ellenségeit, a tévúton járókat, a bűnösöket. Pál előtt felvillant ez a lehetőség is, aki olyan könyörtelen, erőszakos, szeretetlen tudott lenni azokkal szemben, akik nem az ő vallásos elképzelései szerint jártak. Jézus nem sújtott le rá ítéletével, nem iktatta ki terveiből, mint megbízhatatlant, hanem kiárasztotta rá kegyelmét. Beállította őt a kegyelem gyógyító sodrába. Ebben a kegyelemben ismerte meg Jézust a bűnösök megmentőjének, aki tud megbocsátani. Új élettel megajándékozni, új életirányt adni.

Ezt a Krisztust hirdette, ezt írta meg Timóteusnak, hogy az ő élete példája, bizonyosága annak, hogy Jézus bűnösöket hívó, megmentő szeretete valóság. A Jézusról szóló beszéd igaz és elfogadásra méltó.

Ez a beszéd, a Krisztust hirdető ige hangzik azóta is. S ahol hangzik, ott emberi életek kerülnek a kegyelem áldott sodrába. Emberi életek tisztulnak bűnöktől, kapnak bűnbocsánatot, nyernek új életet és igazolják: igaz valóság Jézus bűnösöket üdvözítő szeretete.

Könyörült rajtam — irgalmat nyertem. Pál apostol vallomásának erős hangsúlyt ad az a tény, hogy bűnökkel leterhelt múltja ellenére könyörült rajta az Úr és irgalmat nyerhetett, amire teljesen méltatlan volt. Pál tudta, és soha nem tudta elfelejteni, miből, honnan emelte ki őt Jézus. Tudta, hogy milyen életvitele ellenére fogadta irgalmába. Rádöbent arra, milyen útját tévesztett ember volt. Jézust káromló, és őt követőin keresztül üldöző, erőszakos ember. Pedig rajongott Istenért, de vakságában sokáig nem ismerte fel, hogy Isten éppen azt a Jézust igazolta a halálból való feltámasztása által, akinek ő ellensége volt. Nem csoda, hogy amikor mindezt végiggondolta, a bűnösök között az első helyre sorolta magát. Mert Jézus Krisztussal szemben való ellenségeskedés és Isten ügyével való visszaélés minden erőszakoskodás, szeretetlenség, embertelenség, önteltség, gőg, hatalmaskodás.

Jézus úgy könyörül rajtunk, hogy a bűn erejét megtöri bűnbocsátó irgalmával és kegyelmét szeretetre fordítja életünkben.

Szolgálatra rendelve. Senki sem csodálkozott volna, ha Jézus félreállítja Pált. Jézus azonban nem félreállít, hanem beállít a szolgálatba. Könyörülete és irgalma nemcsak bűneink bocsánatát ajándékozza, hanem egy ütemben jelöli ki igazi helyünket, életirányunkat. És az a szolgálat. Diakónia. Jézus irgalma micsoda hatalmas töltés, hajtóerő volt Pál apostol életében is. Esztelen buzgósága, amely Jézus megismeréséig jellemezte életét, pozitív buzgósággá vált. Szolgálatá. Az evangélium szolgálatává úgy, ahogyan Jézus szavai és cselekedetei együtt jelentik az evangéliumot.

Pál apostol boldogan, hálaadással vallott arról, hogy Jézus Krisztus őt megbízhatónak ítélte, hogy rajta keresztül is igazolja, tanúsítsa: milyen végtelen az ő türelme, milyen nagy az ő irgalma, életújító szeretete. Pál példa arra, mivé lehetünk Jézus Krisztus kezében, az ő formáló szeretetében, megmentett bűnökként, szolgálatra rendelve.

Lehetnek olyanok, akik azt mondják, hogy őket senki és semmi nem tudja megváltoztatni. Pál és sokak megváltozott élete tanúskodik arról: Jézus Krisztusban lehet új teremtéssé lenni, bűnös múltat felszámolni, megköötöttségektől szabadulni, szolgálatra készen lenni és indulni. Jézus Krisztus ma is, most is hív, utánunk jön, mellénk lép. Lehet, hogy már sokszor hallottuk hívását. Lehet, hogy most először. Ő mint egy erős mágnes vonzza magához életünket. Azokét, akik már hitre jutottak, s akik az evangélium meghallása nyomán talán mától kezdve hinni fognak, és Jézustól irgalmat nyerve indulnak el szeretve szolgálni.

Povácsay Mihály

SZENTHÁROMSÁG UTÁN 4. VASÁRNAP

Gal 5,13—14

Megjegyzések az alapigéhez

Pál „nyomatékosan utal arra, hogy a törvény alól felszabadított hívek nem élhetnek törvényellenes, szabados életet”. (Dr. Kiss Jenő: A megigazulás útja.) Ha Krisztus szabadító szeretetét megtapasztalták, őt megismerték, akkor a bennük élő Krisztus ad erőt, hogy a törvényt a szeretet cselekvésében betölthessék. A Krisztusban kapott „agapé” lendít a felebarát szeretetére. Mivel most már a törvényt betölthetik.

be is kell tölteniök. A keresztyén ember szabadságáról (eleutheria) csak ebben az összefüggésben lehet beszélni. Az Újszövetség szerint az ember nem szabad, mert a bűn alatt van. Ez alól Isten szabadítja meg (Róm 6,18—23). Erre a szabadságra hivatnak el a keresztyének (5,13) az evangélium által. Félreérti ezt a szabadságot, aki az önzés számára szabad út biztosítását látja benne. Aki jó alkalmat (aformé) lát most, egyúttal okot, ürügyet, sőt kiindulópontot, hogy teste számára az önmagának való élés lehetőségét kiaknázza. Ennek ellentéte a doulos szolgálata, melyről ott szó van. A hívek Krisztusnak szolgálói, előtte a bűné (Róm 6,6. 19) és innen nem tudnak a maguk erejéből szabadulni, ez jedig halált eredményez. Jézus halála által a szolgaság hatalmából megszabadultak, kivásároltattak (3,13). Így jutnak a szolgaság állapotából a fiúságéba (Róm 8,15). Pál, aki a levélben is magát Jézus Krisztus szolgájának vallja (1,10), arra hívja fel a gyülekezetet, hogy egymásnak is „doulosként” szolgáljanak, ahogyan ezt Krisztus tette övével (Jn 13,15). Ki a „plészion”, a felebarát? Nemcsak a néphez tartozó, hanem az idegen is. Az, aki mellettem, mint szomszéd segítségére szorul. (Lk 10,29). Az, aki a legközelebbi és Isten azért hozta az utamba, hogy felebarátja legyek. Nem magam döntöttem el, hogy kinek legyek azzá, de ez nem visz a bizonytalanságba, hanem a keresztes hordozott Krisztus követésének határozott útjára, ahol az élet értelmét az egymásért való élet megélésében fedezem fel naponta.

Az igehirdetés felé

Emlékezetes marad teológus koromban az 50-es években a hallgatók ideges magatartása, amikor a pattanásig feszült helyzetben mentünk egyetemünk óráira. Egyik professzorunk előadása előtt mindnyájunk számára a soproni Teológiánk nagy előadótermében e fejezetből textusunkat követő verset olvasta fel: Ha pedig egymást marjátok és faljátok, vigyázatok: el ne pusztítsátok egymást. (15. v.) Egyetlen mondatot sem fűzött hozzá. Az ige telibe talált! Hullámai annyira gyűrűztek, hogy az előadás jegyzetelése is csorbát szenvedett. Rá kellett döbenni, hogy megsérült a Krisztusban kapott szabadság. Ifjú fejekben világossá vált ugyan eddig is, hogy Krisztus megszabadított a törvény átkától. Az is, hogy nem lehet betöltésével Isten előtt érdemeket szerezni. Fenyegettet a korlát nélküli önkényesség veszélye: most már mindent megtehetek, ami nekem tetszik. Minden időben memento: az egymásba való szeretetlen „belegázolás”, egymás marása és falása a fraternitás halála. Isten nem a fraternitás temetésére hív, hanem a benne való életre és az egymásért való élés szolgálatának csodálatos szabadságára.

Kik a szabadságra elhívtak?

1. SZOLGÁLNAK szeretetben egymásnak

Sokan azt gondolják, hogy a Krisztusban kapott szabadság, a bűntől való megszabadulás kizár minden szolgálatot. „Vége a rabságnak, száll a madár” örömteli énekből ezt vonják le: most már nem kell az „otthagytott fészek”, mert tudok „repülni”. Kinőttem a szülői fészekből, szállok, ahová én akarok és száll a jó „madár ágról ágra”. Nem le-

szek szolgál a házasságban, mert egyenjogúság van, mindegyik éljen szabad életet és lesz belőle szabadosság. Hasonló szabadság után vágyódott Jézus példázatában a tékozló fiú. Csak ez a szolgálattól, a közösségtől (itt szülői) való menekülés szabadsága a „vályúhoz” vezet, zsákutcába visz és annak bizonyítéka, hogy a szabadság és szolgálat a legnagyobb harcot vívja egymás ellen azok életében, akik emberektől akarnak megszabadulni, mert terhes lett a szolgálat. Ennek vészjósló jelei: nem vállalja a fiatal feleség a gyermekáldást, mert az érvényesülés, a repülés útjába állna. Ha van gyermek, lehetőleg minél többet foglalkozzon vele más: a nagyszülő, az óvoda, az iskola, mert szabad akar lenni a szülő munkahelyi kötöttségei után. „Jó az öreg a háznál” — hangzik fenn a szép mondat, de közben összesúgnak a gyermekek: „amíg tudnak segíteni”, és ha már erre képtelenek, a jó gyermekek házon kívül jobb helyet biztosítanak számukra, ahol már semmit sem kell dolgozni. De nehogy az Otthonok drágák legyenek, mert az „én drága édesanyám eddig semmibe sem került és a legolcsóbb munkaerő volt”.

Ott kezdődik az önzetlen szolgálat, ahol az ember megszabadul Jézus Krisztus által az önzés bűnétől. Ekkor szabadul meg attól a kényszertől, hogy saját cselekedeteivel magának gyűjtsön érdemeket Isten előtt. Felszabadul egyúttal arra az öröme, hogy nem önmagának él, hanem hitből fakadóan minden energiáját belevetheti a szolgálatba. *Szabadság és szolgálat így tartozik össze!* Ez még abban az értelemben is igaz, hogy a szolgálatot végzőnek van szabad tere erre a szolgálatra, mely nem négyzetméterekben kiszámított terület, hanem a rászoruló testvér részére a legjobb élettér biztosítása. Egyik otthonunkban van egy vak testvér, aki arcokat nem ismer fel, mégis az otthonon belül mindenhová eljut, lelkészi szolgálatunk hú hátvédje és az otthon vezetőse is rá mer bízni nyugodtan feladatokat, mert mindent elkövet, hogy teljesítse. Vakon ismeri és szereti a lakókat. Szabad szívű a szolgálatra!

2. SZERETETBEN szolgálatok egymásnak

Pál apostol itt a legmagasabb fokú szeretetről, az „agapéről” beszél, melynek alapja nem az önszeretet. Az a szeretet, melyről itt szó van, hitből fakad, nem önszeretéből. Aki az utóbbiban elmerül, annak energiáját felemészti az ön maga körüli forgás. Annak látószögéből kivesik a másik ember szeretete. Az tudhat jól számolni, tudja, hogy $1+1=2$, számon tartja mások adósságát összeadásai nyomán. Ebben a számontartásban nem kell szeretet, csak jó memória, melyhez párosulhat az önszeretet. De milyen más az $1+1$, ha két ember szeretetben való találkozásáról van szó. Itt van a csírája minden szeretetközösségnek, melyben nem törekednek az ebben élők a maguk érdekének mindenek felett való érvényesítésére, a másik rovására, megrövidítésére. Valaki mondotta: nem engedhetem meg, hogy XY megkapja, azt mindenáron megszerzem magamnak, ha azután nem is használom semmire sem. Ez az önszeretet: borsot törni mások orra alá azzal, hogy az enyém lesz.

Luther az 1519-ben a Galatákhoz írt levél magyarázatában ezt írja idevonatkozóan: „Úgy értem ezt a parancsot, hogy nem önszeretetet parancsol, hanem egyedül felebaráti szeretetet”. Ugyanis szerinte értelmetlen dolog önszeretetet parancsolni, mert minden emberben enél-

kül is jelen van, kézen fekvő dolog ez. Éppen ezért erőteljesen kihangsúlyozza az újszövetségi szeretet fogalmának egyöntetű jellegét, hogy az „nem keresi a maga hasznát” (1Kor 13,5), hanem mindig az a törekvése, hogy másoknak örömet szerezzen. Szeretethonunk egyik lakója saját kezűleg készít ajándékokat, hogy azokkal örömet szerezzen másoknak. Aki Jézusban megtapasztalta: Isten őt megajándékozta a legnagyobbal, a bűnbocsánat kegyelmével, az a kapott szeretetből tovább ad. Ezt nem kell parancsolni, mert Isten iránti hálából cselekszi. A diakóniának egyetlen erős, mondhatnánk főgyökere van és ez az agapé. Ez nem szárad el! Ha valaki mégis önhatalmúlag eltávolítja ezt a főgyökeret, elszárad a diakónia és csupán szólammá lesz az egyházban.

3. EGYMÁSNAK szolgáljatok szeretetben!

Ez nem egyoldalúságot, hanem kölcsönösséget jelent. Emlékszem arra az elkeseredett gyermekre, aki szinte toporzékolva mondta: mindig csak én, mintha nem is lennének testvéreim. Helyettük végzem, amit ők is tehetnének és még őket is kiszolgáljam!? Korán elhunytak koporsója mellett nem egyszer hangzik az önvád: magára hagytuk a szolgálatban, ezért roppant össze idő előtt. Igényeltük munkáját, de nem álltunk melléje, amikor roskadozott a nekünk szóló szolgálat terhe alatt. Ezért hát ne várjuk a testvéreket, hogy mikor jönnek nekünk segíteni, hanem legyünk mi egymásnak segítő testvérei. Miért is várnánk betegágyunkra, hogy ott tapasztaljuk meg, mit jelent a legszébb szó: testvér, testvérem. Addig legyünk azok, amíg mehetünk a másikhoz, tehetünk lépéseket a másikért. A zsidóság szűkkeblű törvényfelfogása a nép körén belül is megszorította a felebarát fogalmát, feltételei voltak, melyeknek meg kellett felelni, hogy felebarátok lehessenek. Jézus mindenkiért meghalt és feltámadásával mindenki számára nyitott sírja jele szeretete nyitottságának minden ember felé!

Ezért nyitott szívvel egymásnak szolgáljunk szeretettel. Nyitott ajakkal egymást segítsük az úton. Nyitott kézzel egymásba simuljon kezünk, mert az ököl csak fenyegetni tud. Nyitott füllel egymás sóhajára, panaszára figyeljünk, míg nem késő! Nyitott szemmel járjunk „nagykorú világunkban”, ahol az ember mégis „kiskorúként” sír a megértő, irgalmas felebarát után!

Ez a nyitottság — mint Sopron város címerének nyitott kapuja —, a Krisztusban szabadságra elhívottak szolgálatának titka, ma is, de holnap is. Ezért van szolgáló szeretetünknek széles távlata!

Szimon János

SZENTHÁROMSÁG UTÁN 5. VASÁRNAP

Csel 4,32—35

Beharangoztak

Ez a nap az LVSZ VII. nagygyűlésének első napja. Lundtól Budapestig (1947—84) hosszú, sokszor nagyon rögös volt az út.

A legutolsó Dar es Salaami (1977) nagygyűlés óta csak nőttek a fellegek világunk egén. A szüntelen gazdasági növekedéssel és vele összhangban a demokrácia várt világméretű diadalával szemben áll a ke-

serű valóság. Nagyobb lett a világon a munkanélküliség és kisebb a gazdasági növekedés, nőtt a különbség Észak—Dél között, az atomfegyverkezési hajszja pedig létében fenyegeti az emberiséget.

Sokan reménytelenül néznek az egyházra is.

Mit tud segíteni?

Valóban csak aggodalmak között élünk?

A nagygyűlésen, küzdőtéren (van ebben valami jelképes) hirdeti az evangélikus egyház a reménységet.

Krisztusban reménység a viláéért.

Hirdeti ennek három területét: — reménység a teremtésért, — reménység az emberiségért, — reménység az egyházért.

Az LVSZ megérkezett

Szolgálatáról, a tagegyházak életéről az elmúlt években annyi információt kaptunk mint még soha. Most újra jó elővenni az Ev. Élet, Lelkipásztor, Ev. Naptár és a világi lapok cikkeit.

Tudjuk, hogy az LVSZ szolgálatában mindig központban állt a Jézus Krisztusról szóló korszerű bizonyítéktétel. Hangsúlyos volt a tagegyházak részvétele és hozzájárulása az ökumené világához. Gyakorolták a segítségnyújtást fizikai és lelki értelemben.

Nemcsak evangélikusok, de nem keresztyén, katasztrófasújtott területeken is ott van az LVSZ. Békét akaró közösség. A szenvedő világgal szolidaritást vállaló az LVSZ.

Isten hozta kedves testvéreinket!

Valószínűleg meg újra életünkben mindaz a krisztusi, ami az első keresztyének életében megvolt, és a reformációban újra elindult a megvalósulás útján.

Így figyeljünk mai igénkire, hogy bekapcsolódjunk a világ evangélikusságának és az egész keresztyénség áramkörébe. Néhány gondolat az igeszakaszt a Cselekedetek Könyve teljes fénykörébe állítva.

Az első keresztyének a maguk kisebb-nagyobb közösségében az evangéliumot transzparenssé tették. Ennek alapvető dimenziói voltak.

Az egyik az eucharisztia

A görög eukharisztein szóból, melynek jelentése: hálát adni. Az úrvacsorában Jézus Krisztus testének és vérének vételében az egyház és az egyes hívő hálaadást végez. Óérette, kinek megtöretett a teste és kiöntött a vére érettünk, bűneink bocsánatára.

A Budapest Sportcsarnokban is méltó, hogy ez legyen az első akkord. 120 lelkes szolgálatával 60 helyről osztunk úrvacsorát.

Van is miért hálát adni az egyház urának, és van miért bűnbocsánatot kérni népeinek.

Soha nem volt még ilyen eucharisztiaja az Ev. Egyháznak.

A másik dimenzió az igehirdetés

Nem szócséplés vagy kegyes szöveg. Erőt magában hordozó szó. Címzettje mindenképp előtt az a szegény ember, aki önmagán, a világban való helyzetén, a körülötte omló-bomló világban csak rontani tud. Aki Is-

tenhez való viszonyán elgondolkozva úgy érzi, hogy önmaga miatt csak elutasító ítéletre és csak elvetésre számíthat. A tartalma evangélium Jn 3,16 szerint. A tartalma törvény Róm 2,17—24.

Óriási felelősség felmenni minden szövekre. Óriási felelősség prédikálni az LVSZ hivatalos delegátusainak és külföldi vendégeinek, összegyűlt magyar evangélikusoknak, nyitó istentiszteleten és esti áhitaton.

Ha te ezeken az alkalmakon nem is lehetsz jelen személyesen, most imádkozz, hogy hatalmas erőközlés legyen minden igehirdetés. És azt tapasztalod: ott vagy, egy vagy a világ lutheránusságában, az egyházban.

A harmadik a (koiónia) közösség

Az egyház a krisztushívők közössége. Ahol Krisztus nevében gyűlnek össze, ott jelen van az Úr és megélt valóság az egyház.

Igénkben szó van az első keresztyének *vagyonközösségéről*. Tisztázunk kell azonban valamit. Ez a közösség más volt, mint amiről a politikai gazdaságtan a jövőről, a kommunista társadalomról tanít. Alapjában azért más, mert az első keresztyéneknél a közösségnek *az élő Jézus az alfája és omegája*. Más azért is, mert a hitrejutás határozta meg a hívők egész életét. Arról hallhattunk, hogy akiknek a munkájuk által biztosított megélhetően felül is volt még munka nélkül jövedelmet biztosító vagyonuk, arról lemondtak szűkölködő társaik javára. Ebben az áldozathozatalban *csodálatos az az önkéntes készség*, amely szinte magától értetődően osztja meg javait a rászorultakkal. Igazi mély lelki közösség rejlett a földi javakban való osztozás mögött.

Figyelemre méltó az a bölcsesség is, amellyel az *anyagi javak elosztásában* eljárnak.

Nem személyes szimpátiától elragadtatva, pillanatnyi hangulatok hatása alatt vagy éppen ötletszerűen adnak ennek vagy annak. Hanem rendet tartanak, felelős kezekre bízzák a kiosztandó segítséget, hogy minden a legjobb helyre kerüljön. Gyakorlati szolidaritásvállalás ez azokkal, akiket az Isten szeret.

Az egyház ma is világszerte és hazánkban is éppen a közösségekben éled újjá és erősödik.

A legutóbbi világyűlés fő témája ez volt: Krisztusban új közösség (Dar es Salaam 1977.).

A mostani világyűlés akkor lesz közösség, ha mögötte a konkrét egyházai, gyülekezeti közösségek aranyfedezete áll.

Sok segítséget adott MEE. Most az LVSZ-en keresztül a világ lutheránusainak. Örömmel vállaltuk a vendéglátás minden felelősségét, hogy erősödjön és épüljön a nagyvilág evangélikusaival a testvéri közösségünk. Szeretnénk ebben a világban a közösséget transzparenssé tenni.

Úgy gondoljuk, ezzel sokat segíthetünk.

A Valóság 1980. szeptemberi számában Hankiss Elemér a közösségek krónikus hiányáról ír. E hiányt ma Magyarországon és a világon milliók sínylik.

„A tapasztalatok szerint — folytatja — az embernek és társadalomnak egyaránt szüksége van közösségekre... Miért nem jönnek létre sokak komoly erőfeszítése ellenére sem?”

A közösségek válságát és hiányát ma több tényezőre vezetik vissza. (Hankiss E. Diagnózisok)

a) Apátia.

A legfontosabb makroközösségekről (nemzet, osztály, lakóhely, felekezet, gyülekezet), amelyek igazi közösségként alig funkcionálnak, leköpött a „mi” tudat.

b) Bellum omnium.

A közösségek fontos szerepet játszanak a felgyülemelő feszültségek levezetésében, a kudarcok enyhítésében. Ha nincs közösség, megindul a harc kis közösségekben és világméretekben egyaránt.

c) Az „eredendő bűn”.

Átvesszük a régen is romboló bűnököt.

d) A magas költségek csapdája.

Túlontúl nagy árat fizetünk gyakran mindannyian azért, hogy külön alkut kötünk amikor például hozzá akarunk jutni egy-egy hiánycikkhez. De ez még a kisebbik baj. Eladjuk szabadságunkat és megtagadjuk azokkal a közösséget, akik ugyanahhoz nem tudnak hozzájutni.

Jelentkezhetnek ezek az egyházban is? — De még mennyire! Gondoljunk például az elsőre, az apátiára. Jelentése: egykedvűség, érzéketlenség, az érdeklődés hiánya, közömbösség minden iránt.

Mennyi ilyen gyülekezeti tagunk van.

A nagygyűlés — reméljük sokakban — a közösséget építi és nem az apátiát. Építi, mert kérjük ezen a nagygyűlésen is a Szentlélek közösség-építő jelenlétét.

A negyedik dimenzió a diakónia

Az első keresztyének azzal, hogy naponta éltek az eucharisziával, az igehirdetésből és koinóniából diakóniát gyakoroltak.

Akik a nagyvilág minden részéből idesereglenek, diakóniát gyakorolnak a MEE és a világ felé. Azzal, hogy elítélik a faji megkülönböztetést, a háborút, de elősegítik a dialógust az LVSZ tagegyházainak, benne a tagoknak más ideológiákkal. Azzal, hogy az egyházak között felrobbantott hidaknak a vízben még meglevő pilléreire építenek.

Azzal, hogy egy reménytelen világban Jézus Krisztusban a reménységről tesznek hitet. Azzal, hogy végesből a végtelenbe, halálból az életbe mutatnak.

Ugyanakkor diakóniát várnak tőlünk is. Tőlünk, akik a diakóniában találtuk meg egyházunk útját a szocializmusban. Diakóniát gyakorolhatunk erről való bizonyágtételünkkel útkereső testvéreinknek.

Az is diakónia, hogy mintegy 10 millió forintot adtunk a nagygyűlésre. Az is, hogy következő vasárnap gyülekezeteink fogadják a vendégeket. Az is, hogy szerető kezek ajándékokat készítettek.

A legnagyobb mégis az lesz, ha egy afrikai vagy ázsiai testvérünket átöleljük és szeretjük.

Az, hogy megmutatjuk: — élünk.

Csöngettek. A vizsga elkezdődött.

Isten segítsen mindnyájunkat jól vizsgázni.

Bolla Árpád

FELVÉTEL A TEOLÓGIAI AKADÉMIÁRA

Evangélikus egyházunk lelkészeinek képzése a budapesti Teológiai Akadémián történik.

Akik a Teológiai Akadémiára felvételüket óhajtják, felvételi kérvényüket az Akadémia Felvételi Bizottságához címezve — az Akadémia Dékáni Hivatalának (Budapest XIV., Lócsei út 32. 1147) augusztus 15-ig, a katonakötelesek pedig július 1-ig küldjék meg.

Az akadémiai felvételi kérvényhez a következő okmányokat kell mellékelni: 1. születési bizonyítvány, 2. a legmagasabb iskolai végzettségi (érettségi) bizonyítvány, 3. helyhatósági vagy más bizonyítvány, amely a kérelmező lakását, szociális helyzetét, szülei foglalkozását és keresetét, ill. szociális viszonyait feltünteti, 4. orvosi bizonyítvány, amely igazolja, hogy a jelentkező főiskolai tanulmányokra és lelkészi pályára alkalmas, 5. keresztelési bizonyítvány, 6. konfirmációi bizonyítvány, 7. részletes önéletrajz, mely feltárja a kérelmező családi és társadalmi körülményeit, valamint a lelkészi szolgálatra jelentkezés okait, 8. esetleg egyházi működésről szóló bizonyítvány. — A felvételhez szükséges az illetékes lelkész bizonyítványa, mindenesetre annak a lelkésznek ajánlása a jelentkező lelkészi pályára való alkalmasságáról, aki a folyamodónak az utóbbi időben a lelképásztora volt. — Ezt a bizonyítványt a lelkészi hivatal a kérvénnyel egyidejűleg küldje meg külön levélben közvetlenül az Akadémia dékánjának címezve. Az okmányokat eredetiben kell beküldeni, de indokolt esetben hiteles másolatban is lehet mellékelni. A másolat „egyházi használatra” megjelöléssel egyházközségi lelkész is hitelesítheti. Az akadémiai tanulmányi idő öt esztendő.

Az Akadémia hallgatói kötelezően lakói a Teológus Otthonnak, ahol lakást és teljes ellátást kapnak. A jó tanulmányi eredményt elért és rászoruló hallgatók ösztöndíjban is részesülhetnek.

A Felvételi bizottság döntését felvételi vizsga előzi meg. Ennek időpontjáról a Dékáni Hivatal kellő időben értesíti a jelentkezőket. A Felvételi vizsga anyaga a következő:

Írásbeli zárthelyi dolgozat után szóbeli vizsga következik, mindkettő a következő anyag ismeretéből áll:

1. Általános bibliaismeret (a négy evangélium és Mózes öt könyve, 2. Luther Márton Kiskatéja, 3. Énekeskönyvünk Luther-énekei, 4. A „Hitünk-életünk” című hittankönyv, valamint dr. Pröhle Károly: Az evangélium igazsága c. tankönyv anyagának ismerete, 5. Dr. Fabiny Tibor: Egyházismeret c. jegyzet, amelyet kérésre megküldünk, 6. Az Evangélikus Élet, a Lelkipásztor, a Theologiai Szemle és a Diakonia 1983 és ez évi anyagának vázlatos ismerete, 7. A magyar történelem, 8. Magyar nyelv és irodalom.

A fenti anyaghoz esetleg szükséges segítségért a jelentkező forduljon bizalommal gyülekezeti lelképásztorához.

Kérjük a lelkészeket, hogy a fenti hirdetményt mielőbb, majd húsvét ünnepén is olvassák fel a gyülekezetekben.